T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HARF İNKILABI SONRASI KADIN DERGİLERİNDE YER ALAN DEĞERLERİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ (1928-1940)

(Yüksek Lisans Tezi)

NESİBE MÜSTESNA ERSOYLU

İstanbul 2019

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HARF İNKILABI SONRASI KADIN DERGİLERİNDE YER ALAN DEĞERLERİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ (1928-1940)

(Yüksek Lisans Tezi)

NESİBE MÜSTESNA ERSOYLU

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Emine Keskiner

İstanbul 2019

GENEL BİLGİLER

Ad ve Soyadı : Nesibe Müstesna Ersoylu

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Programı : Din Eğitimi

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Emine Keskiner

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans - Temmuz 2019

Anahtar Kelimeler : Cumhuriyet, değerler, eğitim, değerler eğitimi, dergi, Kadın Dergileri, Din Eğitimi

ÖZET

HARF İNKILABI SONRASI KADIN DERGİLERİNDE YER ALAN DEĞERLERİN DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ (1928-1940)

Değerler, toplumun en önemli dayanağını oluşturmaktadır. Tarihsel süreç içinde Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısal değişikliği ile beraber toplumda meydana gelen değişmeler, değer yönelimlerinde bir takım değişimler meydana getirmiştir. Bu değişmelerin yansıdığı zemin olarak dergiler, çalışmaya veri sağlaması açısından önemli yayın organlarıdır. Kadınların bu değişimin merkezinde yer almaları, değerlerin dönüşmesinin kadın dergileri üzerinden okunmasına olanak sağlamaktadır. Yönetim sisteminin değişmesiyle meydana gelen kültürel ve toplumsal değer değişiminin kadın dergilerine yansıması ve dergilerin bu değişime bakışı tezimizin ana konusunu oluşturmaktadır. Tezimiz üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım tezimizin kavramsal ve kuramsal çerçevesini oluşturarak Cumhuriyet'in ilk yıllarında değerlerin dönüşümüne etki edecek hususlar konumuz bağlamında incelenmiştir. Bu bölümde; Cumhuriyet'in erken dönemi değer anlayışı ile beraber inkılapların, kadınlara verilen hakların değer dönüşümüne etkisi ve Cumhuriyet'in erken dönemindeki kadın tasavvuru ele alınmıştır. İkinci kısımda incelediğimiz Hanımlar Âlemi, Aile Dostu, Cumhuriyet Kadını, Salon, Okul Kızı, Ana dergilerinin şekilsel özelliklerine yer verilmiştir. Üçüncü kısımda ise söz konusu dergilerdeki değerler din eğitimi açısından incelenmiştir.

GENERAL INFORMATION

NAME AND SURNAME : Nesibe Müstesna Ersoylu

DEPARTMENT : Philosophy and Religious Sciences

SUBDEPARTMENT : Religion Education

THESIS ADVISOR : Dr. Emine Keskiner

THESIS TYPE AND TYPE : Master Degree- July 2019

KEY WORDS : republic, values, education, education of values, magazine, women's magazines, education of religion

ABSTRACT

EXAMİNATİON OF THE VALUES IN THE FEMİNİNE MAGAZİNES AFTER THE ALPHABET REVOLUTİON IN TERMS OF RELİGİOUS EDUCATİON (1928-1940)

Values are the most important pillar of society. The changes occurred in society with the structural change of the Republic of Turkey during the historical period have caused some changes in value orientation. Journals that are the basis for these changes are important publications for providing data to work. The fact that women are at the center of this change allows the transformation of values to be read through women's magazines. The reflection of the change in cultural and social value that occurred with the change of the management system in women's journals and the way the journals look at this change are the main topics of our thesis. Our thesis consists of three parts. The first part is examined in the context of the subject of the issues that will influence the transformation of values in the first years of the Republic by forming the conceptual and theoretical framework of our thesis. In this part; The effect of revolutions on the value transformation of the rights to women and the female vision of new republic were discussed together with the social understanding of value in the early period of the republic. In the second part, the stylistic features of the Hanımlar Alemi, Aile Dostu, Cumhuriyet Kadını, Salon, Okul Kızı, Ana main magazines are included. In the third part, the values in these journals are examined in terms of education of religion.

ÖNSÖZ

Toplumun değer yargılarının değişmesinde kadın merkezi bir rol oynamaktadır. Bu değişimin Tanzimat'la başladığı bilinmekle birlikte Cumhuriyet'in ilk yıllarında devam ettiği görülmektedir. Toplumun modernleşmesi ve medeni seviyeye gelmesi kadının konumu ile yakından ilişkilendirilmektedir. Kadının dönüşümü toplumun dönüşümü için ön plana çıkmaktadır. Batılılaşma ve çağdaşlaşma için kadın mihenk taşı durumundadır. Kadınlara yönelik dergiler o dönem toplumunun değer dönüşümünü izlememize olanak sağlamaktadır. Kadın dergilerinin bu anlamda Cumhuriyet'in görmek istediği değerleri topluma yansıtan, toplumu ileriye taşıyan bir rol oynadığı görülmektedir. Tezimizde, Cumhuriyet'in erken dönemindeki değer dönüşümü kadın dergileri üzerinden incelenmiştir.

Tezimizde incelemeye çalıştığımız kadın dergilerindeki değerlerin din eğitimi açısından incelendiği bir çalışma olmaması, çalışmamızın önemini ortaya koyarak alana katkı sağlamaktadır. Alanda tek olması hasebiyle çokça zorlandığım zamanlarda bana her zaman yol gösteren, çıkmaza düştüğümde bana ışık tutup yeni bir kapı açan, her zaman yanımda hissettiğim çok sevgili danışman Hocam Emine Keskiner'e ve değerli katkılarından dolayı eşi Yusuf Keskiner'e teşekkürü borç bilirim. Tez çalışmam boyunca bana destek olan sevgili babacığıma, tez yazım aşamasında fedakârlıkta eşsiz olduğunu gösteren canım anneciğime ve maddi manevi desteğini eksik etmeyen sevgili ağabeyim ve kardeşime de minnettarım. Çalışmam sırasında bana desteğini eksik etmeyen dostlarım Esra Ekin, Rumeysa Gündüz, Neslihan Asil, Gülsüm Arazlı, Emine Tuğba Demirci ve Rumeysa Hatice Uludoğan'a teşekkür ederim. Dergilerin asıl nüshasını ulaşma noktasında bana yardımcı olan arkadaşım Şüheda Kale'ye de ayrıca müteşekkirim. Çok zevkle çalışıp kendi sorularımın cevaplarını arayıp bulduğum bu tez çalışması için muvaffakiyetler ihsan eden Cenab-ı Hakka ne kadar şükretsem azdır. Tezi başarıyla tamamlamamı nasip edene hamd olsun.

Nesibe Müstesna Ersoylu

KISALTMALAR

AÜ : Ankara Üniversitesi

Bkz. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

Der. : Derleyen

Ed. : Editör

hzl. : Hazırlayan

İ. Ü. :İstanbul Üniversitesi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

S. : Sayı

s. : Sayfa

SBF : Sosyal Bilimler Fakültesi

SBFD : Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

SDÜ : Süleyman Demirel Üniversitesi

TDK : Türk Dil Kurumu

vb. : Ve benzeri

YKY : Yapı Kredi Yayınları

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET……..……I

ABSTRACT……..……II

ÖNSÖZ……..……III

KISALTMALAR……..….IV

İÇİNDEKİLER……..…….V

1. GİRİŞ……1

1.1.Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi……1

1.2.Araştırmanın Yöntemi……..……..……3

1.3.Araştırmanın Sınırlılıkları……...……3

1.4.İlgili Literatür……4

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE……7

2.1. Cumhuriyet'in Erken Döneminde Değer Anlayışı…..……7

2.1.1. Değerlerin Dönüşümü……7

2.1.1.1. İnkılaplar……17

2.1.1.1.1. Laiklik İlkesi…… 18

2.1.1.1.2. Kadınlara Yönelik İnkılaplar…….……24

2.1.1.1.2.1. Kılık Kıyafet Kanunu……..25

2.1.1.1.2.2. Medeni Kanunun Kabulü……..……27

2.1.1.1.2.3. Seçme Seçilme Hakkı…….……30

2.1.2. Erken Dönem Kadın Tasavvuru…….33

3. CUMHURİYETİN ERKEN DÖNEMİ KADIN DERGİLERİ…….

3.1 Dergicilik…….44

3.2. Kadın Dergiciliği…….46

3.2.1. İncelenen Kadın Dergilerinin Genel Özellikleri……..….48

3.2.1.1. Hanımlar Alemi.....48

3.2.1.2.Aile Dostu…….49

3.2.1.3. Cumhuriyet Kadını……..50

3.2.1.4. Salon…….51

3.2.1.5. Okul Kızı……..…..52

3.2.1.6. Ana……53

4. KADINA DAİR YAZILARIN DİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ……..57

4.1. İnkılaplar ve Kadın…….. 57

4.2. Aile……67

4.2.1. Evlilik…… 74

4.2.2. Anne Olarak Kadın……80

4.2.3. Çocuk Eğitimi……..86

4.2.4. Boşanma……92

4.3. Kadın Eğitimi……95

4.3.1. Kadınlara Özel Adab-ı Muaşeret Kuralları……95

4.3.2. Kız Enstitüleri……99

4.3.3. Köylü Kadın……102

4.4. Ahlaki ve Dini Değerler…….……...……104

4.4.1. Ahlaki Değerler……104

4.4.2. Dini Değerler…….……110

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME……...……..117

KAYNAKÇA…….……122

1. Giriş

1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Önemi

Değerler toplumun en önemli dayanaklarını oluşturmaktadır. Değer üzerine araştırma yapma, bireylerin değer yönelimlerinin toplumsal yönelim ve rolleriyle ilişkisini anlamaya olanak sağlar.[1] Toplumsal yapının, bireylerin değerler sistemi ile alakalı olarak şekillendiği bilinmektedir. Zamanın ve dönemin değişmesiyle değerlerde bir takım değişiklikler meydana gelebilmektedir.

Osmanlı Devleti'nin ardından gelen Cumhuriyet döneminde, yapısal değişiklikle birlikte doğal olarak değerler sisteminde de bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle kadın eğitiminde ve haklarında yapılan düzenlemelerle bu değişim görünür hale gelmiş, yeni bir kadın tipolojisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Kadının eş ve özellikle anne rolünün ön planda olması nedeniyle bu değişimin beraberinde ailenin ve toplumun değişmesini getirmesinin arzulandığı anlaşılmaktadır.[2] Bu değişimin gerçekleşmesinde Cumhuriyet'in ilk döneminde yapılan inkılapların hızlandırıcı bir etkisi olmuştur. Toprak, inkılaplarla kadınlara verilen hakların "Atatürk ilkelerini pekiştirmek" gibi bir amacı olduğunu söyler.[3]

Kadının değişimin merkezinde olması kadın meselesinin sorunsal bir hal almasına sebep olmaktadır. Bu sorunsallığın Tanzimat'la başladığı bilinmekle birlikte Cumhuriyet'te de devam ettiği görülmektedir. Toplumun modernleşmesi ve medeni seviyeye gelmesi kadının konumu ile yakından ilişkilendirilmektedir. Kadının dönüşümü toplumun dönüşümü için ön plana çıkmaktadır. Kadın çağdaşlaşmanın "simgesi"[4] olarak düşünülmektedir. Cumhuriyet'in ilanı ile modern bir devlet inşa edebilmek için kadınlar ön plana çıkarılmış; yapılan yeniliklerin yeni nesillere aktarımında kadına büyük sorumluluklar yüklenmiştir.

---

[1] Ali Ulvi Mehmedoğlu, "Gençlik, Değerler ve Din", Yurdagül Mehmedoğlu ve Ali Ulvi Mehmedoğlu (Ed.), **Küreselleşme Ahlak ve Değerler** içinde (251-319), İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006, s. 251.

[2] Yıldız Akpolat-Davut, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir Kadın Magazin Dergisi: Süs", **Tarih ve Toplum**, C. XXVI, S. 152, 1996, s. 37.

[3] Binnaz Toprak, "Türk Kadını ve Din", **Türk Toplumunda Kadın**, der. Nermin Abadan-Unat, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1982, s. 368.

[4] Leyla Kaplan, "Türk Bedai'iyini Koruma Derneği ve Cumhuriyet Döneminde Türk Güzelliğini Geliştirme Çabaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XVII, S. 49, 2001, s. 167.

Her toplumun kendi tarihsel süreci içinde biçimlendiği düşünülürse, Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısal değişikliği ile beraber toplumda meydana gelen değişmelerin gerçekleştiği dönemin şartlarında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değişmelerin yansıdığı zemin olarak dergiler, çalışmaya veri sağlaması açısından önemli yayın organlarıdır. Değişim ve dönüşümlerin izlerini dergiler vasıtasıyla izlemek mümkündür. Ulusal bir zihin algısının oluşmasında dergilerin rolü büyüktür. Dergilerin işledikleri konuları daha geniş incelemesi ve kalıcı fikirler ortaya koyması okuyucu üzerinde tesir bırakmaktadır. Dergilerin güncel olayları yansıtma, toplumun birçok kesimine ulaşma gibi kolaylıkları düşünüldüğünde, zamanın dönemsel değişikliklerinden haber verdiği görülecektir. Dergiler çıktıkları döneme ayna olmakta, zamanın kültürel ve toplumsal eğilimlerinin anlaşılmasını sağlamaktadır.

Yönetim sisteminin değişmesiyle meydana gelen kültürel ve toplumsal değer değişiminin kadın dergilerine yansıması ve dergilerin bu değişime bakışı rolü tezimizin ana konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda kadın dergilerinin seçilmesi, bu dergilerin dönemin kadın erkek algısını, toplumsal değerlerdeki doğru yanlış kavramlarımızı yeniden tanımlayıp topluma sunma[5] işlevinden kaynaklanmaktadır. Kadınların değerlerin dönüşümünde oynakları rolün önemi dönemin kadın dergilerine de yansımaktadır. Kadın dergileri bu anlamda Cumhuriyet'in görmek istediği değerleri topluma yansıtan, toplumu ileriye taşıyacak bir rol oynamaktadır.

Çalışmamızda, Cumhuriyet'in erken döneminde inkılaplarla birlikte meydana gelen değişim ve bu değişimin kadın üzerindeki tezahürleri seçili kadın dergileri üzerinden incelenmeye çalışılacaktır.

Bu kapsamda araştırmamızda şu sorulara cevap bulunmaya çalışılacaktır:

1- Cumhuriyet'in erken dönemindeki kadın dergilerinde değerlerde bir değişim görülmekte midir?

2- Değerlerin dönüşümünde kadınlardan nasıl bir rol oynaması beklenmektedir?

[5] Süheyla Kırca, "Kadın Dergileri: Popüler ve Politik Söylemin Buluştuğu Yer", **Kurgu**, S. 17 (2000), s. 152.

3- Dergilerde oluşturulmak istenen kadın profili nasıldır?

4- Dergilerde ahlakî ve dinî değerlere nasıl bir yer verilmektedir?

Tezimizde incelemeye çalıştığımız kadın dergilerindeki değerlerin din eğitimi açısından incelendiği bir çalışma bulunmaması çalışmamızın din eğitimi alanındaki önemini ortaya koymaktadır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmamız Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında çıkan kadın dergilerini kapsamaktadır. Araştırmamızın kavramsal ve kuramsal çerçevesini oluşturan birinci kısmında literatür tarama tekniği kullanılmıştır. İkinci ve üçüncü kısımda ise nitel araştırma yöntemlerinden betimsel çalışma ve doküman inceleme tekniğine yer verilmiştir.

Değerler eğitimi kapsamında kadın ve kadını ilgilendiren değerler ele alınmıştır. Çalışmamızda, tezin sınırlıkları çerçevesinde incelenen dergilerden tezin konusunu içeren değerler ayrıntılı bir şekilde taranmıştır. İncelenen dergilerden Hanımlar Âlemi, Aile Dostu, Cumhuriyet Kadını, Salon, Okul Kızı, Ana dergilerinin asıl nüshalarına bulundukları kütüphanelerden doğrudan ulaşılmıştır.

Bunlarla birlikte, teze ışık tutacak, Cumhuriyet'in erken dönemindeki değer dönüşümünü anlamamıza yardımcı olacak birçok kitap, makale ve tezden istifade edilmiştir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmamız tezin sınırlıkları kapsamında 1928 yılında yapılan Harf İnkılabından sonra çıkan 1940'a kadar olan kadın dergilerini kapsamaktadır. Bu tarih aralığında 1928 yılında Harf İnkılabı senesinde çıkan bir dergiye rastlanmamıştır. 1929 yılında 1, 1930-1940 arası 12, 1940-1950 arası 17 dergi yayımlanmıştır. Araştırmamızın yüksek lisans tezi olmasından dolayı çalışmamız 1928-1940 yılları arasında çıkan dergilerle sınırlı tutulmuştur. Bu zaman aralığında yayınlanan dergiler çıkış yılı sırasına göre şöyledir:

1929 yılında Hanımlar Âlemi Dergisi yayınlanmaya başlamıştır. 1930-1940 arası yayımlanan dergiler ise; 1930 Elişi, 1931 Aile Dostu, 1931 El Emekleri, 1934 Cumhuriyet Kadını, 1934 Salon, 1935 Kadın Moda Albümü, 1936 Moda Albümü, 1937 Ev-İş, 1937 Model, 1937 Okul Kızı, 1938 Ana, 1938 Elişleri dergileridir.

Adı geçen dergilerden moda ve el işi dergileri, içeriklerinin araştırmamızın konusuna uzak olması nedeniyle değerlendirmeye alınmamıştır. Tez konusu kapsamında; Hanımlar Âlemi, Aile Dostu, Cumhuriyet Kadını, Okul Kızı, Salon ve Ana dergileri incelemeye konu olmuştur. Bunlardan Ana dergisi, yayın hayatına 1938 de başlayıp 1942'de sona erdiğinden bütünlük sağlaması için tüm sayıları araştırmaya dâhil edilmiştir. Dergilerden Hanımlar Alemi 12 sayı çıkmış, bütün sayıları çalışılmıştır. Aile Dostu Dergisi 16 sayı çıkmış, bütün sayıları çalışmaya dâhil edilmiştir. Cumhuriyet Kadını Dergisi'nin 2 sayı olarak çıktığı tespit edilmiş olup bu iki sayı çalışmaya dâhil edilmiştir. Okul Kızı Dergisi 1 sayı olarak yayımlanmış ve bu sayı incelenmiştir. Salon Dergisi 5 sayı çıkmış bu sayılar incelenmiştir. Ana Dergisi 50 sayı olarak yayımlanmış fakat bunlardan 17. sayıya ulaşılamamıştır.

İncelemede kadın ve değerler ilişkisini gösteren, ahlakî ve dinî değerlere temas eden yazılar esas alınmıştır. Yemek pişirme, sağlık, dikiş, el işleri, mobilya seçimi, ev dizaynı ile ilgili yazılar konumuzu ilgilendirmediğinden çalışmaya dahil edilmemiştir. Yalnızca modaya dair yazıların değerler eğitimini ilgilendiren kısmı üzerinde durularak, bunun dışında kalan kısımları konu dışında bırakılmıştır.

1.4. İlgili Literatür

Cumhuriyet'in ilk yıllarında çıkan konu edindiğimiz dergilerdeki değerleri din eğitimi açısından doğrudan ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Tezimizde birincil olarak kullanılan kaynaklar incelediğimiz; Hanımlar Âlemi (1929), Aile Dostu (1931), Cumhuriyet Kadını (1934), Salon (1934), Okul Kızı (1937) ve Ana (1938) dergileridir.

Konumuzla alakalı ilgili literatür arasından Kara'nın *Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam 1*[6] isimli eseri, yeni Türkiye'nin modernleşme serüvenini anlatması bakımından önemlidir. Berkes'in *Türkiye'de Çağdaşlaşma*[7], *Teokrasi ve Laiklik*[8] adlı kitapları, inkılapların yapıldığı dönemde laiklik ve din anlayışının toplumsal düzeyde nasıl algılandığını anlatması bakımından önemlidir. Aynı zamanda Başgil'in *Din ve Laiklik*[9] kitabı da bu konuya açıklık getirmektedir.

Banguoğlu'nun *Kendimize Geleceğiz*[10] isimli eseri Batılaşmanın devlet seçkinleri ve toplum üzerindeki etkisini açıklaması bakımından önemlidir. Ülken'in *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*[11] adlı kitabı değişen Türkiye'deki zihinsel değişimi anlatmaktadır.

Bunların yanı sıra, Afetinan'ın *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*[12], Çakır'ın *Osmanlı Kadın Hareketi*,[13] Arat'ın *Kadın Sorunu*[14], Zihnioğlu'nun *Kadınsız İnkılap*[15] adlı kitapları kadın konusunda yapılmış önemli çalışmalardır.

Ayrıca Berksoy'un *"Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Modernlik / Gelenek Karşıtlığı ve Taksim Meydanı (1935) İsimli Resimdeki Oryantalist Kurgu"*[16] adlı makalesinde devletin kurucularının yeni ulus devlet oluşumunda toplumu dönüştürmek için modern-laik ulusal bir kimlik oluşturmayı hedefledikleri ifade edilmekle birlikte toplumun bu dönüşümdeki rolü anlatılmaktadır. Eserde kadının eski ve yeni arasındaki karşıtlığı nasıl temsil ettiği üzerinde durulmaktadır.

---

[6] İsmail Kara, **Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam 1**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
[7] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1973.
[8] Niyazi Berkes, **Teokrasi ve Laiklik**, İstanbul: Adam yayıncılık, 1984.
[9] Ali Fuat Başgil, **Din ve Laiklik**, İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2016.
[10] Tahsin Banguoğlu, **Kendimize Geleceğiz**, İstanbul: Derya Dağıtım Yayınları, 1984.
[11] Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İstanbul: Ülken Yayınları, 1979.
[12] A. Afetinan, **Tarih boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1982.
[13] Serpil Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, İstanbul: Metis Yayınları, 2016.
[14] Necla Arat, **Kadın Sorunu**, İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1980.
[15] Yaprak Zihnioğlu, **Kadınsız İnkılap**, İstanbul: Metis Yayınları, 2003.
[16] Funda Berksoy, "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde modernlik/gelenek karşıtlığı ve Taksim Meydanı (1935) isimli resimdeki oryantalist Kurgu", **Tarih ve Toplum**, S.12 (2011).

Durakbaşa'nın *"Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin Oluşumu"*[17], Köksal'ın *"Yeni Adam ve Yeni Kadın: 1930'lar ve 40'larda Kadın, Cinsiyet ve Ulus"*[18] adlı makaleleri erken Cumhuriyet döneminde kadının oynadığı role dikkat çeken eserlerdir.

Editörlüğünü Hacımirzaoğlu'nun yaptığı *75 yılda Kadınlar ve Erkekler*[19] adlı çalışma Cumhuriyet ideolojisinin kadın kimliği inşasını geniş bir şekilde ele almaktadır.

Editörlüğünü Bozdoğan ve Kasaba'nın yaptığı *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*[20] isimli çalışmanın içerisindeki makaleler bir çok yönden çalışmamıza yardımcı olan kaynaklar kapsamındadır.

[17] Ayşe Durakbaşı, "Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin Oluşumu", **Tarih ve Toplum**, C. 9, S. 51 (1988).
[18] Duygu Köksal, "Yeni Adam ve Yeni Kadın: 1930'lar ve 40'larda Kadın, Cinsiyet ve Ulus", T**oplumsal Tarih**, S. 51 (1998).
[19] **75 yılda Kadınlar ve Erkekler**, ed. Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998.
[20] **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, ed. Sibel bozdoğan ve Reşat Kasaba, Nurettin Elhüseyni (çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Cumhuriyet'in Erken Dönemi Değer Anlayışı

2.1.1. Değerlerin Dönüşümü

1923'te Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte toplumsal hayatı düzenleyen bir dizi inkılap yapılmıştır. Yapılan inkılapların amacı köklü bir değişim gerçekleştirmektir. Bu değişimin gerçekleştirilmesi bazı değerlerin dönüşmesi anlamına gelmektedir.

Değerler, toplumun kültürel dayanaklarını oluşturur. Bu dayanaklar sosyal olaylar ve toplumsal değişimlerle farklılaşmaya uğrayabilir. Farklı kültürlerle kaynaşma ve etkileşim bu değişimi doğuran sebeplerden biridir. Küresel çapta meydana gelen büyük değişiklikler ve teknolojinin yaygınlaşması değer dönüşümünde etkilidir. İdeolojiler arasındaki çatışma da bir nevi değer çatışması olup[21], Cumhuriyet'in erken döneminde yaşanan durum bu bağlamda değerlendirilebilir. Değerlerin işlevsel hale gelmesinde ise toplumdaki buyurgan özellikteki normlar etkilidir.[22]

Değer kavramı genel olarak "Hayatın anlamı ve günlük yaşamın şekillenmesi konusunda alternatif yollar arasından bir tercih yapmayı sağlayan yol gösterici nitelikteki soyut ve somut ilke, düşünce, inanç veya varlıklardan her biri"[23] şeklinde tanımlanmaktadır. Değerler insanın yaşamında bir amaç oluşturarak yaşamını anlamlandırmak için vazgeçilmez olan şeylere verilen isimdir.[24] Cevizci, değerleri; hazcı, estetik, ahlaki, yararcı, dini ve mantıksal değerler olarak sınıflandırmaktadır.[25] Bu bölümde söz konusu değer gruplarından incelediğimiz dergilerde yer alanlar üzerinde durulacaktır.

Toplumsal rolleri oldukça kuvvetli olan değer yargılarının birçok işlevi vardır. Bunlardan biri değerlerin insanı disipline edici bir fonksiyon icra etmeleridir. Bir diğeri ise toplum ve bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgular olmasıdır. Bireylerin

[21] Mehmet Ali Kirman, **Din Sosyolojisi Sözlüğü**, Adana: Karahan Kitapevi, 2016, s. 72.
[22] Kirman, s. 225.
[23] Kirman, s. 72.
[24] Afşar Timuçin, "Değer Nedir?", **Felsefe Dünyası**, S. 41 (2005), s. 11.
[25] Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, Ankara: Ekin Yayınları, 1996, s. 124.

iyiliği için olması, bireyin davranışlarını yönlendiren güdüler olması değerlerin diğer işlevleri arasında gösterilebilir.[26]

Değer kavramının öznesi insandır. İnsanı insan olarak nitelendirecek ve diğer varlıklardan ayırt edecek unsurlara değerler vasıtasıyla ulaşılmaktadır.[27] Bu bakımdan değerler, toplumsal oluşumumuzu belirlemektedir. İyi, kötü, olumlu, olumsuz algımız değerlerimiz üzerinden belirlenir. Toplumsal değerlerin değişmesi, toplumun kimliğinin değişmesi demektir. Günümüzde medyanın bu değişimdeki rolü hemen herkes tarafından kabul görülmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında dergi, gazete gibi süreli yayınların bu amaçla kullanıldığı görülmektedir. Özellikle dergilerin bu konudaki rolü öne çıkarak, Cumhuriyet'in yeni değer anlayışında Batılılaşmış bir toplum oluşturma çabası göze çarpmaktadır.

Batı'nın hemen her konuda modellenmesi çabası kültür ve medeniyet tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Gökalp'e göre, kültür; sanat, dil, edebiyat gibi milletin öz malı olan değiştirilmesi istenmeyen değerleri, medeniyet ise ilim, siyasi ve sosyal organizasyon ve teknoloji gibi değişebilecek değerleri ifade etmektedir. Din ise bir taraftan Türklerin icadı olmadığı için medeniyet olarak, diğer taraftan Türklerin onu benimsemesi nedeniyle kültür unsuru olarak gösterilmektedir. Gökalp, Batı medeniyetine girmekle değerlerimizden ve Müslümanlığımızdan bir şey kaybetmeyeceğimizi ifade etmiştir. Japonların Batının teknolojisini alıp kendi kültürlerini yaşatmasını örnek göstermiştir.[28] Öte yandan Güngör, Batının teknolojisini alırken aynı zamanda kültürel özelliklerini de benimseyecek miydik? Eski teknolojimizle birlikte eski adet ve geleneklerimizi kılık kıyafetten tutun da, din değiştirmeye kadar Avrupalı gibi mi olacaktık?[29] v.b. sorularla gidişattan duyduğu endişeyi dile getirmektedir.

Teknolojinin dolaylı da olsa değer üretmesi bir bakıma doğru bir önermedir. Kılıç, değer varlığı olarak insanın üretiminin parçası olarak ortaya çıkan teknolojinin

[26] Bülent Dilmaç, "İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE, 1999), s. 15.
[27] Necati Öner, **Felsefe Yolunda Düşünceler**, İstanbul: MEB Yayınları, 1995, s. 183.
[28] Erol Güngör, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1992, s. 12-13.
[29] Güngör, s. 10.

toplumun kültürel ortamının ihtiyaçlarına cevap verdiğini ifade etmektedir. Teknolojinin sunduğu imkânlardan biri olan medya birtakım değerler üreten bir araç konumundadır.

Medyanın meydana getirdiği değişiklikle dini ve geleneksel değerlerin değiştiği ifade edilebilir.[30] Medyanın bir kolu olan dergilerin ise değişen bir toplumun dönüşen fikir ve düşüncesini yansıtmadaki rolü oldukça büyüktür. Dönemin yabancı yazarlarıyla yapılan söyleşiler vasıtasıyla bir kimlik inşasının oluşması göze çarpmaktadır. Özelde bu durumun toplumu oluşturan bireylerin kişisel yaşamını etkilediği düşünülürse, dergilerin toplumun değerlerinin dönüşmesindeki rolü öne çıkmaktadır.

Dergilerde, Batılılaşmış bir toplumun değer algısının nasıl olması gerektiği ifade edilmiştir. Görsellerle bu yargılar desteklenmiş ve pekiştirilmiştir. Yerleştirilmeye çalışılan değerlerin Batı tipi değer anlayışı olduğu görülmektedir. Bu anlayış, Batı'nın davranış biçimlerinin, düşünce yapısının gönüllü olarak ödünç alınmasını ifade etmektedir.[31]Kurtoğlu, Batıdan alınan kavramların ve kurumların teorik çerçevesi düşünülmeden, sosyal analizi oluşturulmadan alındığını ifade etmektedir.[32] Bu konuda, Abdullah Cevdet'in 1927 yılında çıkardığı "Resimli Adab-ı Muaşeret Rehberi"[33] örnek gösterilebilir. Kitabın içinde yer alan görseller, Batı'nın tıpa tıp taklit edilmek istendiğinin bir göstergesidir.

Kandiyoti, Batı'nın değer sistemimizi nasıl etkilediğini şu şekilde açıklamaktadır: "Batı'dan alınan aletler, mobilya ve giyim eşyaları özel yaşamdaki bedensel alışkanlıkları açıkça etkiliyordu. Yüksek aralıklı iskemlelerde oturmak farklı kas dizilerini çalıştırıyor, yemekleri alafranga tarzda yemek daha önce aynı yemek kabına kaşık daldıran aile mensupları arasında belirli bir mesafeye, hatta resmiyete yol

[30] Recep Kılıç, "Küreselleşme ve Değer İlişkisinde Dinin Yeri", **Felsefe Dünyası**, S. 41 (2005), s. 84.
[31] Nilüfer Göle, "Modernleşme Bağlamında İslami kimlik Arayışı", ed. Sibel bozdoğan ve Reşat Kasaba, **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, Nurettin Elhüseyni (çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 7; Zerrin Kurtoğlu, "Devlet Aklı ve Toplumsal Muhayyile Arasında Din ve Siyaset", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Dönemler ve Zihniyetler**, C. 9, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s. 618.
[32] Zerrin Kurtoğlu, s. 618.
[33] Abdullah Cevdet, **Mükemmel ve Resimli Adab-ı Muaşeret Rehberi**, İstanbul: Kitap ve Kâğıt Pazarı, 1927.

açan bir takım yeni kurallar getiriyordu."[34] Bourdieu'nun temas ettiği nokta ise sıradan bedensel hareketlerin yeniden tanımlanmasının temelinde, toplumdaki bireylerin alışkanlıklarını yeniden biçimlendirerek yeni özneler yaratmanın olduğudur.[35]

Türkiye'nin Cumhuriyetle birlikte bir değişim içine girdiği ve bu değişimin merkezine kadının konulduğu görülmektedir. Kadın, yeniliklerin taşıyıcısı olarak görüldüğünden, dönüşümün mihenk noktasında yer almaktadır. Yeniliklerin yaşandığı dönemde muaşeret kuralları, giyim kuşam, sosyal hayatta karşı cinslerin birlikteliği, dinin ve ahlaki öğretilerin nasıl olması gerektiğinin sınırları kadın üzerinden çizilmiştir. Kadının değişmesi, toplumun dönüşmesini hızlandıracağından bu konuda ona ehemmiyet verildiği görülmektedir. Türkiye'nin Batılılaşmasının yolunun, kadının Batılılaşmasından geçeceği[36] düşünülmektedir. Dönemin temayüz etmiş simalarına baktığımızda da "kadına bir uygarlık göstergesi ve kadının toplum içindeki yerine ise uygarlık barometresi"[37] olarak yaklaştıkları görülmektedir.

Değerlerin dönüşümünün Cumhuriyet öncesi Osmanlı döneminde başladığı bilinmektedir. O zaman diliminde de dönüşümün merkezinde kadının yer alması dikkat çekmektedir. Osman Hamdi Bey'in 1901'de tamamladığı Mihrap diye adlandırdığı tablosunda bir kadının mihraba arkası dönük vaziyet alarak rahlenin üzerine oturması ve ayaklarının altında dini kitapların bulunması, kadının dönüşen değer yargılarındaki rolünü vurgulamaktadır.[38]

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yönetimsel değişikliğin tezahürü olarak öncelikle kanunlar planında değişiklikler yapılmış, bu değişiklikler toplumsal hayatı doğrudan etkilemiştir. Bunun sonucunda toplumsal görüntü hissedilir bir şekilde değişmeye başlamıştır. Eski yönetimde kadınların dış kıyafetinin sınırları ve dışarda giymeleri

[34] Deniz Kandiyoti, "Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar", ed. Sibel bozdoğan ve Reşat Kasaba, **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, Nurettin Elhüseyni (çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 106.
[35] Pierre Bourdieu, **Outline of a Theory of Practice**, Cambridge, Cambridge Universty Press, 1977. Aktaran: Deniz Kandiyoti, "Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar", ed. Sibel bozdoğan ve Reşat Kasaba, **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, Nurettin Elhüseyni (çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s.106.
[36] İlbeyi Özer, **Avrupa Yolunda Batılaşma ya da Batılılaşma: İstanbul'da Sosyal Değişimler**, İstanbul: Truva Yayınları, 2005, s. 240.
[37] A. Davut, s. 40.
[38] Christine Peltre, **Osmanlıdan Cumhuriyet'e Kadınlar**, Gülüş Arsoy (çev.), İstanbul: YKY, 2015, s. 106.

gereken kumaşın türüne kadar müdahale edilirken, Cumhuriyet'in gelmesiyle bu durum değişiklik göstermiştir. Medeni olmanın getirilerinden olarak fes atılmış, şapka gelmiş, kadınların elbiselerinde değişikliğe gidilmiş; Batı, moda namı altında dış görünüş olarak taklit edilmiştir. Toprak, bu değişimlerin toplumu Batılı bir konuma getirmek için yapıldığını ifade etmektedir.[39] Hanioğlu'na göre, "Türkiye'yi Batı dışı gösteren her şeyin yok edilmesi"[40] söz konusudur. Siyasi söz sahipleri "yeni bir insan" yaratmak için toplumun dönüşmesini hedeflemişlerdir.[41] Bu durumu sanatsal bir şekilde ifade eden İzer'in 1933 yılındaki İnkılap Yolunda adlı tablosu[42] da inkılabın dönüşen değerlerinin somut örneğini göstermektedir. Öndin, bahsedilen kültür politikasının sanat ile ilişkisinin Cumhuriyet devrimlerinin görselleşmesini sağladığını ifade etmektedir.[43]

İlerleyen yıllarda Kemalizm olarak isimlendirilen ideolojinin Cumhuriyet'in erken döneminde değerlerin dönüşmesinde aktif bir rol alarak, yeni Türkiye'nin hayat kodlarını oluşturduğu ifade edilmektedir. Kemalizm, geçmişin izlerini silen, çağdaş düzene ayak uyduran, Türk imajına vurgu yapan bir sistem olmaktadır. İncelenen dergilerin içeriğinde de görüleceği üzere, Kemalizm'in ortaya çıkardığı değer sistemi müşahhas bir biçim almıştır. Yazılar ve görsellerle bu anlayış desteklenmiş ve birçok şehre bu şekilde ulaştırılmıştır. Bütün bu çabaya rağmen Kemalizm'e dair yapılan bazı eleştirilerde Kemalizm'in, insanların gündelik hayatta karşılaştıkları zorluklara ilişkin değer sistemi üretmediği ifade edilmektedir.[44] İnsana dinin teselli kaynağı olduğu yerlerde, Kemalizm'in böyle bir dayanak oluşturacak yeni değerler üretmediği anlaşılmaktadır. Laikliğin getirdiği derin değişimler, manevi alanda doyurucu bir mana

[39] Binnaz Toprak, "Türkiye'de Dinin Denetim İşlevi", E. Kalaycıoğlu-A. Y. Sarıbay, **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi,** İstanbul: Beta Yayınları, 1986, s. 362.
[40] M. Şükrü Hanioğlu, "Kemalizm'in tarihi Kökeni", **Türkiye'de Demokrasi, İslam ve Laiklik**, derleyenler: Ahmet T. Kuru, Alfred Stepan, Hande Tatoğlu (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 48.
[41] Cennet Ünver, "Images and Perceptions of Fascism Among the Mainstream Kemalist Elite in Turkey, 1931-1943", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü, 2001), s. 2. Aktaran; Nazan Maksudyan, **Türklüğü Ölçmek: Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin Irkçı Çehresi: 1925-1939**, Metis Yayınları, İstanbul 2005, s. 40; Hakan Kaynar, "Yeni Rejimin Gündelik Hayatı", **Cumhuriyet: Yeni İnsan Yeni Hayat,** İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2013, s. 105- 124.
[42] Gül İrepoğlu, Zeki Faik İzer, İstanbul: YKY, 2005, s. 53.
[43] Nilüfer Öndin, **Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat 1923-1950**, İstanbul: İnsancıl Yayınları, 2003, s. 10.
[44] Levent Köker, "Sol Çağdaşlaşma Adına Kemalizmi Hep Olumladı", **Sol Kemalizme Bakıyor**, röportaj Levent Cinemre ve Ruşen Çakır, İstanbul: Metis Yayınları, 1991, s. 36.

ortaya koyamamış ve gençlerin manevi hayatlarında boşluk oluşmuştur.[45] Mardin'e göre Kemalizm'in değerleri değiştirmede bu şekilde boşluk bırakmasının sebebi İslami geçmişimizin hayatın her tarafını kuşatan düşünce kapsayıcılığının onda bulunmamasıdır.[46]

Değerler kümesinin kapsadığı alanlardan biri de din olduğuna göre, dönüşen değerler kapsamında bu olguyu da değerlendirmek gerekmektedir. Kurtoğlu, Osmanlı'dan kalan bakiyenin, toplumun hafızası ve tahayyülünün İslam dininin damgasını taşıdığını fakat Cumhuriyet'in modern projesinin bu bakiye ile yola devam etmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir.[47] Bundan dolayı Cumhuriyet'in ilk yıllarında dinde yapılmak istenen birtakım değişiklikler mevcuttur. Çerman, bizzat Kemalizm'in dinde reform hareketi olduğunu ifade etmiştir.[48] Dini, Arap tesirinden kurtarıp, Türkçeleştirip anlaşılmasını sağlayarak Arap sömürgesi olmaktan kurtarmak bu reformun amaçları arasında gösterilmiştir.[49] Berkes inkılaplar zamanındaki din sorununun aynı zamanda dil, siyaset ve kültür, tarih sorunu olduğunu kaydetmiştir.[50] Dinde reform söz konusu olunca, kültür ve buna bağlı olarak tarih reformu da kaçınılmaz olmuştur.

Dinde reform faaliyetlerinin örneklerinden biri ise 20 Haziran 1928'de İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin uzmanlar komisyonunun basında yayınladığı reform programıdır. Komisyon başkanı Fuat Köprülü'dür. Bu raporu incelediğimizde dinin mahiyetine ilişkin değerlendirmeler olduğu gibi, dinde değişmesi gereken hususların da masaya yatırıldığı görülmektedir. Dinin içtimai bir müessese olmasından dolayı diğer içitimai müesseseler gibi tekâmülün seyrini kovalaması gerektiği belirtilmiş ve bu hususta birtakım tedbirlerin alınmasının gerekliliği ifade edilmiştir. Bu tedbirler; mabetlerde sıralar, elbiseliklerin tesis edilmesi gerektiği, temiz ayakkabılarla mabetlere girilmesinin terviç edilmesi, ibadet lisanının, ayin, dua ve hutbelerin Türkçe olması

[45] Nazan Maksudyan, "Erken Cumhuriyet Devrinde Kadın İntiharları", **Toplumsal Tarih**, S. 188 (2009), s. 64.
[46] Şerif Mardin, **Din ve İdeoloji**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, s. 149.
[47] Kurtoğlu, s. 617.
[48] Osman Nuri Çerman, **Kemalizm Reformuna Göre Dinimiz de Esaslar ve Seçilmiş Yazılar**, İstanbul: Vakit Matbaası, 1959, s. 19.
[49] Osman Nuri Çerman, **Modern Türkiye İçin Din'de Reform**, İstanbul; Tan Matbaası, 1958, s. 10-11.
[50] Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, s. 484.

gerektiği, mabetlere musiki aletlerin kabul edilmesi gibi konulardır.[51] Bunların yapılışının gerekçesi ise Kuran'ın ve İslam'ın mutlak mahiyetini gösteren bir görünüme kavuşması olarak ifade edilmektedir. Fuat Köprülü basına şu açıklamada bulunmuştur: "Dinî reformun amacı, bugünkü hayatın bütün öteki alanlarında yer alan aktif gelişme sürecine dini de uydurmaktır. Tanımlamağa çalıştığımız bu programı Üniversite yönetim kuruluna havale edeceğiz. Metin daha sonra Eğitim Bakanlığı'na sunulacaktır."[52] Düşünüldüğü gibi olmamış, hükümet komisyon teklifini kabul etmemiştir.[53] Komisyonun önerilerinden yalnızca ezanın Türkçeleşmesi konusu tatbik edilmiştir. Bu da çok partili sisteme geçince hemen değiştirilip aslına çevrilmiştir.

Cumhuriyet dönemindeki din meselesini, Osmanlı'dan kalan miras ve şiddetli Batı taklitçiliğinin getirdiği modernleşme isteği ile beraber düşünmek meselenin izahını zorlaştırmaktadır. Bu durum hakkında Mardin, halk kültürü ile seçkinler kültürü arasındaki uçuruma dikkat çekerek, seçkinler grubunun dine önem vermeleri ile birlikte halkın İslam'ını kural dışı saymalarının çatışma doğurduğunu ifade etmektedir.[54] Dolayısıyla toplumda iki farklı düşüncenin temayüz ettiği anlaşılmaktadır. Halkın dini anlayışı ile devletin icraatları tenakuz arz etmektedir. Fakat bu ayrılık, kitlesel bir direnişle karşılaşmamış, herhangi bir çatışma meydana getirmemiştir. Bunun nedenine dikkat çeken Kurtoğlu, halkın devlet ve devletin icraatları arasındaki ayrımın farkında olduğuna vurgu yapmaktadır.[55] Kara da aynı noktaya dikkat çekerek halkın "devlet bizimdir fakat şimdilik yabancıların, dinsizlerin elindedir"[56] düşüncesinde olduğundan direniş göstermediğini ifade etmektedir.

Batı'nın ulaşılacak nihai hedef gösterilmesinin ardından Batı etkisinde kurulacak bir toplumda Müslüman kimliğin farklı olması beklenmektedir. Türkiye'nin en büyük sıkıntısının, dindar kimlikli bir ülkede Batı kimliği ve üslubunun yerleştirilmeye çalışılmasından kaynaklandığı ifade edilmektedir.[57] Altan'a göre din, bu

[51] Gotthard Jäschke, **Yeni Türkiye'de İslamlık**, Hayrullah Örs (çev.), Ankara: Bilgi Yayınevi, 1972, s. 40-41. (Kitapta geçen bu kısım Vakit Gazetesi, 20 Haziran 1928 tarihli kısmından alınmıştır.)
[52] Jäschke, s. 42.
[53] Jäschke, s. 42.
[54] Mardin, s. 147.
[55] Kurtoğlu, s. 618.
[56] İsmail Kara, **Şeyhefendi'nin Rüyasındaki Türkiye**, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017, s. 56.
[57] Mehmet Altan, **Kent Dindarlığı**, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 148.

toplumun en önemli varoluş temellerinden birisidir.[58] Cumhuriyet'in kurucuları, İslam'ın yahut dinin Türk toplumu için yerinin ve öneminin farkındadır. Bundan dolayı inkılaplarda dinsiz bir toplum oluşturmak yerine, dini vicdanlara hapseden bir anlayışın ortaya çıktığı görülmektedir. Din, vicdani bir mesele olarak kalacak ve toplumsal göstergeleri ortadan kaldırılacaktır.[59]

Dinin sosyal hayatın dışında vicdani bir mesele olarak kalpte bırakılmasına örnek Halide Edip'in şu sözleridir: *"Herhalde din ile kıyafetin hiçbir münasebeti olmadığı maalesef halka telkin edilmiş değildi… Mesela geçenlerde iki Amerikalı münevver konuşurken bana: "Ne garip, camilerinize, bazı hanımların plaj kıyafetiyle girdiklerini gördük, hâlbuki herhangi mabede girerken, dünyanın her yerinde kıyafet ve tavır bambaşkadır." dedi. Ben "Eğer Allah kalplerinde ise, kıyafetin ne ehemmiyeti var" demekle iktifa ettim."* Halide Edip devamında, nereden gelirse gelsin, bir milletin terakkisine sebep olan gelişmeler, o milletin ruhuna uygunsa alınmalı, mazinin olumsuz yönlerinin ise ayıklanması gerektiğini düşünmektedir.[60] Bir milletin millet olarak kalması buna bağlıdır. Din de bu anlamda değişimlere açıktır.[61] Aksoy'a göre inkılap Türkiye'sinin hiçbir zaman vicdanları terbiye ve kontrol eden bir dine yer vermeyi reddetmediğini ifade etmiştir.[62] Ona göre, din vicdanlara hapsedilse de ahlak ve karakter her zaman ön planda tutulmuştur.[63] Çünkü ahlaksız bir toplumun yaşaması zor gözükmektedir. Toplumsal karakter olarak nitelendirilebilecek toplumsal ahlakın, varlığını devam ettiren değerler olarak kalması istenmiştir.

Din, tanrı ile kul arasında kutsal bir bağlantı olarak kabul edilerek, aile çevresinde "ilm-i hal" denilen sade bir din kitabını okumak, ibadetler ve din bilgisi için

---

[58] Altan, s. 10.
[59] Cumhuriyet'in dini vicdani bir mesele olarak görmesi için bkz. Taha Parla, **Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları: Kemalist Tek Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Oku**, C. 3, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995, s. 45; Lemi Aksoy, **Yaşayan İnkılap**, Ankara: Cumhuriyet Matbaası, 1946, s. 97.
[60] Halide Edip Adıvar, **Türkiye'de Şark, Garb ve Amerikan Tesirle**ri, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1956, s. 150-154.
[61] Ziyaettin Fahri'nin ifadesine göre içtimai hayatta pek çok değişimle beraber dinimizde de değişim olduğunu ve dinin şekle ait kısımlar da değişime gidildiğini ifade etmektedir. Bkz. Hayati Tüfekçioğlu, Cumhuriyet İdeolojisi ve Türk Basını (1 Aralık 1928-31 Aralık 1929), **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE, 1988), s. 58.
[62] Aksoy, s. 33.
[63] Aksoy, s. 97.

yeterli sayılmıştır.[64] Cumhuriyet'in erken döneminde okullarda din eğitimi olmamasını ise Banguoğlu şu şeklide açıklamaktadır:

"Laik değil, materyalist bir eğitim sistemi kurulmuştu. Din dersleri kaldırılmış, mesleki din mektepleri kapatılmıştı. Kitaplarda ve derslerde dini kavramlara yaklaşmaktan kaçınılır olmuştu. Batıl inançlarla mücadele havası içerisinde iyi ve masum dini ahlak ve adetler de kötüleniyor, terkediliyordu. Günah sevap sözleri ortadan kalkıyordu. Mistik bir dünya görüşünden hızla kaba bir akılcı dünya görüşüne doğru sürükleniyorduk. İnkılapçılar bunun her şeye yeteceğini düşünüyorlardı."[65]

Yenilikleri yapan seçkin zümrenin akılcı dünya görüşünde, dinin yerini belirlemek oldukça zordu. Bu duruma değinen Kara, Cumhuriyet'in modernleşme serüveninde İslam unsurunu devre dışı bırakarak, İslam ile çatışarak bir kimlik oluşturmaya çalıştığını ifade etmiştir.[66] Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde ümmet[67] kavramı yerine millet kavramının ikame edilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Dini yayıncılık noktasında ise Kara'nın belirttiğine göre 1925- 1950 seneleri içinde bir vakıa olarak dini yayıncılıktan bahsetmek mümkün görünmemektedir.[68] 1934 yılında Eşref Edip'in Hz. Muhammed diye bir kitap yayınlaması üzerine kendisine yazılan resmi yazıda bu meselenin arka planı biraz daha görünür kılınmaktadır:

---

[64] Aksoy, s. 54.
[65] Banguoğlu, s. 56.
[66] İsmail Kara, **Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam 1**, s. 28.
[67] Atatürk'ün el yazmalarında ümmet fikrinin Arap milliyetçiliği ile ilintili olduğunu ifade eden satırlara rastlamak mümkündür: "Türkler arapların dinini kabul etmeden evvel de büyük bir millet idi. Arap dinini kabul ettikten sonra, bu din, ne arapların, ne aynı dinde bulunan acemlerin ve ne de Mısırlıların vesairenin Türklerle birleşip bir millet teşkil etmelerine hiçbir tesir etmedi. Bilakis Türk milletinin milli rabıtalarını gevşetti; milli hislerini, milli heyecanlarını uyuşturdu. Bu pek tabii idi. Çünkü Muhammed'in kurduğu dinin gayesi, bütün milletlerin fevkında şamil bir arap milliyeti sayesinde müncer oluyordu. Bu arap fikri ümmet kelimesi ile ifade olundu. Muhammedin dinini kabul edenler, kendilerini unutmağa, hayatlarını allah kelimesinin, her yerde yükseltilmesine hasr etmeğe mecbur olurlar. Bununla beraber, allaha kendi milli lisanı ile değil, allahın arap kavmine, gönderdiği arapça kitapla ibadette ve münacatta bulunacaktı. Arapça öğrenmedikçe allaha ne dediğini bilmeyecekti. Bu vaziyette Türk milleti birçok asırlar, ne yaptığını ne yapacağını bilmeksizin adeta bir kelimesinin manasını bilmediği halde Kuranı ezberlemekten beyni sulanmış hafızlara döndüler." Bkz. Ayşe Afetinan, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988, s. 364-366.
[68] İsmail Kara, "Cumhuriyet Dönemi Dinî yayıncılığın Arka Planı ve Diyanet işleri Başkanlığı Yayınları", **Türkiye I. Dini Yayınlar Kongresi**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 31 Ekim- 02 Kasım, 2004, s. 4.

"Biz, her ne şekil ve surette olursa olsun, memleket dahilinde dini neşriyat yapılarak, dini bir atmosfer yaratılmasına ve gençlik için dini bir zihniyet fideliği vücuda getirilmesine taraftar değiliz. Zatıâlilerinin, herkesçe de müsellem olan ilim ve faziletinize hürmetkârız; ama günün bu kabil neşriyata tahammülü olmadığını siz de takdir edersiniz."[69] Bu ifadelerin yanı sıra bizzat devrin devlet adamları tarafından Kuran'ın tefsir ve tercüme faaliyetlerinin yaptırıldığı görülmektedir. Kuran'ın Türkçe tefsirinin yapılması vazifesi Elmalılı'ya, tercümesi Mehmet Akif'e verilmiştir. Buhârî'nin hadis kitabının Türkçe tercümesi için ise Babanzâde Ahmet Naim görevlendirilmiştir.

Değerlerin kapsamına giren dinin de Cumhuriyet'in yeniliklerine diğer değerler gibi uyum sağlamasının beklendiği anlaşılmaktadır. Din bir olgu olarak toplumda var olması istenmekle beraber toplumdaki göstergelerine de olumlu bakılmadığı görülmektedir.

Neticede 1923 yılında ilan edilen Cumhuriyet'in kurduğu değerler sisteminin inkılapların zeminini oluşturan 6 ilkeden oluştuğu söylenebilir.[70] Bu ilkelerin oluşmasına zemin hazırlayan sebepler vardır. Bunlardan biri Osmanlı'nın çöküşüyle beraber Batı'nın ilerlemesine mukabil doğan geri kalmışlığın ve Batı karşısında "aşağılık duygusunun"[71] hâkim olmasıdır. İkinci olarak Batı medeniyetinin dini terk ederek ilerlemesi doğrultusunda dinin vicdanlara hapsedilmesi meselesidir. Bu problemleri ortadan kaldırmak için inkılaplar yapılmıştır. Bunun tezahürü olarak toplumsal dönüşüm için yeni değerler inşasında Atatürkçü düşünce sistemi, sosyal ve kültürel konularla birlikte dergilerde varlığını göstermiştir. Dergilerin muhtevasının daha iyi anlaşılmasında değişimin sosyal parolası olan inkılapların önemi büyüktür. Değerlerin dönüşümünde belirleyiciliğin dinden alınarak inkılaplara verilmesi söz konusudur. Bahsi geçen dönüşümün inkılaplarla gerçekleştirilmesi hususi olarak

[69] Aktaran: İsmail Kara, "Cumhuriyet Dönemi Dinî yayıncılığın Arka Planı ve Diyanet işleri Başkanlığı Yayınları", s. 4.
[70] Neslihan Nur Çelik, "Resimli Çocuk Kitaplarında Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin İncelenmesi (1950-1997)", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü, 2016), s. 54-60.
[71] Banguoğlu, s. 44; Falih Rıfkı Atay, **Niçin Kurtulmamak?**, İstanbul: Varlık Yayınevi, 1953, s. 58.

inkılapların konumuzu ilgilendiren kısımlarını almamızı gerektirmektedir. Aşağıdaki bölümde, Cumhuriyetle beraber inkılapların sosyal hayata etkileri üzerinde durulacaktır.

2.1.1.1.İnkılaplar

İnkılaplar, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinin önemli gelişmelerini oluşturmaktadır. İnkılap, kelime manası itibariyle "Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik, iyileştirme, devrim, reform"[72] manalarını ihtiva etmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında inkılap kelimesi yerine ani ve köklü değişimi ifade etmek için ihtilal[73] kavramının, 1930'lardan sonra ise devrim[74] kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Yabancı yazarların ise Türkiye'deki inkılaplar için Kemalizm[75] deyimini kullandıkları ifadeler arasında yer almaktadır.[76]

İnkılapların gayesinin, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen asra uygun ve bütün manası ve şekilleriyle medeni bir vatandaş olarak sosyal hayata uyum sağlamasına çalışmak olduğu Nutuk'ta belirtilmiştir.[77] Medenileşmek için inkılapların hedefinde doğulu bir kimlikten uzaklaşan[78], daha iyi bir gelecek için geçmişle bağlantısı olmayan[79], "kutsallaşmış gelenek boyunduruğundan"[80] kurtulan bir birey görmek istendiği anlaşılmaktadır.

---

[72] **Türkçe Sözlük**, "İnkılap", Türk Dil Kurumu, 2011, s. 1194.
[73] Tekin Alp, **Kemalizm**, İstanbul: Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, 1936, s. 338.
[74] Hasan Türker, **Türk devrimi ve Basın (1922-1925)**, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2000, s. 5.
[75] Atatürkçülük olarak da ifade edilen bu terimin sözlükte "Atatürk'ün düşünce ve uygulamalarından kaynaklanan, Türk devletinin bağımsızlık ve bütünlüğünü, çağdaş milli egemenliğini, kişi özgürlüğünü, çağdaş olmayı amaçlayan, akla, bilime ve gerçeğe dayanan, evrensel ağırlıklı, geleceğe yönelik, birbiri ile uyumlu amaçlar, uygulamalar ve ilkeler bütünü" olduğu ifade edilmektedir. Bkz. **Türkçe Sözlük**, "Kemalizm", Türk Dil Kurumu, 2011, s. 181.
[76] Ayşe Afetinan, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi,** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, s. 200. Ayrıca Kemalizm'in Atatürk prensipleri içinde kullanıldığı ifade edilmiştir. Bkz. Korgeneral Faruk Güventürk, **29 Yıl Sonra Atatürk İnkılaplarına Bakış**, İstanbul: Ak Yayınları, 1968, s. 17.
[77] "İnkılabatımızın umdei asliyesi budur. Bu hakikati kabul etmeyen zihniyetleri tarumar etmek zaruridir, şimdiye kadar milletin dimağını paslandıran, uyuşturan, bu zihniyette bulunanalar olmuştur. Her halde zihniyetlerde mevcut hurafeler kâmilen tard olunacaktır. Onlar çıkarılmadıkça dimağa hakikat nurlarını infaz etmek imkânsızdır." Bkz. Mustafa kemal Atatürk, **Atatürk'ün Başlıca Nutukları 1920-1938**, der. Herbert Melzig, İstanbul: Ülkü Matbaası, 1942, s. 93.
[78] Berksoy, s. 99; Ethem Eldem, **Doğuyu Tüketmek**, İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2007, s. 227.
[79] **Devrimci Cumhuriyet'in Eğitim Politikaları**, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1998, s. 177; Eldem, s. 221; Berksoy, s. 104.

Cumhuriyet devrimlerini diğer devrimlerden ayıran özellikler mevcuttur. Cumhuriyet devrimleri, uzun yıllar illegal bir mücadele ile karşılaşmamış,[81] onda halk tedhişleri görülmemiştir.[82] Aksoy'a göre Fransız inkılabının Batıyı yenilemek için yapılmasına mukabil Türk inkılabı, doğuyu batıya, bir âlemi diğer bir âleme götürmek için yapılmıştır. [83]

Batı medeniyeti ulaşılması hedeflenen toplumsal ilerlemenin sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk toplumunun düşünce dünyası Batılılaşma ile birlikte değişmiş, düşünsel olarak Batı düşüncesinin başlıca özelliklerini tanınmıştır.[84] Aynı zamanda toplumda belli bir Batı kurgusu yapılıp halkın ilerleyişinin sembolü haline getirilmiştir. Yeni devletin ideoloji olarak benimsediği Kemalizm, Batılılaşmayı temelde ulus devleti oluşturmak olarak yorumlamıştır.[85] Devlet eliyle gerçekleştirilen Batılılaşmanın[86] getirdiği bu değişim Banguoğlu'nun ifadelerine göre halk arasında kabullenilmesi zaman alan bir kültür buhranı meydana getirmiştir.[87]

İnkılaplar; siyaset, hukuk, eğitim ve kültür, toplumsal yaşamın düzenlenmesi ve ekonomik alanda yapılan değişimler olarak birçok kısma ayrılır.[88] Ülkemizde siyasi alanda yapılan inkılaplar; saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı, hilafetin kaldırılması ve anayasal sisteme geçiştir. Hukuk alanında yapılan inkılaplar; laik hukuk sistemine geçiştir. Eğitim ve kültür alanında yapılanlar ise; Tevhit-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü, medreselerin kapatılması, yeni Türk harflerinin kabulü, tarih, dil ve güzel sanatlar alanında yaşanan gelişmelerdir. Toplumsal yaşamın düzenlenmesi ile ilgili yapılan inkılaplar arasında; tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması, kıyafet değişikliği, Soyadı Kanun'un kabulü, ölçü ve takvimde değişiklik, kadın haklarının

---

[80] Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, s. 17; Necla Arat, **Susmayan Yazılar**, İstanbul: Say Yayınları, 1997, s. 126.
[81] Norbert Von Bischoff, **Ankara: Türkiye'deki Yeni Oluşun Bir İzahı**, Burhan Belge (çev.), Ankara: Ulus Basımevi, 1936, s. 209.
[82] Atay, s. 16.
[83] Aksoy, s. 13.
[84] Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İstanbul: Ülken Yayınları, 1979, s. 14.
[85] Berksoy, s. 98.
[86] Yeşim Arat, "1980'ler Türkiye'sinde Kadın Hareketi", **Toplum ve Bilim**, S. 53 (1991), s. 8.
[87] Banguoğlu, s. 12.
[88] Bu ayrım 1982 yılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın okullarda okutulması için hazırlanmış olan ders kitabından alınmıştır. Bkz. Hamza Eroğlu, **Türk İnkılap Tarihi**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1982.

kabulü sayılabilir. Aşağıda, bu inkılap ve gelişmelerin konumuzu ilgilendiren kısımları ele alınacaktır.

2.1.1.1.1. Laiklik

Laiklik, inkılapların temel taşını oluşturan ilkelerden biri olup dine ve değerlere bakışın şekillenmesinde etkisi günümüzde de tartışılan konular arasındadır. Bu nedenle kadınlarla ilgili inkılaplara geçmeden bu konu üzerinde durma gereği duyulmuştur.

Laiklik, Latince "laicus" kelimesinden türemiş Fransızca bir kelime olup dini olmayan şey, fikir, müessese, sistem, prensip demektir.[89] Laik sözcüğünün ilk etimolojik kapsamı kilise dışındaki normal halk için kullanılmasıdır.[90]

Laikliğin ülkemizde yaygın olarak bilinen tanımı "din ve devlet işlerinin ayrılması" olsa da bu ifadenin ne anlama geldiği ile ilgili dine karşı olup olmaması açısından farklı düşünce ve tartışmalar mevcuttur.[91] Bunun yanı sıra herkes tarafından kabul gören evrensel bir laiklik tanımın mümkün olmadığı ifadeler arasında yer almaktadır.[92]

Berkes, ülkemizde laiklikten yalnız siyasal ve dinsel otoritenin ayrılması değil, eğitimin, ailenin, ekonomik hayatın, hukukun, hatta görgü kuralları, kıyafet vesairenin değişmez din kurallarından ayrılarak zamanın ve hayatın gerek ve zorunluluklarına göre tayin ve tanzim edilmesinin anlaşıldığını söylemektedir.[93]

Laikliğin tarihi seyrine değinen Başgil, Fransız İhtilali ile Fransız hükümeti, hukuku kilisenin elinden alıp dinîlikten çıkararak, laik hukuk sistemini inşa ettiğini

---

[89] Ali Fuat Başgil, **Din ve Laiklik**, İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2016, s. 161.
[90] A. Nuri Yurdusev, "Laiklik ve Modern Uluslararası Sistem", **Liberal Düşünce**, C. 1, S. 1 (1996), s. 78.
[91] Bkz. Çetin Özek, **Devlet ve Din**, İstanbul: Ada Yayınları, s. 16; Sadi Irmak, **Türkiye Cumhuriyet'inin Ellinci Yılı Münasebetiyle Atatürk Devrimlerinin Karakteri**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1974, s. 66; A. Nuri Yurdusev, Laiklik ve Demokrasi: Biri Diğerinin Vazgeçilmez Şartı Mı?, **Liberal Düşünce**, S. 2 (1996), s. 144.
[92] Ahmet Arslan**,** Türk Laikliği ve Geleceği Üzerine Bazı Düşünceler, **Liberal Düşünce**, C. 1, S. 1 (1996), s. 69.
[93] Niyazi Berkes, **Teokrasi ve Laiklik**, s. 91.

ifade etmektedir.[94] Türkiye'de laikliğin tarihi modeli Fransa'dır.[95] Hatta Cumhuriyet reformcularının esin kaynağının Fransız Devrimi olduğu ifade edilmektedir.[96]

Laikliği, pasif ve dışlayıcı olarak ikiye ayıranlar vardır. Bunlardan dışlayıcı laiklik "dini kamusal alandan bütünüyle çıkarmak ve onu özel alanla sınırlamak için devletin 'dışlayıcı' bir tutum sergilemesi"[97] olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'deki laik dışlayıcı olarak isimlendirilmiştir. Bunun nedeni ise dini kamusal alandan bütünüyle çıkarmak için devletin dışlayıcı bir tutum sergilemesinden kaynaklanmaktadır.[98] İslam'ın kamusal alanda görünürlüğünü azaltmak isteyen dışlayıcı laik politikaları üretenlerin zihin yapısında, İslam'ın kontrol altına alınmazsa modern yaşamı etkileyeceği düşüncesinin hâkim olması yatmaktadır.[99] Göle'nin ifadelerine göre bu endişe, kamusal alanın zorla laikleştirilmesi ile her türden dini sembol ve örgütlenmenin baskı altına alınmasına yol açmıştır.[100]

Bazılarına göre Türkiye'deki laiklik Fransa'dakinden bile dışlayıcı bir fonksiyon icra etmiştir.[101] Kuru, laikliği yukarıdan aşağıya benimsetilmeye çalışılan elit projesi olarak görmüş, kitlelerin kültürüne aykırı ve Avrupa'nın yaşam tarzını ithal etmeye dayanan Batılılaşma projesinin temeli olarak ifade etmiştir.[102] Berksoy'a göre ise laikliğin getirisi olan modernleşmenin "topluma rağmen toplum için"

---

[94] Başgil, s. 162.
[95] Ahmet T. Kuru, Alfred Stepan, "Bir 'İdeal Tip' ve Skala Olarak Laiklik: Türkiye, Fransa ve Senegal Karşılaştırması", der. Ahmet T. Kuru, Alfred Stepan, **Türkiye'de Demokrasi, İslam ve Laiklik**, Hande Tatoğlu (çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013, s. 93.
[96] Reşat Kasaba, "Eski ve Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm", **Türkiye'de Modernleşme Ve Ulusal Kimlik**, ed. Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba, Nurettin Elhüseyni (çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 20.
[97] Ahmet T. Kuru, çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu, **Pasif ve Dışlayıcı Laiklik ABD, Fransa ve Türkiye**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 14.
[98] Ahmet T. Kuru, **Pasif ve Dışlayıcı Laiklik ABD, Fransa ve Türkiye**, s. 14.
[99] Ahmet T. Kuru, **Pasif ve Dışlayıcı Laiklik ABD, Fransa ve Türkiye**, s. 177.
[100] Nilüfer Göle, "Islam as Ideology", **Modest Claims: Dialogues and Essays on Tolerance and Tradition** içinde, der. Adam B. Seligman. Unıversity of Notre Dame Press, Notre Dame, IN, 2004, s. 93. Aktaran: Ahmet T. Kuru, **Pasif ve Dışlayıcı Laiklik ABD, Fransa ve Türkiye**, s. 16. O dönemi yaşayanların tanık oldukları hadisler içerisinde bahsedilen baskının şiddetini görmek mümkündür. Bilhassa öğretmen ve memurların Cumhuriyet balolarına katılımlarının zorunlu tutulması, eşlerinin başları açık olarak katılmalarının zorunluluğu bunlardan biridir. Bkz. Mustafa Öcal, **Cumhuriyet Döneminde Din eğitimi ve Dini Hayat I**, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008, s. 86.
[101] Kuru ve Stepan, s. 97.
[102] Kuru ve Stepan, s. 100. Ayrıca bkz. Funda Berksoy, s. 98.

gerçekleştirilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür.[103] Bunları gerçekleştirmek için radyo, basın ve süreli yayınlar kullanılmıştır.

Laikliğin ülkemizdeki serüveni Cumhuriyetle başlamış değildir. Arslan, Cumhuriyet laikliğinin Osmanlıların bilhassa Tanzimat ve sonrasında gerçekleştirilen modernleştirici adımların bir sonucu olduğunu belirtir.[104] Örneğin, Cumhuriyet öncesi dönemde Ali Suavi, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasını istemiş ve laikliği açık bir biçimde savunmuştur.[105] Din işlerinin devlet işlerine karışmasını istememesinin gerekçesi olarak siyaset ilminin kaynağının coğrafya, iktisat ve ahlak olduğunu ileri sürmüştür.[106] Abdullah Cevdet'in sahibi olduğu İçtihad Dergisi'nde 1904-1908 yıllarında Batılılaşma, laiklik, kadın konuları ele alınmıştır.[107] Arslan, laiklik talebinin arkasında Tanzimat zamanında yeni açılan okullarda (Harbiye, Tıbbiye, Mülkiye) okumuş olan aydın kesim olan bürokratların, Tanzimat'la başlayan modernleşme hareketini devam ettirmek istemesi olduğu varsayımı ile hareket etmektedir. Bu kesimlerin çağdaş bir ulus devlet oluşturmak istediğini ve laikliği bu çağdaş devlet için zorunlu gördüklerini belirtir.[108]

Cumhuriyet tarihinde laikliğin ilk adımı, saltanatın kaldırılmasıyla atılmıştır.[109] Bunu birçok alanda yapılan değişiklikler izlemiştir.

1924 Anayasası, kurumsal olarak teokratik yapı göstermesiyle beraber realitede böyle olmamıştır. Anayasadaki bu tezatlığın giderilmesi zaman almıştır. Laikliğin ilk anayasada ismen olmamasının yanı sıra "milletin ruh teamülünden doğan"[110] bir olgu olduğu kabul edilmiştir. Laiklik ilk olarak 1931 tarihli CHP Kurultayında altı oktan biri olarak kabul edilmiştir. Daha sonra 1935 Kurultayında devletin temel niteliklerinden biri haline dönüşmüştür. 1937 yılında ise bir anayasa maddesi olmuştur.[111] Bahsi geçen

[103] Berksoy, s. 100.
[104] Arslan, s. 76.
[105] Ülken, s. 103.
[106] Ülken, s. 110.
[107] Yunus Emre Tansu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Batıcı Düşünce Çerçevesinde Dr. Abdullah Cevdet ve İçtihad Dergisi", **Tarih ve Gelecek Dergisi**, C. 4, S. 1 (2018), s. 118.
[108] Arslan**,** s. 66.
[109] Yılmaz Altıparmak**, İslamiyet Açısından Atatürk ve İnkılaplar**, İstanbul: Timaş Yayınları, 1993, s. 243.
[110] Özek, s. 482.
[111] Özek, s. 482.

Teşkilat-ı Esasiye Kanun'un 2. Maddesinin 1924'teki halinde "Türkiye devletinin dini din-i İslam'dır" ibaresine yer verilirken, 1937'de bu kaldırılıp madde şu şekilde düzenlenmiştir: "Türkiye devleti Cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır."[112]

Laiklik esaslarının yerleşmesini sağlayan olaylar arasında takvim değişikliği, Medeni Kanun'un kabulü, Latin alfabesinin kabulü, idari, hukuksal alanlarda değişiklikler sayılabilir. Berkes, bu devrimci adımların Cumhuriyet döneminde sosyal hayatı, dinden ve dini nasların hükmü dışında, hayatın gereklerine uygun olarak atıldığını belirtmektedir.[113] 1927'de dönemin İçişleri Bakanı olan Şükrü Kaya, laiklikle yapılmak istenenin dinin memleket işleri üzerinde nüfuz sahibi olmasını önlemek[114] olduğunu açıkça ifade etmiştir.

Kara, dindar kimlikli kişilerin o zamanlarda yapılan değişimlere iki cihetten baktıklarını ifade etmektedir. Birinci kısım alimler, hocalar bu durumun imtihan olduğunu düşünüp siyasilerle aktif mücadeleye girmeyip onlara alkış da tutmamışlardır. İkinci kısım âlimler ise eskiden İslami mücadele vermekle birlikte artık bunun mümkün olmadığına karar verip Mustafa Kemal Paşa ile aynı fikri paylaşıp sakallarını kesip, fötr şapka giymişlerdir.[115] Siyasilerle aktif mücadeleye girmeyen bazı âlimlerin sürgün veya hapis cezası aldıkları da bilinmektedir.[116]

Aydınlar arasındaki laiklik tutumu da farklılık arz etmektedir. Bir kısmı dini insan yaşamı için gereksiz görmekte; diğer kısmı ise beşeri ve toplumsal ilişkilerin dinden sıyrılması gerektiğini ifade ederek, dini iç dünyalarda kalması gereken bir olgu olarak görmektedir.[117]

Cumhuriyet'in kuruluşunda laiklik adı altında devlet ve dinin birbirinden ayrılma çalışmalarının bir bakıma tek taraflı kaldığı söylenebilir. Banguoğlu'na göre din

---

[112] Bülent Daver, **Türkiye Cumhuriyet'inde Laiklik**, Ankara: AÜ SBF Yayınları, 1955, s. 72-73.
[113] Berkes, **Teokrasi ve Laiklik**, s. 98-99.
[114] Jäschke, s. 97.
[115] Kara, **Şeyhefendi'nin Rüyasındaki Türkiye**, s. 20.
[116] Kamil Yeşil, "Anlatılarda Hoca Tipleri", **Toplum ve Bilim**, S. 17 (2001), s. 47.
[117] Hulusi Yazıcıoğlu, **Bir Din Politikası Laiklik**, İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 1993, s. 180.

devlete karıştırılmamış fakat devlet dine karışmıştır.[118] Aktay da Türkiye Cumhuriyeti'nin başından itibaren uyguladığı laiklik politikasının, dinsel kurumların toplumsal yaşamdaki nüfuzunu kırmaya yönelik çabasına rağmen, din işlerinin devletin hiçbir zaman elini çekmediği bir öge olduğunu belirtmektedir.[119] Cumhuriyet yöneticileri, halifeliği ve Şer'iyye, Evkaf Vekâletini kaldırıp yerine Diyanet İşleri Başkanlığını kurarak din hizmetlerini devlet eliyle sunmaya devam etmiştir. Din işleri devletin kontrolü altına alınmak suretiyle dini cemaatlerin din hizmetlerine müsaadesine izin verilmemeye çalışılmıştır. Kurtoğlu, bu durumu değerlendirerek dinin, devletin siyasal söyleminin nesnesi olduğunu ifade etmektedir.[120] Erişirgil, devletin bu tutumunun halk arasında din konusunda "unutturma siyaseti" izlendiği manasına geldiğini belirtmektedir.[121]

Cumhuriyet'in tek parti döneminde CHP program ve tüzüğünde yer alan laiklik maddesinde "devlet işlerinin muasır medeniyet, ilim fen ve dünya ihtiyaçlarına göre yapılması", din anlayışının vicdan işi olduğu için devlet işlerine müdahale etmesinden masun olduğu ifade edilmektedir.[122]

Erken dönem Cumhuriyet laikliğinin, toplumun kültür hayatından dinin silinmeye çalışıldığı, bizzat dini yenileştirmeye, yeni bir aydın ve devlet dini oluşturmaya yönelik teşebbüsler olduğu yönünde görüşler mevcuttur.[123] Bunu sağlamak için zaman zaman 'sert tedbirler'[124] alınmıştır. Laikliğin, İslam'ın özünü ruhunu yitirip de şekilciliğe ve teferruata boğulan Müslümanları uyarmak için yapılmış olduğu ifade edilmiş[125], öte yandan laikliğin halk üzerindeki olumsuz etkisini kırmak için halka ya da dine rağmen bir şeyler yapmak yerine "dini cemiyetin dışına atmak değil, bilakis inkılabın emrine vererek yaşatmak lazım"[126] geldiği beyan edilmiştir.

---

[118] Banguoğlu, s. 22.
[119] Yasin Aktay, **Türk Dinin Sosyolojik İmkânı**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s. 173. Devlet inkılapların verdiği bir tedbir olarak din işlerini kamu hizmeti saymıştır. Bu ifade için bkz. Daver, s. 233.
[120] Kurtoğlu, s. 617.
[121] Erişirgil, s. 50.
[122] CHP Program ve Tüzüğü, 1947.
[123] Arslan, s. 69.
[124] Daver, s. 237.
[125] Lütfi Ülkümen, **Atatürk İlkeleri ve İslam**, Erzurum: Manevi Kalkınma Derneği Yayınları, 1974, s. 19.
[126] Hamdi Başar, **Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye**, İstanbul: Tan Matbaası, 1945, s. 48-53.

Tezimizin sınırlılıkları sebebiyle konuya inkılapların kadınlarla ilgili olanlarıyla devam edilecektir.

2.1.1.1.2. Kadınlarla ilgili İnkılaplar

İslam'ın kadına verdiği hakların bazı âlimlerin görüşleri ve sosyokültürel ortamın etkisiyle zamanla uygulamalardan kaldırıldığı görülmektedir. Bu durum Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan gelişmelerle birlikte kadınların bir takım arayışlara girmesine neden olmuştur. Bu dönemde başlayan kadın hakları çalışmalarının Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte arttığı görülmektedir. Tanzimat'la başlayan kızların eğitim hakkı kazanmaları, İnan'ın ifadesiyle kadınlar arasında aydın bir toplumun oluşmasına yol açmıştır.[127] Ortaylı, oluşan bu aydın kesimin, kadınların toplumsal hayata girişini hazırlayan altın bir dönem meydana getirdiğini söyler.[128] Bu eğitim hakkı birçok alanda kadınların yetişmesini sağlayacak okulların açılmasını beraberinde getirmiştir. Bu okullarda yetişen Fatma Aliye Hanım, devrin yetişmiş kadınlarına örnek gösterilebilir. Nitekim o, toplumda kadının rolüne işaret ederek; bir memleketin pazar ve çarşısını gezmek, meşhur yerlerini görmekle halkın düşünce ve görüşlerinin öğrenilmeyeceğini, esasen kadınların içinde bulunduğu duruma bakmak gerektiğini ifade etmektedir.[129]

Bu dönemde kadın haklarını savunanlar arasında; Hüseyin Rahmi Gürpınar, Şemsettin Sami, Ahmet Mithat, Namık Kemal, Ziya Gökalp[130] gibi isimler de bulunmaktadır.

Bu gelişmeler Cumhuriyet'in kurulmasından sonra kadınlarla ilgili yapılan inkılaplara zemin hazırlamıştır. Kadın inkılaplarının yapılmasının amacı ise kadınların ev, toplumsal yaşam, iş ve siyasal yaşamlarındaki bilgi ve deneyimlerini arttırarak dünya kadınlığının gelişmesine yardımcı olmak[131] şeklinde ifade edilmektedir.

---

[127] A. Afetinan, **Tarih boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, s. 88.
[128] İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul: Hil Yayınları, 1983, s. 182.
[129] Fatma Aliye, **İslam Kadınları**, İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2009, s. 8.
[130] Hüsniye Hoş, "Türk Kadını ve Cumhuriyet Dönemi Kadın Hakları", (**Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2001), s. 53.
[131] Necla Arat, **Kadın Sorunu**, İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1980, s. 106-107.

Yapılan inkılaplarla genç kızların eğitimi 1923-1933 yılları arasında dikkate değer bir gelişme göstermiştir.[132] Yapılan devrimlerin tezahürü olarak dünyada ilk kez Türk kadınları Yargıtay'a üye seçilme, arkeoloji alanında çok önemli kazılar yapma gibi önemli işlere imza atmışlardır.[133] Cumhuriyet'in ilanından sonra eski geleneksel kadın algısı ortadan kalkmıştır. 1924 yılında açılan Musiki Muallim Mektebi, 1934 yılında kurulan Milli Musiki ve Temsil Akademisi (1940 yılında ismi Devlet Konservatuarı olmuştur)[134] gibi akademilerle kadınların devrimin sağladığı olanaklarla eski zaman sınırlarını aştıkları görülmektedir. Türk kadınının erkeklere ait görülen birçok meslek dalında kendini gösterdiği anlaşılmaktadır

Cumhuriyet'le birlikte doğrudan ya da dolaylı kadınları ilgilendiren bazı kanunlar çıkarılmış, birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Aşağıda bu kanun ve düzenlemelerin konumuzu ilgilendiren kısımları hakkında bilgi verilecektir.

2.1.1.1.2.1. Kılık Kıyafet Kanunu

Kılık kıyafet Kanunu 25 Kasım 1925 yılında çıkarılmıştır. Bu kanun doğrultusunda herhangi bir din ve mezhebe mensup kişilerin mabet ve ayin dışında ruhani kıyafetler giymesine izin verilmemiş, memurlara beynelmilel kıyafet giyme zorunluluğu getirilmiştir. Bu kanunun ilk tezahürü Kastamonu'da erkeklerin şapka giymesiyle başlamıştır. Kanun doğrultusunda erkeklere şapka takma zorunluluğu getirilmiştir. Bu konuda dinî eleştirileri engellemek maksadıyla "Şapka istimalinde mahzur-u dini olmadığına dair hutbe" kaleme alınmış ve 1925'in kasım ve aralık aylarında Konya'nın başlıca camilerinde Cuma namazlarında hatipler tarafından cemaate okunmuştur.[135] Ayrıca bazı kisvelerin giyilmeyeceğine dair kanun da meclisten geçerek bu konuda gereken önlemler alınmıştır.

Kılık kıyafet Kanunundan sonra erkek giyiminin modernleştirilmesinin yanı sıra kadınlar için peçe ve çarşafın kaldırılması talep edilmiştir.[136] Esasen 1925'te

[132] Necla Arat, **Kadın Sorunu**, s. 90.
[133] Arat, s. 105.
[134] Arat, s. 106.
[135] Fuad Arun, **Muallim Refik Kırış Hayatı ve Eserleri 1868-1945**, Ankara: Başnur Matbaası, 1968, s. 151.
[136] Hakkı Uyar, "Çarşaf, Peçe ve kafes Üzerine Bazı Notlar", **Toplumsal Tarih**, S. 33 (1996), s. 6.

örtünme yani peçe ve çarşaf giyinme zorunluluğu ortadan kalkmıştır.[137] Fakat kanunen bir yasaklama söz konusu olmamakla beraber şehirler yönetiminin kendi inisiyatifinde bu yasaklamaları görmek mümkündür. Trabzon'da Aralık 1926 yılında peçe yasaklanmıştır. Daha sonra farklı illerde peçe ile mücadele komisyonları oluşturulmuştur. Bu kararın yaygınlaşmadığını ve 1930 yıllarında gündeme geldiği belirtilmektedir. Caporal'ın belirttiğine göre kadınların meclis üyesi olmasının hemen sonrasında bazı belediyeler çarşaf ve peçeyi yasaklamışlardır.[138] CHP'nin 4. Büyük Kurultayı'nda bu durum gündeme gelmiş ve peçe ve çarşaf aleyhinde çalışmalar 1935 yılında yoğunlaşmıştır.[139] Fakat bu konuya dair bir kanun hiçbir zaman çıkarılmamıştır.[140] Medya gibi çeşitli araçlarla Batı modelli giysilerin yaygınlaşması sonucu kendiliğinden bir değişim gerçekleşerek[141] çağa ayak uydurulmuştur. Peçe ve çarşaf batılılaşma yolunda cehaletin koyduğu engel olarak ifade edilmiştir.[142] Cumhuriyet kadını çarşaf ve peçeden uzaklaşarak kendine has yeni bir kimlik oluşturmuştur. Koyu renk elbiseler, kısa saç ve makyajsız yüz ile kamusal yaşama girmiştir.[143] Çapa, giyim kuşamdaki bu değişikliğin halka benimsetilmesinde Türk aydınlarının, özellikle mülki ve yerel idarelerin etkili olduğunu belirtmektedir.[144]

Kadınların giyim kuşamına yönelik herhangi bir kanun çıkarılmamakla birlikte Atatürk'ün bazı sözlerinden kadınlar içinde bir değişim arzu edildiği anlaşılmaktadır: *"Bazı yerlerde kadınlar görüyorum ki, başına bir bez veya peştamal veya buna benzer bir şeyler atarak yüzünü gözünü gizler ve yanından geçen erkeklere karşı ya arkasını*

---

[137] Şirin Tekeli, "Kadın", **Cumhuriyet Dönemi Kadın Ansiklopedisi**, C. 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, s. 1193.
[138] Bu tarihlerden bazıları şu şekildedir: 6 Ocak 1935, Adana; 16 Mart 1935, Antalya; 2 Ağustos 1935, Konya. Bkz. Bernard Caporal, **Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)**, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1982, s. 649.
[139] Hakkı Uyar, s. 8.
[140] Sadık Sarısaman, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Kadın kıyafeti Meselesi", **Atatürk Yolu**, C. 6, S. 21 (1998), s. 104.
[141] Yasemin Doğaner, "Toplumsal Alanda Yapılan Atatürk İnkılapları ve Etkileri", **Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, ed. Mehmet Zencirkıran, İstanbul: NOVA Basın Yayın, 2006, s. 216.
[142] Sarısaman, s. 103.
[143] Ayşe Saktanber, "Kemalist Kadın Hakları Söylemi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm**, C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 328.
[144] Mesut Çapa,"Giyim Kuşamda Medeni Kıyafetlerin Benimsenmesi ve Trabzon Örneği", **Toplumsal Tarih**, S. 30 (1996), s. 22.

çevirir veya yere otururarak yumulur. Bu davranışın anlamı nedir?"[145] Kadınların kıyafet meselesi yeni tartışılan bir mesele değildir. Kadınlar hakkında bir değişimin gerekliliği Cumhuriyet'in ilanından önce düşünülmektedir: *"Kadın meselesinde cesur olalım. Vesveseyi bırakalım… Açılsınlar onların dimağlarını ciddi ulum ve funûn ile tezyin edelim. İffeti fenni sıhhi surette izah edelim. Şeref ve haysiyet sahibi olmalarına birinci derecede ehemmiyet verelim."*[146] Yine Cumhuriyet'ten önce Kılıçzade Hakkı'nın "Kadın ve tesettür meselesi" hakkındaki yazısında kadınların örtü meselesinin anane olarak kalması gerektiği, yoksa zararının faydasına galip geldiği ifade edilmektedir.[147]

Kadınların giyiminde değişiklik arzulandığını gösteren göstergelerden biri de o dönem dergilerinde "Asrî Kadınlar" başlığı altında yapılan Batılı kadın tanıtımlarıdır.[148] Değişimlerin zemini olan toplumda yeni kültür ve yaşam tarzı içinde kadın haklarıyla birlikte kadının dış görünüşü ile de ilgilenildiği anlaşılmaktadır.[149]

Her ne kadar Atatürk tarafından kadınların "biçim ve kılıkta başarıdan çok, ışıkla, bilgi ve kültürle, gerçek faziletle süslenip donanması"[150] ifade edilmiş, Batılılar ve Araplar arasında orta bir giyim tarzı[151] istendiği belirtilmişse de dönemin dergilerinde resimli yazılar vasıtasıyla olabildiğince açık giyinmenin özendirildiği göze çarpmaktadır.[152]

2.1.1.1.2.2. Medeni Kanun'un Kabulü

---

[145] **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II**, s. 217; **Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri 1925**, derleyen: Mustafa Selim İmece, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959, s. 61-62.

[146] Ayşe Afetinan, **Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983, s. 45.

[147] Hamdi Can Tuncer, "Kılıçzade Hakkı'nın Tesettüre İlan-ı Harbi", **Toplumsal Tarih**, C. 11, S. 66 (1999), s. 34-36.

[148] İlbeyi Özer, **Avrupa Yolunda Batılaşma ya da Batılılaşma İstanbul'da Sosyal Değişimler**, İstanbul: Truva Yayınları, 2005, s. 115; Işık Özel, "1930'ların İstanbul Basınında Kadın", **Toplumsal Tarih**, S. 31 (1996), s. 30.

[149] Leyla Kaplan, s. 167.

[150] **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, c. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959, s. 152.

[151] Şerafettin Dönmez, **Atatürk'ün Çağdaş Toplum ve Din Anlayışı**, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2002, s. 218.

[152] Hanımlar Âlemi dergisindeki görseller bu tezi doğrular niteliktedir. Resimli yazıların birinde oldukça açık olan iki kız konuşurken biri diğerine artık açık giyinmek istemediğini, kapalı giyinirse ancak dikkatleri çekeceğini belirtmektedir. Bkz. **Hanımlar Âlemi**, S. 10 (1929), s. 6.

Toplumsal hayatta meydana gelen gelişmeler ve yeni durumlar karşısında hukukun modernleşme ihtiyacı Tanzimat'la başlamış ve Batı devletleri mevzuatı örnek alınarak[153] birtakım yenilikler yapılmıştır. Bu kapsamda medeni hukukta da yenileşmeye gidilerek, Ahmet Cevdet Paşa'nın uğraşları sonucu Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye hazırlanmıştır.

Ataay, Mecelle'nin dini temellere dayanan ve orijinal bir özellik taşıdığını ve fıkhî muamelat üzerine durulduğundan birçok konu dışarıda bırakıldığını ifade etmektedir.[154] Bu eksiklikleri gidermek için 1916 yılında bir komisyon kurulmuş ancak istenen netice alınamamıştır. 1923'te kurulan komisyona ise 1916 yılında başlamış olan çalışmalara devam etme görevi verilerek fıkıh esasları ile düzenlenmesi istenmiştir. Fakat daha sonra 1924 ve 1925'te çalışmalar için yeni bir komisyon kurularak fıkıh esaslarına bağlı kalması istenmemiştir.[155] Bu komisyonun hazırladığı tasarılar, yeni devletin ilerici, laik, kadın ve çocuk hukukuna gereken önemi vermediği öne sürülerek kabul edilmemiştir.[156]

Cumhuriyet'in kuruluş döneminde yeni bir medeni hukuka ihtiyaç hissedilmiş fakat yeni bir medeni kanun yapacak zaman bulunamadığı için hazır bir kanun[157] alınması yoluna gidilerek İsviçre Medeni Kanunu kabul edilmiştir. Arık'a göre İsviçre Medeni Hukuku'nun alınma sebebi, o dönemde devrimin amaçlarını gerçekleştirmek için iş başında bulunanların tahsillerini İsviçre'de yapmış olduklarından iyi bildikleri bir kanun olması dolayısıyladır.[158] Bunun yanı sıra Batı ülkeleri içinde İsviçre Medeni Kanun'un modern ve çağdaş gereklere en uygun kanun olmasını[159], İsviçre memleketinin farklı ırkları ihtiva etmesiyle kanunlarında elastikiyet bulunması nedeniyle Türkiye'de uygulanmasının mümkün olduğunu[160] sebep olarak ileri sürenler vardır. Dönemin Adalet Bakanı İsviçre Medeni Hukuku'nu iktibas etmek üzere 26 kişilik bir komisyon görevlendirmiştir. Bunun üzerine Medeni Kanun bir bütün halinde

[153] Aytekin Ataay, "Neden İsviçre Medeni Kanunu?", **Medeni Kanun 50. yıl Sempozyumu: I. Tebliğler**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü, 1978, s. 59.
[154] Ataay, s. 61.
[155] K. F. Arık, "Medeni Kanun ve Yapılan Bazı Tenkitler", **SBFD**, C. XVIII, S. 1 (1963), s. 193-194.
[156] Arık, s. 194.
[157] Arık, s. 197.
[158] Arık, s. 197.
[159] Ataay, s. 69.
[160] Aytekin Ataay, **Devrimler Açısından Medeni Kanun**, İstanbul: Baha Matbaası, 1960, s. 6.

17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilmiş ve 6 Ekim 1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[161] Medeni hukuk, Kemalist devrimin gerçekleştirdiği kuvvetli bir değişim ile çağdaşlaşmak ve laikleşmek amacıyla atılan çok cesur bir atılım[162] olarak nitelendirilmiştir.

Medeni Kanun; şahıs hukuku, aile hukuku (karı-koca hukuku, hısımlar hukuku, vesayet), miras hukuku, aynî haklar (mülkiyet) ile borçlar hukukunu içermektedir.[163] Bu alandaki kanunların kadınları yakından ilgilendirdiğini belirtmek gerekir. Irmak, Medeni Kanun'un moral bakımından kadının ikinci sınıf insan telakkisini ortadan kaldırdığını ifade etmektedir.[164]

Medeni Kanun'un kabulü ile cinsiyet eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır: "Herkes dil, ırk, cinsiyet… ayrımı gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." Fakat aile reisinin erkek olduğunun belirtilmesi "karı, kocanın sarahaten veya zımnen müsaadesi ile bir iş veya sanat ile iştigal edebilir" (MK 152/I) hükmü, evlilik birliğinin bozulmasında velayet hususunda ana ve babanın anlaşmaması durumunda babanın oyunun üstün tutulması (MK 263), evli kadının kocasının soyadını taşıması (MK 153/I), evlilik içi çocukların babanın soyadını taşıma zorunluluğu (MK 259) hükümleri ataerkil anlayışı devam ettirmektedir. Kadının menfaatlerinin korunmasına bağlı eşitsizliklere de kanun kapsamında yer verildiği görülmektedir. Bunlara; erken yaşta evlenebilme, kocasına kefil olması için sulh yargıcı tarafından tasdik edilme gibi hususlar örnek gösterilebilir. İslam'daki iddet meselesine karşılık olarak evliliği sona ermiş bir kadına, nesep karışıklığını önlemek amacıyla üç yüz günlük bekleme süresi getirilmiştir.[165]

Medeni Kanun'la miras dağılımında değişime gidilmiştir. Eski dönemlerde İslam hukukuna göre dağılımda erkeğe iki, kadına bir pay verilirken, kanunla kadınlara erkeklerle eşit pay verilmiştir.

---

[161] 743 no.lu medeni kanun 4 Nisan 1926 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmıştır.
[162] Ergun Özsunay, "Türkiye'de Yabancı Hukukun Benimsenmesi Hareketi İçinde Türk Medeni Kanunun Anlam ve Önemi", **Medeni Kanun 50. yıl Sempozyumu: I. Tebliğler**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü, 1978, s. 413.
[163] Andreas B. Schwarz, çev. Hıfzı Veldet, **Medeni Hukuka Giriş**, İstanbul: Üniversite Kitapevi, 1942, s. 24-34.
[164] Sadi Irmak, **Devrim Tarihi**, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1967, s. 193.
[165] Ataay, s. 9.

Çok evlilik yasal kabul edilmemiştir. Evliliğin, iki ergin şahit huzurunda, resmi memur önünde yapılması kabul edilmiştir. Ancak resmi nikâh sonrası dini nikâh kıyılması serbest olmuştur. Evlenmede temsil yolu kapanmıştır. İsviçre Medeni Kanun'dan ayrı olarak kadın erkek mal ayrılığı ilkesi kabul edilmiştir.[166] Medeni Kanun'la birlikte daha evvel kabul edilmeyen kadının tek başına şahitliği geçerli sayılmıştır.

Boşanmada yargıç hükmü ile boşanma düzeni getirilmiş ve çocuklar üzerinde anneye velayet hakkı tanınmıştır. Medeni Kanun'da boşanma gerekçelerinden özel boşanma nedeni olarak zina, cana kast, pek fena muamele, cürüm ve haysiyetsizlik, terk ve akıl hastalığı gösterilebilir. Genel boşanma nedeni olarak ise şiddetli geçimsizlik ve evlilik birliğinin köklü sarsılması boşanma sebebi sayılmıştır.[167]

2.1.1.1.2.3. Seçme Seçilme Hakkı

İsviçre dâhil olmak üzere Avrupa ülkelerinde bile kadınların oy kullanmadığı bir dönemde[168] Türkiye'de kadınlara siyasi haklar verilmesi büyük bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır.

TBMM'nin kuruluş yılı 1920'den kadınların milletvekili seçme ve seçilme yılı olan 1934'e kadar mecliste kadın hakları konusu bir madde olarak gündeme gelmemiştir.[169] Öte yandan bu durumun mecliste gündem yapılması için emek sarf edildiği bilinmektedir. Bu çabalardan biri kadınların kurduğu ilk parti olan 15 Haziran 1923 Darülfünun'da Kadınlar Şurası İctimaiyyesi'nde kurulan Kadınlar Halk Fırkası'nın çalışmalarıdır. Ancak kanunda "On sekiz yaşını ikmal eden her erkek Türk mebusan intihabına iştirak etmek hakkını haizdir"[170] maddesinde belirtildiği üzere sadece erkeklere seçme ve seçilime hakkı verildiğinden partinin kurulması için

---

[166] A. Afetinan, **Tarih boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, s. 167.
[167] Nermin Abadan-Unat, "Toplumsal Değişme ve Türk Kadını", **Türk Toplumunda Kadın**, der. Nermin Abadan-Unat, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1982, s. 16.
[168] Turhan Feyzioğlu, "Atatürk ve Kadın Hakları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. 2, S. 6 (1986), s. 597.
[169] Merve Balcı ve Mervenur Tuzak, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Nezihe Muhiddin Özelinde Türk Kadınlarının Siyasi Hakları İçin Mücadelesi", **Marmara Üniversitesi Kadın ve Cinsiyet Araştırmaları Merkezi Dergisi**, S. 1 (2017), s. 46.
[170] https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/ (Erişim Tarihi: 14.07.2019.)

valilikten yasal izin çıkmamıştır.[171] İnkılapları yapan kadro içinde kadınların bulunmaması ile birlikte kadınların bu kadroya dâhil edilmek istenmemesi dikkat çekmektedir. Kandiyoti Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınların içinde bulunduğu durumu "kurtulmuş ama özgürleşememiş"[172] şeklinde ifade etmektedir. Resmi ideoloji söylemleri çerçevesinde öne çıkan kadınların varlığından bahsedilse de, o dönemde "kadın sesinin bir bakıma boğulduğu" ifade edilmektedir.[173]

Kadınlar siyasi haklarını aramaya devam ettiklerini göstermek adına "Türk Kadınlar Birliği" adıyla yeni bir dernek kurmuştur. Bu derneğin kuruluş amacında siyasi hak arama yönünde bir ifade bulunmadığı halde[174] kadınların siyasi hakları elde etmesinde etkili olduğu görülmektedir. İnan'ın da çalışmaları ile siyasi hakların verilmesinin hızlandığı söylenebilir.[175] Kadınların siyasi haklarının kabul edilmesinin ardından işlevi bittiği düşünülen bu derneğin feshedildiği görülmektedir.

Bu çalışmaların sonucu olarak 1930'da Türk kadınına belediye seçimlerine katılma hakkı verilmiştir. 1934 yılında da kadın mebus seçme ve seçilme hakkına sahip olmuştur. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 10. Maddesi "22 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk meb'ûs seçmek hakkını haizdir", 11. Madde ise "30 yaşını bitiren kadın, erkek her Türk meb'ûs seçilebilir" şeklinde düzenlenmiştir.[176] Kadınlar vatandaş olarak seçim hakkını ilk kez 1933'teki Belediye seçimlerinde kullanmıştır. Ancak kadınların bu haklardan yeteri kadar faydalandığı görülmemektedir.[177] İlk seçim hakkı verildikten sonra 1 Mart 1935'te parlamentoya 18 kadın milletvekili girdiği halde 1999'a kadar

[171] Serpil Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, İstanbul: Metis Yayınları, 2016, s. 129.
[172] Deniz Kandiyoti, "Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case", **Feminist Studies**, S. 2 (1987), s. 317-339. Alıntılayan: Ayşe Kadıoğlu, "Cinselliğin İnkârı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, ed. Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 95.
[173] Ayşe Durakbaşa, "Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve 'Münevver Erkekler", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, ed. Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 37.
[174] Ayşegül Baykan ve Belma Ötüş- Baskett, **Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s. 117-118.
[175] A. Afetinan, **Tarih boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, s. 170.
[176] Emel Doğramacı, **Türkiye'de Kadın Hakları**, 1982, s. 88-89.
[177] Irmak, s. 194.

kadın milletvekili sayısı bir daha bu rakama ulaşmamıştır.[178] Ayiter, bu durumu seçim sisteminin yürüyüşündeki aksaklığa bağlamaktadır.[179]

İnan, 1935'te seçilen kadın milletvekillerinin çoğunun eğitim ailesine mensup olup, öğretmen ve okul idarecilerinden oluştuğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda bunlar arasında farklı meslek grubu olarak doktor ve köy muhtarı olan kadınların da bulunduğunu aktarmaktadır.[180]

2.1.2. Erken Dönem Kadın Tasavvuru

Cumhuriyet'in Osmanlı Devleti'nin ardından kurulmasıyla birlikte gerçekleşen yönetim değişikliği ile beraber kadın tasavvurunda da değişim meydan gelmiştir.

Toprak'a göre kadınlarla ilgili yapılan inkılaplar, Kemalizm'in Türk toplumunu Batılılaştırma çabasının[181] bir parçasını oluşturmaktadır. Göle, her devrimin ideal bir erkek tanımı yaptığını lakin Kemalist devrimin ise kadın imajında değişime gidip devrimin kadın haklarına yaptığı vurgunun insan haklarına yaptığı vurgudan daha fazla olduğunu ifade eder.[182] Latin alfabesine geçişle birlikte okuma yazma oranındaki artış, kızlar için eğitim imkânlarının arttırılması, kılık kıyafet kanunu, kadınlara verilen siyasi haklar, kadın tasavvurunun değişmesinde önemli adımlar olarak değerlendirilebilir. Ancak kadın tasavvurundaki değişimin Cumhuriyet öncesi başladığını ifade etmemiz gerekir. Erişirgil'e göre, kadınların gezme ve giyinmelerinin bugünkü anlamda değişimini 1914 yılında seferberliğin ilanı ile başlatmak mümkündür.[183] Çünkü askere alınan erkeklerin işlerini kadınlar yapmaya başlamıştır. Böylelikle kadınlar evlerinden çıkmış ve yaşam tarzlarında ister istemez bir değişiklik vücuda gelmiştir. Cumhuriyet öncesi dönemde çıkan "Kadınlar Dünyası" adlı dergide de bu değişim görülmektedir.[184]

---

[178] https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44605360 (Erişim Tarihi: 15.04.2019)
[179] Nuşin Ayiter, "Atatürk ve Kadın Hakları", **Türk Dili**, S. 353 (1981), s. 765.
[180] A. Afetinan, **Tarih boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**, s. 197.
[181] Binnaz Toprak, "Türk Kadını ve Din", **Türk Toplumunda Kadın**, der. Nermin Abadan-Unat, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1982, s. 367.
[182] Nilüfer Göle, "Modernleşme Bağlamında İslamî Kimlik Arayışı", s. 75.
[183] Erişirgil, s. 25.
[184] Serpil Çakır, **Osmanlı Kadın Hareketi**, Metis Yayınları, İstanbul 1994.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Atatürk, yaptığı konuşmalar ve verdiği nutuklarda kadınların asrın icap ettiği şekilde yaşamaları gerektiğini belirtmiştir.[185] Cumhuriyet'in ilanından önce de bu yönde fikir beyan ettiği bilinmektedir.[186] Arat, Atatürk'ün konuşmalarında "kadın hakları" kavramının yer almadığını belirterek, Atatürk'ün kadınları hem olumlu hem olumsuz etkileri olan toplumsal bir güç olarak gördüğünü savunmaktadır.[187]

Cumhuriyet'in erken döneminde Nezihe Muhittin tarafından kullanılan "Türk kadını" kavramı ile kast edilenin İslamî değerlerin değil, aydınlanmanın ilkelerinin yönlendirdiği, Cumhuriyet'in inşasında etkin olan, Batı'nın alkol vb. yozlaştırıcı etkilerinden uzak bir kadın tanımıdır.[188] Zihnioğlu, Nezihe Muhittin'in kadının etkin ve katılımcı yönüne vurgu yaptığını ifade etmektedir.[189]

Cumhuriyet'in bu konudaki resmi ideolojisini etkileyen etkenlerden biri de Ziya Gökalp'tır. Gökalp, milli aileyi ifade ederken eski Türk toplumlarında kadın erkek eşitliği, tek eşlilik, kadınların çalışma zeminini anlatarak, probleme ulusal kimlik kazandırmıştır.[190] 1930'ların gazetesi olan Yeni Adam gazetesinde yeni kadının da tarifi yapılarak bu kadının en belirgin özelliğinin ev kadını değil müstahsil olması gerekliliği üzerinde durulmuştur.[191] Laiklikten nasiplenmiş, modern erkeğe layık bir hayat arkadaşı olabilecek, tüketen değil çalışıp üretime katkıda bulunacak kadın tipi oluşturulmak istenmektedir. Durakbaşı, yeni kadın kimliği oluşumunda modern babaların kızları üzerindeki etkisine de değinmektedir.[192] Kemalist idealist aile reisi babalar, kızlarının hem ahlaki kurallara riayet etmesini hem eğitimli birer münevver genç olmasını hem de

[185] Kastamonu'da şapka kanunu öncesi konuşmasında kadınlar hakkında görüşlerini açık bir şekilde ifade etmiştir.
[186] "Fakat zannediyorum, artık bugün kadınların büyük babalarımızın müthiş nazarları altında sinmiş olduğu gibi bulundurmayacağız." 1918 yılındaki bu ifade için bkz. Ayşe Afetinan, **Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları**, s. 45.
[187] Zehra F. Arat, "Kemalizm ve Türk Kadını", **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, ed. Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 53.
[188] Zihnioğlu, s. 227.
[189] Zihnioğlu, s. 227.
[190] Ayşe Durakbaşı, "Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin oluşumu", **Tarih ve Toplum**, C. 9, S. 51 (1988), s. 41/169.
[191] Duygu Köksal, "Yeni Adam ve Yeni Kadın: 1930'lar ve 40'larda Kadın, Cinsiyet ve Ulus", T**oplumsal Tarih**, S. 51 (1998), s. 32.
[192] Durakbaşı, s. 42/170.

iki cinsin birlikteliğinin gerçekleşeceği sosyal ortamlara katılmalarını uygun görmüşlerdir.

Kadın, Cumhuriyet'in Batılılaşma amaçlarına ulaşmasında işlevsel bir rol oynamıştır.[193] Bununla beraber kadınların Cumhuriyet'in modernleşme projesinde "sembolik piyonlar"[194] olduğunu söyleyenler de vardır. Modernleşme süreci bağlamında düşünüldüğünde kadınların aile içinde, sosyal ve toplumsal hayatta hazır bulunuş itibari ile kılık kıyafet noktasında temsil ettikleri değerlerin İslamî konumdan çıkıp Batı ölçüsünde olması, birçok değişimin kapısının aralandığının ifadesidir. Burada piyon kavramı, değişimin merkezinde kadının olduğunu göstermek için kullanılmıştır. Kadının üstlendiği rol toplum için önemli görülmektedir.[195]

Kadınlardan bir taraftan kıyafet konusunda çağa ayak uydurmaları beklenirken diğer taraftan aile içindeki vazifeleri, bilhassa annelik vazifesine özen göstermeleri beklenmektedir. Beklenen değişimde eğitim öğretimin önemi açıktır.

Gök, erken dönem Cumhuriyet döneminde kadınların eğitimi ile alakalı olarak başlıca üç politikanın öne çıktığını ifade etmektedir. Bunlardan ilki kentli yüksek ve orta sınıf kadınların lise ve üniversite okunmasına teşvik edilmesidir. İkincisi ise kırsal kesimde yaşayan köylü kadını ilgilendiren politikadır. Bu kadınlardan, zorunlu beş yıllık ilkokul eğitimi haricinde daha fazla üretme, daha fazla çocuk sahibi olup onları yetiştirmesi beklenmektedir. Üçüncü politikanın ise yeni sistemin yeni kadın imajının oluşması için açılan Kız Enstitüleri olduğunu ifade etmektedir.[196]

Üçüncü politikanın hayata geçirilmesiyle Kız Enstitüleri Cumhuriyet'in ilk yıllarında ortaöğretim seviyesinde devletin açtığı okullar olarak ortaya çıkmıştır.[197] İlk Kız Enstitüsü, ülkenin başkenti olan Ankara'da İsmet Paşa Kız Enstitüsü adıyla 1928

[193] Nazmi Ziya Güran'ın 1935'te hazırladığı Taksim Meydan'ı adlı tabloda, Batılı kıyafetlerle kadının merkezde olması, Batılılaşma da kadın rolünün işlevselliğine örnek gösterilebilir. Bkz. Funda Berksoy, s. 114-115.
[194] Deniz Kandiyoti, "Women and the Turkish State: Political Actors or Symbolic Pawns?", Nira Yuval-Davis ve Floya Anthias (ed.), Woman-Nation-State, Londra, The Macmillan Press, 1988. Alıntılayan: Yeşim Arat, "Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar", s. 83.
[195] Arat, s. 87.
[196] Fatma Gök, "Türkiye Cumhuriyet'inin Erken Dönemlerinde Kız Enstitüleri", **Çokkültürlü Toplumlarda Eğitim Türkiye ve İsveç'ten Örnekler**, der. Marıe Carlson- Annıka Rabo- Fatma Gök, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 101.
[197] Gök, s. 99.

yılında öğretim hayatına başlamıştır. Daha sonra yaygınlaşarak pek çok şehirde Kız Enstitüleri açılarak 1940-41 yılında bu okulların sayısının 15'e ulaştığı görülmektedir.[198] Kız Enstitüleri büyük şehirlerde kurulduğu için şehir kızlarına hitap ettiği, programlarında köy kızlarının sanat eğitimi ile ilgili bir çalışmanın bulunmadığı belirtilmektedir.[199]

Odabaş, Kız Enstitüleri için "Cumhuriyet kadının imal edildiği mekânlar"[200] tabirini kullanmaktadır. Akşit ise Kız Enstitülerini "Devletin Ziya Gökalp'in fikirleri çizgisinde, Batı medeniyeti ve milli kimliği bir araya getirme ve bu bilişime toplumsal zemin oluşturma girişiminin vücut bulmuş hali"[201] şeklinde ifade etmektedir. Bu okulların müfredatları ise iyi bir ev kadını, iyi bir anne yetiştirmeye yönelik hazırlanarak bu anneler "devletin evdeki temsilcisi"[202] olarak görülmüştür. Gök, bu enstitülerin hedefinin "daha sağlıklı ve daha sağlam bir ulusun yetiştirilmesine katkıda bulunacak yeni bir aile biçimi"[203] meydana getirmek olduğunu ifade etmektedir. Bu hedefi daha açık bir şekilde dile getiren Yaşın, evi asri Cumhuriyet hanesi olarak nitelendirerek Kız Enstitüleri'nin bu asrileştirmenin ayrıntılı içeriğini oluşturduğunu belirtmektedir.[204] Kızlara verilen bu eğitimle Türk evlerinin modernleştirilip "yaşam biçimlerinin, modanın, dekorasyonun, temizliğin, dikiş ve çocuk bakımının değiştirilmesi" söz konusu olmaktadır.

Ev kavramının Cumhuriyet ideolojisi için önemli olmasının nedenin "evin düzeni toplumun düzeni demekti ve evin temizliği geçmişin temizliğine"[205] işaret etmesindendir. Gök'ün ifadelerine göre Kız Enstitüleri, Cumhuriyet'in ilk otuz yılında

---

[198] Aynur Soydan, "Kadın Kimliğinin Oluşması Çerçevesinde Mesleki Teknik Eğitim (Cumhuriyet İdeolojisinin Kuruluş Sürecinde Kız Enstitüleri -1923- 1940-)", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, S. 1 (2002), s. 275.
[199] İlhan Başgöz- Howard E. Wilson, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk**, Ankara: Dost Yayınları, 1968, s. 211.
[200] Sevim Odabaş, "Cumhuriyet Döneminin Gizli Konuşmaları (1936-1937)", **Toplum ve Bilim**, S. 130 (2014), s. 88.
[201] Elif Ekin Akşit, **Kızların Sessizliği Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2005, s. 143.
[202] Akşit, s. 145.
[203] Gök, s. 104.
[204] Yael Navaro-Yaşın, "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Evişinin Rasyonelleşmesi", **Toplum ve Bilim**, S. 84 (2000), s. 52.
[205] Akşit, s. 183.

toplumun en çok önemsediği kurumlardan bir olmuştur.[206] Dönemin mecmualarında Kız Sanat Enstitüsü ile ilgili haberlere çok sık yer verilmektedir.[207] Buradan mezun olan kızların ise toplumda çok aranan eşler olarak görüldüğü vurgulanmaktadır.[208] Bu eşlerin eskiden olduğu gibi eve kapatılıp sadece feminen özelliklerine dikkat çekilen, işi sadece çocuk doğurmak olan kadın değil, bilgili, görgülü, okuldan aldıkları eğitimle eskiden farklılaşan kadınlar oldukları görülmektedir.

Kız Enstitüleri, yeni nesle verilecek olan milli eğitimin karakterini göstermektedir. Kaplan "Yeni Türk milli eğitim ideolojisini hem eski devrin din eğitimini, hem de milli karakterimize aykırı olduğu iddia edilen enternasyonalist eğitimi"[209] reddettiğini vurgular. İncelediğimiz dergilerden de Kız Enstitüleri'nde din eğitimi üzerinde durulmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim modern eğitim sayesinde bu okuldan mezun kızların bazı geleneksel değerlerden uzaklaştıkları ifade edilmektedir.[210]

Öte yandan doğu ve batı illerindeki Kız Enstitüleri'nin farklı amaçlar doğrultusunda hareket ettiğine değinen Akşit, doğudaki enstitülerin esas amacının kızları sokaktan uzak tutmak olurken, batıdaki enstitülerin ise kızların hali hazırdaki istenmeyen davranışlarını kaldırmak ve ev kadınlığının erdemleri hakkında bilgilendirmek olduğunu ifade etmektedir.[211]

İlk Kız Enstitüleri Akşit'in ifadesiyle alt ve orta sınıf kızlarına eğitim vermeyi amaçlayarak, kendilerini ulusal kimliği mükemmel bir şekilde temsil eden anne ve eşler olarak yetiştirmeyi amaçlamıştır.[212] Müfredatta yer alan yemek pişirme, temizlik, ev dizaynı, çiçek yetiştirme gibi eve ait konularla ulaşılmak istenen hedef yakınlaştırılmıştır.[213] Büyükdüvenci, Cumhuriyet'in ilk yıllarında pozitivist- pragmatist felsefeye büyük bir ilgi duyulduğundan söz etmektedir.[214] Enstitülerde "zihin yerine el

[206] Gök, s. 105.
[207] Özer, s. 240.
[208] Gök, s. 108.
[209] İsmail Kaplan, **Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumlaşma Üzerindeki Etkisi**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s. 139.
[210] Gök, s. 110.
[211] Akşit, s. 155.
[212] Akşit, s. 181.
[213] Müfredatın ayrıntıları için bkz. Gök, s. 102.
[214] Sabri Büyükdüvenci, "Cumhuriyet Dönemi Eğitiminde Felsefesizliğin Etkileri", **Türk Yurdu**, C. 10, S. 38 (1990), s. 27.

becerilerinin ön plana"[215] çıkarılması bu durumun bir tezahürü olarak değerlendirilebilir.

Kız Sanat Okulları iki ana kısımdan oluşmaktadır. Gündüz kızlara hizmet veren Kız Enstitüsü, diğeri ise kadınlara hizmet veren Akşam Sanat Okullarıdır. Sadece kızların değil ev kadınlarının da beceriksiz[216] olmamaları için bu okullara devam etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

Kız Sanat Okulları, yeni Türk kadınının yaratıcısı olarak gösterilmiştir.[217] İncelediğimiz dergilerin içeriğinde de görüleceği üzere, Kız Sanat Okulları'nın eğitim müfredatları, kızları anneliğe ve ev hanımlığına hazırlamak içindir. Dikiş nakış, ev idaresi ve çocuk eğitimine kadar birçok dersin varlığı bu düşünceyi teyit etmektedir.

Kadının çocuk doğurması ve büyütmesine ehemmiyet verilerek aynı zamanda çalışması istenmiştir. Sistemde eksik kalan kısım, kadının bu ikisini, istenilen en iyi tarzda yapmasına olanak sağlayacak herhangi bir ortamın oluşturulmamış olmasıdır. Sabiha (Zekeriya) Sertel, 1919'da çıkardıkları Büyük Mecmua dergisinde bu soruna önceden dikkat çekmiştir. Kendisi çözüm olarak doğum evleri ve emzirme evlerinin açılmasını önermektedir. Böylelikle çalışan kadın hem nüfusa katkıda bulunabilecek hem de çocuğunu büyütürken çalışabilecektir.[218]

Kadınların sosyal hayatta var edilme çabasının olduğu görülmektedir. Yalnız bu çaba Cumhuriyet kurucularının çağdaşlaşma sürecini ataerkil bir yapıda tutmaya çalışması ve Zihnioğlu'nun belirttiği gibi kadın haklarını Batıya karşı çağdaşlaşma göstergesi olarak kullanması çerçevesinde kalmıştır.[219] 1936 yılında Ongun kitabında, kadınların kanun önünde istiklâliyet kazanacağını yoksa ruhen ve manen esir olduklarını, kadınların öğrendikleri şeylerin zihinlerinde geçici ve sathi kaldığını ifade

[215] Akşit, s. 157.
[216] Akşit, Enstitü yıllıklarından hareketle, öğrenci ve öğretmenlerin bu kelimeyi eskiyi lanetlemek için kullandıklarını ifade etmektedir. Bkz. Akşit, s. 155.
[217] Köksal, s. 34. Bu makale 1935'te İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun çıkardığı Yeni Adam dergisini incelmekte olup, bahsedilen kısım gazetede yer alan bir haberdir.
[218] Zafer Toprak, "Sabiha (Zekeriya) Sertel ve Türk Feminizmi" , **Toplumsal Tarih**, S. 51 (1998), s. 7-14.
[219] Zihnioğlu, s. 262.

etmektedir.[220] Kadınların siyasal ve sosyal hakları elde etmesinin hemen ardından bu tarz düşüncelerin devam etmesi ataerkil anlayışın varlığını sürdürdüğünü düşündürmektedir.

Öte yandan 19. yüzyılın sonlarına doğru hareketlenmeye başlayan kadın çalışmalarının, Cumhuriyet'in ilk on beş yılında durgunluk dönemine girdiği[221] görülmektedir. Yeni bir rejimin oturtulmaya çalışılmasında kadınların var olmaması dikkat çeken bir husustur. Tekeli'ye göre bu olumsuz durumu ortaya çıkaran sebep 1920'li ve 1930'lu yıllarda kadın haklarının tepeden inme bir şekilde verilmesiyle kadınların hak arayışı konusunda edilgenleştirilmeleridir. [222] 1923'te Kadınlar Halk Fırkasının kuruluşuna izin verilmemesi bunun örneğidir. Kadınların bu girişimi takdir edilmekle birlikte siyasete taalluk eden 'fırka' ismini taşıması hoş karşılanmamıştır. Bunun üzerine Türk Kadınlar Birliği kurulmuştur. Fakat bu cemiyet, 1935'te kadınların siyasi haklara kavuşmasının ardından tek parti yönetimi tarafından kapatılmıştır.[223] Kapatma arkasındaki endişeyi Berktay, geleneksel ataerkillikten Batı ataerkilliğine geçişle birlikte değişmeyen endişe olan kadınların sınırlarını aşma endişesiyle onlarla baş edememe korkusu olarak dile getirmektedir.[224] Bu durumu devletin kurucu kadrosunun kadınlardan eleştirel bir katılım yerine minnettar ve uyumlu bir yandaşlık[225] talep ettiği şeklinde yorumlayanlar bulunmaktadır.

Kadın tasavvuru bağlamında ortak bir bakışın olduğunu söylemek güçtür. Örneğin İsmail H. Baltacıoğlu'nun yeni kadının artık ev kadını olmayıp tahsil sahibi kadın olması gerektiği görüşüne mukabil Peyami Safa, çocuk doğurma, emzirme, dikiş gibi işlerin kadınların yapması gerektiğini savunarak ev kadınlığını öncelemektedir.[226]

---

[220] Cemil Sena Ongun, **Yeni Kadın**, İstanbul: Vakit Gazete Matbaa Kütüphane, 1936, s. 70, 82.
[221] Yaraman, s. 173.
[222] Şirin Tekeli ve Meryem Koray, **Devlet-Kadın-Siyaset**, İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, 1991, s. 76.
[223] Zafer Toprak, **"Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası",** Tarih ve Toplum, C. 9, S. 51 (1988), s. 30/158-31/159.
[224] Fatmagül Berktay, "Cumhuriyet'in 75 yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak", **75 yılda Kadınlar ve Erkekler**, ed. Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 3-4.
[225] Ayşe Saktanber, "Kemalist Kadın Hakları Söylemi", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm**, C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 327.
[226] Köksal, s. 32.

Değişimlerin yaşandığı dönemde, devlet ve toplumun kendini yenileyebilmesi için aile mefhumunun yenilenmesi zorunlu görülmüştür.[227] Bu konuda değişen kadın tasavvuru bağlamında öne çıkan hususlardan biri de tek eşlilik vurgusudur. Kandiyoti, o zamanda modernleşme için tek eşliliğin sağlıklı bir ulus oluşturmada uygun addedildiğini ifade etmektedir. İncelediğimiz süreli yayınlarda da görüleceği üzere[228], tek eşliliğin gerekliliğine vurgu yapılmış, eski yaşantıyı temsil eden Osmanlı aile yapısı bu açıdan eleştirilere hedef olmuştur. [229]

Yapılan inkılaplar kadınların modernleşmesinin yolunu açmıştır. Laikliğin devlet ilkesi olarak kabul edilmesi bu konuda kapıyı aralayan bir adımdır. Arat, kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olmasının ve erkeklerin yanı sıra kadınlara da evrensel haklardan yararlanma fırsatının verilmesinin Kemalist modernleşme projesinin araçlarından biri olduğunu belirtmiştir.[230] Berktay ise bunu; "Cumhuriyet Türkiye'sinin yeni ulusal karakterinin ortaya konmasının aracı"[231] şeklinde ifade etmiştir. Kadın meselesi Tanzimat'tan Cumhuriyet'in kuruluşuna, oradan da günümüze kadar gelen süreç içerisinde toplumun geri kalmışlığını gideren odak noktası seçilmiştir. Bu anlamda kadın meselesi, çözülmesi gereken bir mesele olarak gündeme gelmiştir.[232] Bu meselenin Cumhuriyet Türkiye'sinde çözüme kavuşmasının ancak asrî kadın imajı[233] ile mümkün olduğu varsayılmaktadır. İnkılapların asrî kadın imajını sağlamakla birlikte kadınları özgürlüğüne kavuşturmadığını ifade eden araştırmacılar da görülmektedir. Bunlardan biri olan Toprak, o dönemde kadınların erkeklerle eşit oldukları bir model benimsenmeye çalışıldığını öte yandan kadınların İslami toplumun geleneksel değerleri arasında sıkıştığını ifade etmektedir.[234]

---

[227] Deniz Kandiyoti, "Kadın, İslam ve Devlet: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", **Toplum ve Bilim**, S. 53 (1991), s. 29.
[228] "Kadınlarımız Ve Sosyete", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3 (1938), s. 4.
[229] Fakat daha Osmanlı'nın son dönemlerine gelmeden 17. Yüzyıla bakıldığında çok eşliliğin yaygın olmadığı görülmektedir. 17. Yüzyıl şeriye sicilleri incelendiğinde Osmanlıdaki tek eşlilik oranı %92.35 oranına sahip olduğu görülecektir. Veriler Osmanlıda poligaminin yaygın olmadığını göstermektedir. Bkz. Said Öztürk, "Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik", **Toplum ve Bilim**, S. 17 (2001), s. 14.
[230] Yeşim Arat, s. 98
[231] Berktay, s. 4.
[232] Durakbaşı, s. 39/167.
[233] Özel, s. 30.
[234] Binnaz Toprak, "Türk Kadını ve Din", s. 367.

2. Dünya savaşından sonra kadınların çalışma hayatına girmesi, iş gücü ihtiyacı sebebiyle sanayide çalışması, Batı'da toplumsal bir değişim meydana getirmiştir. Kadın anne rolünden gittikçe uzaklaşarak ekonomik bir olayın paydaşı duruma gelmiştir.[235] Cumhuriyet dönemindeki modernleşme Batı üzerinden şekillendiği için kadınların çalışma hayatında var olması onların kafeslerden kurtuluşunu sembolize etmektedir. İçinde bulunulan toplumun bir takım değerlerinin yerini muhafaza ettiğini düşünürsek, Cumhuriyet'in göstergelerinde salt Batıdaki gibi kadının çalışması, ideal kadın tipi olarak karşımıza çıkmaz. Evinde analığını önceleyen bir çalışan kadın tipi oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Arat, Kemalist reformların kadın kimliğini geliştirilmesine katkıda bulunmayı değil, onları daha iyi bir eş ve daha iyi bir anne yapacak becerilerle donatmayı amaçladığını ifade etmiştir.[236] 1928 yılında Hayat dergisinin ilk kadın özel sayısında, hanımların bütün varlıklarını eşlerine ve çocuklarına vakfetmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.[237] Bu durumun ders kitaplarına da yansıdığı görülmektedir.[238] İnkılaplar her ne kadar hızlı ve süratli yapılmış olsa da geleneksel zihinsel yargıları birden ortadan kaldıramadığı anlaşılmaktadır.

İncelediğimiz Ana dergisinde "Cumhuriyet rejimini hazmetmiş, dürüst, karakteri sağlam, vazifesini kavramış, vatansever çocuklar yetiştirmek için bir anne, gününü nasıl geçiriyor?" denilerek, kadının en önemli vazifesinin çocuğuna bakmak olduğu belirtilmiştir. Çocuğunu mürebbiyeye teslim eden, vücudunun tenasübü bozulmasın diye çocuk doğurmayan anneler eleştirilmiştir.[239] Mürebbiyenin çocuğu; dini, milliyeti, kültürü ve ananesine uygun yetiştiremeyeceği belirtilerek, annelerin bu noktada fedakâr olması gerektiği söylenmiştir. Çocukların terbiye işlerinde hassas

[235] Osman Özkul, "20. Yüzyıl'dan 21. Yüzyıl'a geçişte Kadın Rolündeki Değişimler ve Bu Sürecin Muhafazakâr Kadınlar Üzerindeki Etkileri", **Köprü**, S. 113 (2011), s. 32.
[236] Zehra F. Arat, s. 52.
[237] Mehmet Emin Erişirgil, "İstikbalde Kadın", **Hayat**, S. 92 (1928), s. 1-2. Kadına bu konuda çok sorumluluk yüklendiği görülmektedir: "İnkılap ruhunun ve Cumhuriyet rejiminin memlekete getirdiği nimetleri en uzak evlere kadar götürmek için kadının bizimle müttefik olması lazımdır. Çünkü çocuğun Türkçe konuşmasında duygu ve mefkûresinin teşekkülünde birinci derecede ana rol oynar. Çocuk ailesinin kabı içinde yoğrulduğu gibi onun alnının yazısını da evvela anası yazar. Evde diğer erkeklerde ekseriya kadının uyandıracağı şevk ve heyecana göre harekete geçerler. Onun beğeneceği bir hayatı tercih ederler. Bu suretle bütün ailenin hüviyet ve karakterinin teşekkülünde onun kalbi olan kadın pek mühim bir rol oynar." Bkz. Ercan Çağlayan, "Kemalizm'in "Medeniyet Fabrikası": Kız Enstitüleri", **Tarih ve Gelecek Dergisi**, C. 4, S. 3 (2018), s. 20.
[238] Öndin, s. 67.
[239] Mükerrem Kamil Su, **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 30-31 (1940), s. 7, 15.

davranılması gerektiği, yarının emanet edileceği çocukları Türk kültürüne uygun olarak yetiştirip Türk oğlu Türk yaratılması gerektiği ifade edilmiştir.[240]

Kadınların; mükemmel bir anneliğin yanında iyi bir eş ve bununla birlikte iyi bir öğretmen olup millete yararlı olmaya teşvik edildiği[241] görülmektedir. Öğretmenlik kadının saygınlığını muhafaza ederek yapabileceği kutsal bir meslek olarak sunulmaktadır. Kadınların eş ve anne olması onların sahip oldukları mesleğin yanında, yapmaları gereken bir vazifedir.[242] Meslek sahibi olmanın annelikten sonra gelmesinin, kadınların Cumhuriyet ideolojisini yürekten benimsemelerine katkı sağladığı belirtilmektedir.[243] Tekeli bu durumu eleştirerek, Cumhuriyet'in modern kadından beklentisinin aslında bir 'süper kadın'[244] beklentisi olduğunu öne sürmektedir. İstenen kadın "ev kadını, anne olarak bakımlı, modayı takip eden, Batılı standartlarda vücut ölçülerine sahip, şık sofralar kurup, davetler veren, eşiyle uyum içinde, mutlu şen"[245] bir kadın olarak tasvir edilmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadın, sosyal hayata katılan, sade ve cinsiyetinden soyutlanmış bir görüntüde karşımıza çıkmaktadır. Bayram, bu konuya dikkat çekerek Cumhuriyet'in ilk elli yılında bir siluet olarak, birey olmamış sönük bir kadınla karşılaşıldığını vurgulamaktadır.[246] Kadınların geçmişte uğradıkları mağduriyet çoğu kez dile getirilerek buna çözüm olarak çalışma hayatı sunulmuştur. Fakat ataerkil geleneğin devam etmesi kadının çalışma hayatı ile ev hayatının sorumlulukları arasına sıkışmasına neden olmuştur.[247]

---

[240] Su, s. 15.
[241] Berksoy, s. 102.
[242] Fatma Acun, "Görsel Verilerde Kadın İmajı (1923-1960), **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 16 (2007), s. 98.
[243] Durakbaşı, s. 43/171.
[244] Şirin Tekeli, "Tek Parti Döneminde Kadın Hareketi de Bastırıldı", **Sol Kemalizme Bakıyor**, röportaj Levent Cinemre ve Ruşen Çakır, İstanbul: Metis Yayınları, 1991, s. 94.
[245] Saktanber, s. 329.
[246] Sibel Bayram, "Tarih Boyunca Kadın ve Türk Edebiyatında Değişen Kadın İmgesi", **Köprü**, S. 113 (2011), s. 114-115.
[247] Zehra F. Arat, s. 67-68.

Cumhuriyet'in meydana getirdiği değişim, rejim erkeğinin devlet törenlerinde yüzü açık karısıyla yer alırken, köylü kardeşlerinin geleneksel kıyafet içerisindeki çarşaflı eşiyle onu geriden takip etmesi ile gösterilmiştir.[248]

Batı tipi giyinmenin özendirildiğini gösteren hususlardan biri de gazetelerdeki güzellik yarışması ilanlarıdır. Cumhuriyet gazetesinde ilan edilen yarışma şartları arasında şu satırlar dikkat çekmektedir: "…Tekrar ediyoruz: Alüfteler ve bar kızları müsabakaya iştirak edemezler. Müsabaka yalnız yüz güzelliği müsabakası değildir, endam tenasübü de şarttır…"[249] Şartlar arasında 'mühimdir dikkat' notu düşülerek yarışmaya sadece Türk tebaasının katılabileceği ve ayrıca bâkireliğin şart olduğu belirtilmiştir.[250] Güzellik yarışması jüri üyeliğinde bulunmuş olan Peyami Safa, bu yarışmaların "medeni kadın vücutlarının teşrihi estetiğini ikame etmeğe mecbur milletler"[251] için faydalı olduğu görüşündedir. Bazı araştırmacılar ise güzellik yarışmalarının kamusal ve ideolojik bir anlam taşıdığını, kadının özne değil modernliğin simgesi olarak Türk ırkının güzelliğini vurguladığını ifade etmişlerdir.[252] Öztamur'a göre bu yarışmalar ulusu nesnelleştirilerek güzelliğin evrensel olduğunu ve bütün kadınlarında güzellik peşinde koşmaları gerektiği mesajını taşırlar.[253] 1932 yılında Keriman Halis'in 28 millet arasından güzellik yarışmasında birinci seçilmesinin, Türk ırkının güzelliğini ve tenasübünü dünyaya duyurması bağlamında dergilere de konu edildiği görülmektedir.[254] Milli bir vazife olarak görülen güzellik yarışmalarının "Türkiye Cumhuriyeti'nin Batı'daki herhangi bir devlet kadar modern ve medeni olduğunu bütün dünyaya"[255] göstermesine neden olduğu belirtilmektedir.

Kadının değişimde öne çıkarılması kadınların değerlerin dönüşümündeki etkisinin daha güçlü olmasıyla açıklanabilir. İdeolojinin kadın statüsüne ilişkin değer üretmesine değinen Tekeli, başka kurumların da kadın üzerinde etkili olduğunu,

---

[248] Kandiyoti, s. 109.
[249] **Cumhuriyet'in Güzellik Müsabakası Esaslar ve Şartlar,** İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1929.
[250] Meral Altındal, **Osmanlıda Kadın**, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1994, s. 238.
[251] Feza Kürkçüoğlu, "30 ve 40'lı Yılların Güzellik Müsabakaları Peyami Safa'nın Görücülük Usulü", **Popüler Tarih**, S. 4 (2000), s. 47.
[252] Ayşe Saktanber, "Kemalist Kadın Hakları Söylemi", s. 329.
[253] Pınar Öztamur, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Güzellik Yarışmaları ve Feminen Kadın Kimliğinin Kuruluşu", **Toplumsal Tarih**, C. 17, S. 99 (2002), s. 47.
[254] **Aile Dostu**, S. 11 (1932), s. 2.
[255] Öztamur, s. 48-50.

bunlardan aile, eğitim ve dinin özellikle vurgulanması gerektiğini savunur.[256] Cumhuriyet döneminde "eğitimli kadın" imgesinin aileye zarar vermesi istenmemiştir. Bu yüzden kadınlar Berktay'ın belirttiğine göre haklarını hep Cumhuriyet'in iyiliğine gönderme yaparak talep etmek zorunda kalmışlardır.[257] Kadınların eğitimi onları anneliğe, eşliğe daha iyi hazırlaması için talep edilen bir araç konumundadır.

Osmanlı'da görünmeyen kadınların, Cumhuriyet'in tarihi fotoğraflarında erkeklerin yanında yer alması sık karşılaşılan bir durumdur. Bu, kadının devrimleri yerleştirmede erkeklere yoldaş olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu yoldaşlık, yeni bir tarih yazımında önemli görüldüğü için kızlardan davranışlarına dikkat etmesi istenmiştir. 1921 yılında ilk kız hukuk fakültesine başlayacak olan Ağaoğlu'na annesinin ona, davranışları hususunda şu uyarıda bulunduğu görülmektedir: "İlk kız talebelersiniz, en küçük bir hatanız sizden sonrakiler için de bir engel yaratır. Bunu aklından çıkartma ve erkek arkadaşlarını seçmekte çok ihtiyatlı davran."[258]

Erken dönem Cumhuriyet'in kadın tasavvuru, eskiden farklılaşarak yeni kadının belirlenmesi şeklinde kurulmuştur. Bu yeni kadının eğitimli olmasına özen gösterilmiştir. Kız Enstitüleri, Cumhuriyet'in istediği kadınları yetiştiren okullardır. Eğitimli kadının toplumdaki eş ve anne rolünü istenen şeklide yerine getireceği düşünülmektedir. Anne vasfı kadının en önemi vasfı olarak görülmektedir. Toplumsal kültürel aktarımın yeni nesle kadının annelik vasfıyla verileceği düşünüldüğünden bu konu üzerinde durulmaktadır. Toplumu bu konuda bilinçlendirme dönemin medya araçları ile olmaktadır. Cumhuriyet'in kadın anlayışının o zamanki kadın dergilerine yansıyarak, kadınlara bakışın şekillenmesinde dergiler etkili olmaktadır.

[256] Şirin Tekeli, "Siyasal İktidar Karşısında Kadın", **Toplum ve Bilim**, S. 3 (1977), s. 105.
[257] Fatmagül Berktay, **Tarihin Cinsiyeti**, İstanbul: Metis Yayınları, 2003, s. 92.
[258] Süreyya Ağaoğlu, **Bir Ömür Böyle Geçti**, İstanbul: İshak Basımevi, 1975, s. 23.

3. CUMHURİYET'İN ERKEN DÖNEMİ KADIN DERGİLERİ

3.1. Dergicilik

Dergi; diğer adıyla mecmua olarak bilinen, belli aralıklarla çeşitli alanlarla ilgili olarak çıkan süreli yayınlara verilen genel isimdir.[259] Dergiyi gazeteden ayıran fark; işlediği konuları daha geniş ve toplu incelemesi[260], iki kapak arasında olması ve daha az bir okuyucu kitlesine hitap etmesidir. Okay bu farkı şöyle izah eder: "Dergi, gazete ile kitap arasında, daha kalıcı fikirleri ve sanat eserlerini ortaya koyan, daha tesir edici ve zannımca alıcısı tarafından muhakkak okunan ve saklanan bir basın organıdır."[261]

Dergiler, bir dönemin kültürel, ekonomik, toplumsal, siyasal, edebi, sanatsal eğilimlerini anlamak bakımından kıymetleri yüksek basın yayın organlarıdır. Diğer taraftan dergiler, tarihsel süreçte yaşanan hadisata hafıza olmakta, aynı zamanda çıktıkları dönem içerisinden bu zamana miras kalan değerleri görmemizi sağlamaktadır. "Her dergi yayınlandığı dönemin aynasıdır" sözü bu bağlamda önemlidir. Böylelikle, toplumun dönüşen değerlerine tanıklık yapmamıza yardımcı olup araç işlevi de görmektedirler. Özsoy'a göre toplumların olgunlaşabilmesi için gelip geçen gündemlerin ardında kalabilen, yol gösterici argümanlara ihtiyaç vardır.[262] Bu argümanları üreten aygıt ise dergiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tunç ise derginin bu işlevini şu şekilde belirtmektedir: "Ancak mecmualardır ki daimi devranı temin eder. Kültürün nabız hareketleri de ancak bu 'uzuvlar'da takip olunabilir. Onlar bize nabız gibi, kültürümüzün zaaf ve kuvvetlerini duyurarak, manevi sıhhatimizi şuur ve ihtiyatla takip etmemize yarayacak yegâne vasıtalardır."[263]

Okay, dergilerin ortaya çıkış sebebinden bahsederken, hürriyetin kısıtlandığı zamanlarda siyasi vasfı olan gazetelerin sansürler sebebiyle yerini dergilere bıraktığını

---

[259] Turan Karataş, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004, s. 105.
[260] Seyit Kemal Karaalioğlu**, Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü**, İstanbul: Okat Yayınevi, 1962, s. 37.
[261] M. Orhan Okay**, Edebiyat ve Kültür Dünyamızdan Makaleler, Denemeler, Sohbetler**, Ankara: Akçağ Yayınları, 1991, s. 340.
[262] Ömer Özsoy, "Dini Muhtevalı Dergiciliğin İmkân ve Problemleri (Bilimsel-Akademik Dinî Dergiciliğin Sorunları Üzerine)", **Türkiye I. Dinî Yayınlar Kongresi**, 31 Ekim- 02 Kasım 2003- Ankara, 2004, s. 283.
[263] Mustafa Şekip Tunç, "Aksiyon", **Ağaç**, S. 3 (1936), s. 3.

ifade etmektedir. [264] Türkçe yayımlanan ilk dergi Vakâyî-i Tıbbiye (1850-1851) dir. Bunu ise Mecmua-ı Fünûn (1862-1867) takip eder.[265]

1923'te Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte matbuat âlemiyle alakalı herhangi bir kanun çıkarıldığı görülmemektedir.[266] Bu dönemde birçok gazete ve dergi[267] yayın hayatına başlamıştır. Bunlardan bazıları; 1923'te çıkan "Mihrab"[268] mecmuası, 1924-1931 yıllarında çıkan "Resimli Ay"[269], 1926-1930'da çıkan "Hayat"[270], 1925- 1933 arası çıkmış olan "Darülfünun İlahiyat Fakültesi Mecmuası"[271] örnek olarak gösterilebilir. 1925'e gelindiğinde ise Takrir-i Sükûn Kanunu'yla, Cumhuriyet rejimine ters düşen birçok yayın kapatılmıştır. Dinci ve sosyalist akımların basın organları kapatılarak rejim karşıtlığı tasfiye edilmiş ve sahipleri İstiklal mahkemelerinde yargılanmıştır.[272]

Kurtuluş Savaşı'nın akabinde, içinde bulunulan ekonomik durumdan kaynaklı olarak basım ve yayıncılık faaliyetlerinin çok fazla olmadığı gözlemlenmektedir. 1925-1926 yıllarında dergi tirajlarının gazetelere oranla fazla olduğu ifade edilmekle beraber 1923'te 39, 1924'te 52, 1925'te 54, 1926'da 38, 1927'de 47, 1928'de 28 dergi olduğu belirtilmiştir.[273] 1928'deki rakamın düşük olmasının sebebinin harf devrimi olması muhtemeldir. Yeni yazıya geçince dergilerin de tirajı düşmüştür. Resimli Ay dergisi sahibi Zekeriya Sertel yazı devriminden sonra gazetelerin tirajlarının bile oldukça düştüğünü ifade etmektedir.[274] Bu durumun içinden çıkmak içinse matbaacılara devlet

---

[264] Okay, s. 339.
[265] Turan Karataş, s. 107.
[266] Hamit Er, "İstanbul Darülfununu İlahiyat Fakültesi, Mecmuası, Yazar ve Hocaları", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi SBE), 1992, s. 8.
[267] Gazete ver dergiler için genel olarak mecmua tabiri kullanılmıştır. Bkz. Dia, Mecmua mad. Daha sonra yaygın olarak dergi manasında kullanıldığı görülmektedir.
[268] Ayşe Ercan, "Mihrab Mecmuasının Türk Basın Tarihindeki Yeri ve Önemi", (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi SBE), 1990.
[269] Nuran Özlük, **Siyasetten Edebiyata Türk Basınında Dergiler (1883-1957)**, İstanbul: Başlık Yayın Grubu, 2011, s. 70.
[270] M. Orhan Bayrak, Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831-1993), İstanbul: Küll Yayınları, 1994, s. 56.
[271] Er, s. 44.
[272] Nurşen Mazıcı, "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", **Türk İnkılap Enstitüsü Dergisi**, S. 18 (1996), s. 141.
[273] Alpay Kabacalı, **Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın**, İstanbul: Literatür Yayınları, 2000, s. 163.
[274] "Eskiden gündelik gazetelerin asgari satışı 70.000 nüsha idi, şimdi azami satış 7.000 nüshadır." Bkz. Kabacalı, s. 174.

tarafından yardım yapılmıştır. 1930'da ise yasa çıkarılarak, bu yardımların ölçütleri belirlenmiştir.[275]

3.2. Kadın Dergiciliği

Dergicilik faaliyetlerinde kadın dergilerinin yeri üzerinde konumuz gereği durmamız gerekmektedir. Kadın meselesi, Osmanlı'nın son döneminde dergilerde bir problem alanı olarak ortaya çıkmıştır.[276] Bu durum Cumhuriyet'ten sonra çıkan kadın dergilerinde de görülmektedir.

Cumhuriyet sonrası çıkan kadın dergilerine bakıldığında kendilerini "içtimai inkılapların aciz bir hadimi olma"[277]ya çalıştıkları şeklinde takdim ettikleri görülmektedir. İncelediğimiz dergiler içinde yer alan Cumhuriyet Kadını dergisinde de devrim kadınının nasıl olması gerektiği izah edilerek şu ifadelere yer verilmiştir: "Cumhuriyet devrinde yaşayan kadın bir cepheli kadın değildir. Bütün manasıyla iş hayatında olduğu kadar eğlenceli cemiyet hayatında da kendisini gösteren kadındır. Fikir kadını olduğu kadar süs kadınıdır. Cumhuriyet kadını fikir mücadelelerine edebiyat hareketlerine, spora ve aynı zaman da ev kadınlığına anneliğine ve zevceliğine merbut mükemmel kadındır. İşte bizim mecmuamız Türkiye Cumhuriyeti kadınının dertlerini teşrih edecek, çareleri arayacak ve sevinçlere ifade, heyecanlara medar olacaktır."[278]

1925 yılında Kadın Yolu dergisinde Nezihe Muhittin çıkış gayelerinin Türk kadının inkişafına yardımcı olmak ve kadınların tam bir vatandaş olması için çalışmak olduğunu belirtmiştir.[279] Bu yaklaşım daha sonra gelecek kadın dergiciliğinin ana hatlarını belirleyecektir.[280] Yine 1925'te Türk Kadın Birliği'nin yayın organı olarak

---

[275] Kabacalı, s. 175.
[276] Ayşegül Yaraman, **Resmi Tarihten Kadın Tarihine**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2001, s. 35.
[277] Kadın Yazıları dergisi, sayı: 7-8-27-28, (Teşrinievvel 1926). Alıntılayan: Tuğba Yalçın Aydeniz, "Bir Cumhuriyet Dergisi: Asar-ı Nisvan'ın Kadın, Aile ve Mahremiyete Bakışı", **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu (27-29 Mart 2015)**, C. II, Samsun, 2016, s. 159.
[278] **Cumhuriyet Kadını**, S. 1 (1934), s. 2
[279] **Yeni Harflerle Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu 1925-1927**, haz. Nevin Yurdsever Ateş, İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2009, s. 91.
[280] Aynur İlyasoğlu ve Deniz İnsel, "Kadın Dergilerinin Evrimi", **Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1984)**, İstanbul: Gelişim Yayınları, 1984, s. 173.

çıkan Türk Kadın Yolu Dergisinin, yeni Cumhuriyet rejiminin inkılaplarına kayıtsız şartsız bağlılığını ve desteğini ifade ederek bu amacı ilke edindiği görülmektedir.[281]

Cumhuriyet'in ilanının hemen sonrasında çıkan kadın dergilerinin, içinde bulunduğu savaş enkazları, toplumsal ve siyasal rejim değişiklikleri içinde iddialı olmadan, çok fazla bilgi içerikli olmayarak eğlendirici[282] bir üslup kullandıkları dikkat çekmektedir.[283] 1930'larda kadına verilen hakların ön plana çıkarıldığı yazılarla karşılaşılmaktadır. Kadının eski zamandaki hakları ve Cumhuriyet'te elde ettiği haklar karşılaştırılarak maziye nazaran üstünlük elde etmesi, en çok vurgulanan konular arasındadır. Medeni haklardan dolayı esirlikten çıkması durumu, tekrar tekrar ifade edilmektedir.

Yine bu dergilerde kadının öncelikle iyi bir anne, iyi bir eş ve sosyal haklarını kullanarak çalışan, topluma faydalı olan bir birey olmasının ana temayı oluşturduğu görülmektedir. Bu bağlamda hikâyelerde sürekli olarak çalışan kadının evini ihmal etmediği, çocuğunun terbiyesine ehemmiyet verdiği vurgulanmıştır. Kadına yeni gelecek Cumhuriyet neslini yetiştiren üretken bir ana gözüyle bakıldığı görülmektedir. Ev işleri, moda ve kişisel bakım, evin tanzimi ve düzeni ise daha geri planda kalan konulardır. Kırca, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden uzaklaştıkça kadınlara "öğüt verir" üslubun terk edildiğini ifade etmiştir.[284]

Latin alfabesiyle basılan ilk kadın dergisinin, harf devriminden bir sene sonra yayın hayatına başladığı görülmektedir. 1928 yılında kadın dergisi çıkmamıştır. 1929 yılında bir dergi, 1930- 40 yılları arasında 12, 1940-1950 yılları arasında 17 dergi yayın hayatındaki yerini almıştır.[285] İlerleyen yıllarda dergi sayısının daha da arttığını görmek mümkündür.

Cumhuriyet'in erken döneminde çıkan kadın dergilerini, erkeklerin çıkardığı görülmektedir. Davaz'ın belirttiğine göre 1947'ye kadar kadınların kendileri için çıkarttıkları hiçbir dergi olmadığı gibi, 47'ye kadar hiçbir derginin sahibi ve yazı işleri

[281] İlyasoğlu ve İnsel, s. 172.
[282] 1929 tarihli Hanımlar Âlemi dergisinin içeriğinde bu eğlendirici üslubu görmek mümkündür.
[283] İlyasoğlu ve İnsel, s. 172.
[284] Kırca, s. 147.
[285] Filiz Koçali, "Kadın Dergileri, Film Şeridi Gibi...", **Popüler Tarih**, S. 2 (2000), s. 50.

müdürünün kadın olmadığı dikkat çekmektedir. [286] Bu durumu dile getiren Durakbaşa, kadın meselesi üzerine yazanların çoğunun modernleşme yanlısı erkekler olduğunu ifade etmektedir.[287]

Yılların ilerlemesine bağlı olarak dergiler incelendiğinde, kadınların itidalli bir dilden kararlı, bilinçli ve kendisine verilen haklar doğrultusunda özgür iradesinin hâkimiyeti ile değişen bir üsluba geçtiği görülmektedir.

Kırca, kadın dergilerinin; kadın erkek algısını, toplumsal değerlerdeki doğru yanlış kavramlarımızı yeniden tanımlayıp topluma sunduğunu belirtir.[288] Modern insanlar olarak ne giyinilmesi, nasıl davranılması gerektiği hususunda kadınlara somut modeller oluşturulan incelediğimiz kadın dergilerinde görsellerle, hikâyelerle belirginleştirilip Cumhuriyet'in hedeflediği kadın tipinin ortaya konulmaya çalışıldığı görülmektedir.

3.2.1. İncelenen Kadın Dergilerinin Genel Özellikleri

Dergilerin içerik incelemesine geçmeden önce aşağıda 1928-40 yılları arasında yayınlanıp araştırmamıza konu olan dergilerin yayın yılı sırasına göre genel özellikleri hakkında bilgi verilecektir.

3.2.1.1. Hanımlar Âlemi

İlk sayısı 18 Nisan 1929'da çıkmaya başlayan Hanımlar Âlemi, haftalık olarak Perşembe günleri çıkan hanım gazetesi olarak kendini takdim etmektedir. 16 sayı çıkmış olan derginin son sayısı, 5 Ağustos 1929 yılında yayınlanmıştır. Mesul Müdürü Mehmet Asaf olarak geçmektedir. İlk sayıları 8 sayfa olmakla beraber daha sonraki sayılarda sayfa sayısı 12'ye çıkmıştır.

Hanımlar Âlemi'nin çıkış sebebi şöyle ifade edilmektedir:

[286] Koçali, s. 53.
[287] Ayşe Durakbaşa, "Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve 'Münevver Erkekler", s. 37.
[288] Kırca, s. 152.

"Düşündük: Kadınlarımız için bir gazete yok. Hemen kararımızı verdik: Hanımlar Âlemi'ni çıkaralım dedik ve işte çıkardık. Yalnız şunu pekiyi biliniz ki "Hanımlar Âlemi" ağır başlı, gönül sıkıcı nasihat gazetesi değildir. Şen, şakrak, alaycı, fıkırdak yazılarla, resimlerle dolu zarif bir mecmuadır. "Hanımlar Âlemi"nde on altı yaşında şakrak ve oynak bir güzel kız ruhu göreceksiniz."[289]

Mecmuanın muharrirleri arasında Salih Münür Beyefendi, Kadri Saim Bey, Cemil Cahit, Fatma Neşide, Konsolitçi Asaf, Necdet Rüştü, Hamit Hüseyin bulunmakla birlikte ayrıca Züppe ve Çapkın müstear ismiyle yazı yazan kişiler de yer almaktadır.

Hanımlar Âlemi'nde oldukça fazla görsel kullanılarak, resimli yazılara yer verilmiştir. Güzellik müsabakası düzenlenerek okuyuculardan resimler istenmiş ve bu resimler her sayıda yayımlanmıştır. Ağırlıklı olarak aşk, sevgi, kadın güzelliği gibi konuların yer aldığı dergide tekerlemelere de yer verilmiştir. Kadınların güzel olduklarının nasıl anlaşılacağına dair verilen bilgiler neredeyse her sayıda var olan dikkat çeken konular arasında yer almaktadır. "Saraya hediye edilen kırk genç kızın macerası" başlığı altında yer verilen hikâye her sayının bir bölümünü oluşturmaktadır. Hanım mektupları ve şiirlere de yer verildiği görülmektedir.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Kadın Eserleri Kütüphanesi'nde yer almaktadır.

3.2.1.2. Aile Dostu

İki ayda bir neşir olunan aile mecmuası "Aile Dostu" 1 Şubat 1931 yılında çıkmıştır. 12 sayı olan bu derginin son sayısı Aralık 1932 yılına rastlamaktadır. Müdürü Kemal Salih'tir. Yaklaşık 32 sayfa şeklinde yayın hayatına başlamış fakat ilerleyen aylarda sayfa sayılarında azalma meydana gelmiştir.

Derginin çıkış sebebi ilk sayıda şöyle ifade edilmektedir:

"Maksadımız ismimizden şüphesiz anlaşılıyor. Memleketin bütün her sınıf aileler tarafından hiç çekinilmeden evlerine kabul edilip büyükler ve küçüklerin seve

[289] **Hanımlar Âlemi**, S. 1 (1929), s. 2.

seve alakadar ola ola okuyacakları bir mecmua çıkarıp o hususstaki boşluğu doldurmak. "Aile Dostu" annelerin, babaların olduğu kadar çocukların ve gençlerin sevimli bir arkadaşı, mantıki bir müşaviri, icabında da samimi bir dert ortağı ve müşkül halledicisi olacaktır.

Aile içerisinde, hayatta, gençlikte, ihtiyarlıkta cereyan edebilecek ne kadar hadiseler, vakalar varsa onlara ait bütün bahisleri bu mecmuada bulacaksınız. Eksik gördüklerinizi bize yazacaksınız, noksanlarımızı tamamlayacağız. Şimdilik iki ayda bir çıkacak olan "Aile Dostu" en yakın bir istikbalde karileri ile daha sık görüşmek, konuşmak fırsatını bularak onlar için hem eğlenceli, hem de istifadeli bir mecmua olmayı gaye ittihaz etmiştir."[290]

Dergide ele alınan konular arasında sinema, spor, sağlık, çocuğa dair bilgiler, kadınların hakkı, muaşeret, ev içi dizayn ve mobilya, fıkralar, sualler ve cevaplar sayfası, meraklı vakalar, el işleri ve örgü, kadın ve erkek modaları, mizah, sosyal ve toplumsal konular, dünya şuunu, aile oyunları ve eğlenceleri, hikayeler ve reklamların yer aldığı görülmektedir.

Mahmut Yesari, Ahmet Hidayet ismi geçen hikâye yazarlarıdır. Dergide bu isimler dışında yazar ismine rastlanmamıştır. Edgrd Vallace'nin polisiye romanlarından çeviriler de mevcut olmakla birlikte çevirenin ismine yer verilmemiştir.

Derginin tüm sayıları Atatürk Kitaplığı'nda bulunmaktadır.

3.2.1.3. Cumhuriyet Kadını

Cumhuriyet Kadını Dergisi 22 Mart ve 7 Nisan 1934 tarihinde olmak üzere sadece 2 sayı çıkmıştır. Sahibi ve neşriyat müdürü ismi Lâtif diye geçmektedir. Yazar kadrosunda Suat Derviş başta olmak üzere Salih Zeki, Lâtif Necdet, Hayretin Aziz, Bedriye Hayri yer almaktadır.

Dergi aşağıda görüleceği üzere iddialı bir çıkış yapmıştır. Derginin takdiminde yer alan Cumhuriyet kadınının özelliklerine dair ifadeler oldukça dikkat çekicidir:

[290] **Aile Dostu**, S. 1 (1931), s. 32.

"...Cumhuriyet kadını Türk Cumhuriyet kadınının bir aynası ve bir akıl defteri, bir sır yoldaşı, bir kafadarı dostu, kardeşi ve ablası olacaktır. Cumhuriyet devrinde yaşayan kadın bir cepheli kadın değildir. Bütün manasıyla iş hayatında olduğu kadar eğlenceli cemiyet hayatında da kendisini gösteren kadındır. Fikir kadını olduğu kadar süs kadınıdır. Cumhuriyet kadını fikir mücadelelerine edebiyat hareketlerine, spora ve aynı zamanda ev kadınlığına anneliğine ve zevceliğine merbut mükemmel bir kadındır.

İşte bizim mecmuamız Türkiye Cumhuriyeti kadınının dertlerini teşrih edecek çareleri arayacak ve sevinçlere ifade, heyecanlara mecra olacaktır. Burada umumi surette bütün kadınlığı ve hususi olarak da Türk kadınlığını alakadar eden fikri, içtimai, beynelmilel ve milli hadiseler münakaşa edilecek ve aynı zamanda okuyucularımız burada gayet meraklı anketler, heyecanlı röportajlar, eğlenceli yazılar bulacaktır. Bu mecmuada hanımefendiler en zengin modellerle en son devre havadislerini günü gününe takip ettikleri gibi ayrıca güzel olmak, güzel kalmak ve kendisini güzel göstermek için nasihatler bulacaklardır. Bundan başka ev kadınının, ananın, talebenin ve çalışan kadının dostu olmak da emelindedir... En büyük gayemiz umumi meseleler tarafında Cumhuriyet kadınının fikrinin ve moda ve ev kadınlığı meselelerinde de asil ve ince ruhunun tebellür etmesine hâdimdir."[291]

Dergide sıhhi malumat, beden terbiyesi, ev işleri, moda, sinema gibi konulara ve hikâyelere yer verilmiştir. Cumhuriyet kadını ile geçmiş dönem kadını arasında karşılaştırma yapılarak eskiden kadının evde hapis olduğu belirtilmiştir. Güzel olmak isteyenlerin, çare arayanların resimlerini gönderirlerse yayınlayıp cevap verileceği ifade edilmiştir. Dergideki ilgi çekici yazı başlıklarından bazıları şunlardır: "Doğduğumda Kadın Cumhuriyette Kadın", "Beğenilen Kadın", "Kadın Kalalım", "Kadın Hayatta Muvaffak olmuştur".

Derginin birinci nüshası Ankara Milli Kütüphanesi'nde, ikinci nüshası ise Atatürk Kitaplığı'nda bulunmaktadır.

3.2.1.4. Salon

[291] Cumhuriyet Kadını, "Cumhuriyet Kadını Neden Çıkıyor?", **Cumhuriyet Kadını**, S. 1 (1934), s. 2.

Haftalık aile ve sanat mecmuası olarak yayınlanan bu derginin ilk sayısı 10 Eylül 1934 yılında çıkmıştır. 5 sayı olarak yayımlanan derginin son sayısı 8 Ekim 1934 tarihlidir. Sahip ve umumi neşriyat müdürü Kazım Sevinç'tir.

Mecmuada "Tuhaf fakat doğru" başlığında ilginç haberler yer almaktadır. Dergide ağırlıklı olarak Batı eksenli bir dünya görüşüne yer verilmesi sebebiyle yabancı yazarların yazılarına sıkça olarak rastlanmaktadır. Ferenc Molnár'ın tiyatro oyunlarından ve Edgar Rice Burroughs'un kitaplarından çeviriler yapılmıştır. Öldükten sonra yaşamla ilgili olarak yabancı yazarlardan bilgiler aktarılmıştır. Kadınları ilgilendiren hususi bilgilere rastlamak mümkündür. Yer yer fıkralara yer verilirken bunlar görsellerle desteklenmiştir. Sağlık ve spor değinilen diğer konular arasında yer almaktadır. Farklı milletlerin evlenme şekilleri, merak uyandıran bilgiler dergideki diğer başlıklardan bazılarıdır.

Derginin yazarları arasında Noel Jaquin, Ramon Novvaro, Lon Chaney, Stanley M. Ballance, Eugenie Leontovich, Behire Refik, Shaw Desmond, Kazım Sevinç, F. G. Carnochan, Ruth Epperson Kenmell yer almaktadır.

Derginin asıl nüshası İzmir Milli Kütüphane'dedir.

3.2.1.5. Okul Kızı

Haftalık Kültür Fikir Sanat Yurt gazetesi olarak yayınlanacağı ifade edilen Okul Kızı mecmuası 29 Nisan 1937'de sadece 1 sayı olarak çıkmıştır. İmtiyaz sahibi Fehmi Sırma Bıyık'tır. Yazı işleri müdürü Fikret Devrimeri'dir. 17 sayfa olan derginin yazar kadrosu: Mübeccel H. Argun, Nakiye Atakartal, Fikret Devrimeri, Nevzat Eriş, Ali Dinçses, Rıza Çavdarlı, Z. Işın'dan oluşmaktadır.

Derginin yayınlanma sebebi *"...şimdiye kadar birçok kız ve kadınlarımızın hayattaki parlak ve değerli varlıklarını ispat etmek onların fikri sahalardaki düşüncelerini inkişaf ettirmek nihayet onların da kendi dileklerine göre yazılmış bir gazete vücuda getirmektir"*[292] diye ifade edilmiştir. Çıkış maksatlarını anlatan

[292] Fikret Devrimeri, "Çıkmaktaki Başlıca Büyük Gayemiz Nedir?", **Okul Kızı**, S. 1 (1937), s. 2.

Devrimeri, bu mecmuanın çıkmasına engel olunduğu için iki kere çıkış tarihlerini tehir ettiklerini belirtmiştir.

Okul Kızı'nda yer alan konular arasında "Bugünkü Türk Kızı ne düşünüyor?", beden terbiyesinin ehemmiyeti, dünya kadınlarının sosyal hayattaki ilerleyişi, garp kızlarının takip ettikleri çalışma tarzları, sanat köşesi, eski Türkler hakkında bilgiler vb. yer almaktadır.

Okul Kızı mecmuasının asıl nüshası İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

3.2.1.6. Ana

Ana aylık aile dergisi olarak 15 Ocak 1938 yılında İstanbul'da yayınlanmaya başlamıştır. Sahibi Dr. Fuat Umay (Kırklareli saylavı), neşriyat müdürü Gayur Bleda'dır. İlerleyen sayılarda neşriyat müdürü değişerek M. Ali Sancaktar olmuştur. "Her kadın bir parça anadır" sloganı ile hareket eden Ana dergisi, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bir yayın organı olarak çıkmıştır. 50 sayı olan dergi yaklaşık 33 sayfa olarak çıkmış, aylar geçtikçe azalma göstermiş ve son sayısı 16 sayfa yayınlanmıştır. Derginin 50. sayısında dünyanın içinde bulduğu buhranın tezahürü olarak memlekette kâğıt sıkıntısının baş göstermesi sonucu, ahval düzelinceye kadar derginin yayımlanamayacağı okuyuculara duyurulmuştur.

Derginin çıkış amacı ilk sayıda şöyle ifade edilmiştir:

"Ana, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çocuğu korumak için aile ocaklarına kadar nüfuz ettirebilmek için, çıkardığı bir dergidir. Kurum, 'Ana'yı çıkarırken çocuğun ilk çağlarını geçirdiği aileye… Ve o ailenin 'ev' idaresini elinde tutan anaya hitap etmenin, çocuk koruması işinde çok faydalı olduğunu düşünmüş ve bu faydayı temin maksadı gütmüştür…

Ancak şurasını işaretleyelim ki 'Ana' da bulunacak bütün mevzular analığa ve aileye taalluk edecektir. Aileyi alakadar etmeyen mevzuları Ana, diğer dergilere bırakıyor. O yalnız, yurdun ocaklarını ilgilendirecek yazılarla kadınlığa ait tarihi ve

edebi parçaları toplayacaktır. Velhasıl yalnız ve yalnız, bir aile dergisi olacak ve aile dergisine lazım olan bütün şartları kendinde toplamağa çalışacaktır…

Şurasını da ayrıca işaretlemelidir ki bütün Türk ailelerine hitap eden 'Ana'nın her nüshasında Türk köylü kadınının okuyabileceği yazılarla bir köylü kısmı çıkarıyor. Bu şimdiye kadar hiçbir dergide yapılmamıştı. Çocuk Esirgeme Kurumu Türk ailelerine hitap ederken köylü kadını bir tarafa bırakmağı münasip görmemiş ve ödevini iyi ihata etmiş olduğunu bu eserlerle bir daha ispat etmiş oluyor."[293]

Dergide; Mükerrem Kamil Su, Mualla İhsan Bora, Rebia Şakir, Muazzez Tahsin Berkand, Dr. Hamit Osman Olcay, Yaşar Nabi, R. G. Argın, Niyazi Acun, Münir Hayri Egeli, Hadiye Bek-Tan, Ragıp Şevki, Tezer Taşkıran, Dr. Muzaffer Sezer, Av. Güzide Alpar gibi isimler yazılarına sık rastlanan yazarlardır. Ayrıca yazar kadrosunda: R.İ.E, S. Namata, Semiha Saygıl, Nadide Kenter, Necibe Kızılay, Server İskit, Cahit Uçuk, F. Öymen, R. Gökalp, Zeynep Menemenci, Emine Ortaç, Abidin Daver, Orhan Doğan Er, Nezihe Araz, Ekrem Sabit, Kemal Zeki Gençosman, Cevdet Demiray da bulunmaktadır.

Yazarlar arasında önemli bürokratların da yer aldığı görülmektedir: Saylav[294] Esma Nayman, Huriye Özin Diyarbakır Saylavı, Fakihe Öymen İstanbul Saylavı, Benal Arman İzmit Saylavı, Kazım Nami Duru Manisa Saylavı, Suat Konul Bursa Saylavı, Türkan Örs Antalya Saylavı, Mebrure Gönenç Afyon Saylavı, Dr. Fatma Memik Edirne Saylavı, Askeri Adlî Hâkim Orhan Doğaner, Hâkim Nurhan Norman.

Tanınmış isimlerden Sabiha Zekeriya Sertel, Behçet Kemal Çağlar, Cemal Kutay, Prof. Dr. İhsan Hilmi Alantar, Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın[295] yazılarını da dergide görmek mümkündür. Mecmuada Marcelle Aucaire, Wilhelm Stekel gibi yabancı yazarlardan çeviriler de mevcuttur.

---

[293] "Ana Doğarken", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 1 (1938), s. 5.
[294] Avukat.
[295] Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın isminin dergide yanlış yazıldığı görülmektedir. Gökay yerine Gökhan yazılmıştır. Aynı sayfada Gökay'ın resmine yer verilmesi isminin yanlışlığını teyit etmektedir. Bkz. **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 14 (1939), s. 5.

Dergide yer alan köşelerin isimleri şu şekildedir: Okurlarımızla Başbaşa, Tarihte Meşhur Kadınlar, Musikide Türk Kadının Yeri, Hastalıktan Korunma Çareleri, Köylü Köşesi, Kız Enstitüleri'nin ve Kız Liselerinin tanıtımı için yapılan röportajlar, Moda sayfası, El işleri sayfası, Sosyal Bahisler, Hukuki Bahisler, Çocuk Terbiye bahisleri, Hikâye bölümü, Tıbbi Bahisler, Kadın ve spor, Ziraat Bahisleri, Münekkidin Köşesi, Dert ortağı sayfası, Hayattan Sahneler, Fikirler köşesi, Gezgin teyze, Ana Öğütleri, Ev kadını köşesidir.

İşlenen konuların çerçevesi, diğer dergilere oranla daha uzun soluklu olması hasebiyle geniştir. Anne ve çocuk sağlığından spora, gençlere tavsiyelere kadar birçok konu işlenmiştir. Derginin çıkış amacında belirtilmiş olduğu üzere anne ve çocuğu ilgilendiren neredeyse her konuya dergide yer verilmiştir. Şiirler, reklamlar, zamanın sosyal ve güncel konuları hakkında bilgiler, temizlik konusu, eski ve yeni devir karşılaştırmaları, aile-ekonomi ilişkisi, ideal kadın başlıkları göze çarpmaktadır. Binicilikten arıcılığa, yemek tariflerinden Japon kızlarının çalışkanlığına, muaşeret kurallarından ev tasarımına kadar birçok konuya temas edilmiştir. 2. Dünya Savaşı'nın başladığı zamanlarda harp ve kadın konuları gündeme alınmış, Türk kadınının askerlik yönüne dikkat çekilerek, vatan işlerinde kahramanlığı vurgulanmıştır.

Bu derginin diğer dergilerden bir farkı ise köylü kadın sayfasına yer verilmiş olmasıdır. Köylü kadına hitap eden bu sayfada büyük punto kullanılarak şu açıklamalar yapılmıştır:

"Kıymetli Kadın! Analar için, anaların görgü ve bilgisini arttırmak için çıkarmaya başladığımız bu dergide, senin için de ayrıca bir yer ayırıyoruz. Senin yuvana, yuvandaki erkeğine, çocuklarına ve yurduna gösterdiğin yüksek ilgiyi; bu sayfalarda canlandırmak, görgü ve bilgisini arttırmak, isteklerimizin başında gelmektedir.

Eski devirlerin seni ne kadar ihmal etmiş olduğunu, okuyup yazmadığını biliyoruz. Fakat Cumhuriyet devrinde, yeni Türk harflerinin kolaylığı sayesinde, senin de okuma hevesinin tahakkuk ettirileceğine şüphe etmiyoruz. Bu cihetleri düşünerek bu sayfadaki yazıları büyükçe ve kolay okunur şekilde tertip ediyoruz. Köyünüzde okumayı

bilen birinin yardımıyla takip edebileceğin bu sayfa sana: kıraat vazifesini de görecektir.

Bununla; her uğurda her vakit yaptığın fedakârlıklara karşı, hizmet borcumuzu ödemek… bilhassa çocuk doğurma hususundaki eşsiz kabiliyetini, kudretini, değeri nispetinde verimli kılma, çocuk ölümü acısını sana hissettirmemek; bilakis bu uğurdaki gayretlerinin mükâfatını, yaşayan yavrularının neşe ve sağlığında görmek bahtiyarlığını temine çalışmak, kutsal isteklerimizdendir.''[296]

[296] **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 1 (1938), s. 13.

4. KADINA DAİR YAZILARIN DİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

İncelediğimiz dergilerde kadınlarla ilgili olarak aileden çocuk eğitimine, köylü kadından anne olarak kadına, birçok konuya yer verildiği görülmektedir. Bu konulardan bazıları geniş bazıları ise daha dar bir kapsamda ele alınmaktadır. Bu bölümde bahsi geçen konular, önemine ve dergideki yoğunluğuna göre başlıklandırılarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. İlk olarak inkılapların dönüştürücü rolünden hareketle inkılaplar ve kadın üzerinde durulacaktır.

4.1. İnkılaplar ve Kadın

Cumhuriyet'in ilk döneminde yapılan inkılapların kadınları ilgilendiren birçok yönü vardır. Geri kalmışlık, medeniyet noktasında ilerleyememek, Batılılaşmak gibi meseleler kadın üzerinden konuşularak, değişimlerin bu konular üzerinden planlandığı görülmektedir. Kadın, toplumun medeniyet göstergelerinde önemli bir konumda bulunmaktadır. Yeni bir kimlik inşasının yapıldığı zaman diliminde yalnız kadınların değil, toplumu oluşturan diğer bireylerin de nasıl olması gerektiği üzerinde durulduğu bilinmektedir.

İncelediğimiz dergilerde, inkılapların yapılmasına öncülük eden Atatürk'ün kadın konusundaki fikirlerine yer verilmektedir.[297] Kadını kafes arkasından, harem odalarından, peçe ve çarşaftan kurtardığı dile getirilen Atatürk'ün "manevi bir istiklal uğrunda yaptığı mücadelenin amaçlarının başında Türk kadının hürriyeti"[298]nin geldiği belirtilmektedir. Atatürk'ün kadın anlayışının tam olarak ne feminizm ne de sosyalizm olarak nitelendirilemeyeceği ifade edilmektedir. [299]

Dergilerde, Cumhuriyet devrinde yaşayan kadın tek yönlü olmayıp bütün manasıyla iş ve ev hayatında kendini göstermektedir.[300] Cumhuriyet kadını ismiyle nitelendiren bu kadını ifade etmek için ise Münevver kadın tabiri kullanılmaktadır.

[297] "Türk Kızı Her Yerde", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 40 (1941), s. 7.
[298] Rebia Şakir, "Türk Kadını ve Atatürk", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.12 (1939), s. 21. Ayrıca Bkz. Muzaffer Sezer, "Aile Hayatında İdeal Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.12 (1939), s. 8-9.
[299] Peyami Safa, "Atatürk ve Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 11 (1938), s. 4. (Ana dergisindeki bu yazının Cumhuriyet gazetesinden alıntılandığı yazının sonunda belirtilmiştir.)
[300] Cumhuriyet Kadını, "Cumhuriyet Kadını Neden Çıkıyor?", **Cumhuriyet Kadını,** S.1 (1934), s. 2.

Münevver kadın; Cumhuriyet'in istediği, toplumda var olması arzulanan, çağdaşlaşmanın simgesi olan Türk kadınıdır. Bu kadının temel özellikleri; dışarda çalışması fakat evini aksatmaması, çocuklarına annelik yapan, kültürlü, Batı medeniyetine uygun giyinip hareket eden, hürriyetine kavuşması vb. özelliklerdir. Yine Münevver kadın, Cumhuriyet kanunlarının vermiş olduğu salahiyetle çalışan, zekâsıyla iş görerek kabiliyetlerini açığa kavuşturan ve vatandaş olma hürriyetine kavuşan kadın[301] olarak tasvir edilmektedir. Türk kadını söylemi "çalışkan ve kanaatkâr"[302] vasfıyla ön plana çıkmaktadır. Ayrıca "Şefkat, sadakat, cesaret, evinde vazifeye bağlılık, vicdan gibi en yüksek hislerin kaynağı olan Türk kadını, milli bünyemizin temel direğidir"[303] denilerek Türk kadınının ehemmiyeti vurgulanmaktadır.

İstenen münevver kadın tasavvurunda, olmaması istenen bazı özellikler belirtilerek kadınlardan bu hususa dikkat etmesi beklenmektedir:

"Yalnız sinema, plaj, moda, balo… Münevver bir kadının ruhunu doyuramaz. Yalnız gündelik eğlence ve süslerine bağlı bir kadın, ferdiyetin paslı duvarları arasına kapanmış, medeni bir rolü ve kıymeti olmayan bir parazittir. Kapalı cemiyet hayatında kafes esiri olan kadınla, bugünkü cemiyet hayatında moda esiri kadın arasında bir mahiyet farkı yoktur. Hatta kafes esiri olan kadının içinde yaşadığı hayat şartlarının değişmezliği aradaki şekil farkını ikincinin aleyhine saydıracak bir amildir." Burada Batı'nın eğlence ve modasını takibin eleştirildiği görülmektedir. Ancak rol model başlığı altında görüleceği üzere modanın bir kısım dergilerde teşvik edildiği bilinen bir husustur.

Zamanın modasına uyum sağlamak, Cumhuriyet kadınından beklenilen bir tutum olup Batı'nın şeklen de taklit edilmesinin istendiği bilinmektedir. Örneğin Ana Dergisinde, modayı takip etmeye teşvik edildiği görülmekte, yeni düzenle birlikte eski mücevherlerin bile kuyumcuda yeni modaya uygun olarak tanzim edilmesi gerektiği söylemlerine yer verilmektedir.[304]

---

[301] Latif Necdet, "Doğduğumda Kadın Cumhuriyette Kadın", **Cumhuriyet Kadını,** S.1 (1934), s. 3-4, 16.
[302] Necdet, s. 16.
[303] Avni Candar, "Köyde ve Köylü Ana…", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 24 (1940), s. 14.
[304] "Büyük Annelerimiz", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 47 (1941), s. 3.

Öte yandan olumsuz eleştiriye hedef gösterilen yalnız moda esareti değildir. Cumhuriyet kadınının boş zaman geçirmeyen, çalışkan bir hanım olması gerekmektedir:

"Salonlarda poker oynayan, çayları kaçırmayan, kocasının kazancının dörtte üçüne ortak olan nihayet moda mikrobu ile zehirlenen, dedikodu etmek suretiyle kendinin edip olduğuna inanan cemiyetin tufeylisi[305] *bayanların dahi takdirle bahsettiği bu müesseselerde binlerce genç, güzel, gürbüz Türk kızı, saltanatın söndürdüğü asil aile ocaklarımızı inkılabın verdiği feyizlerle aydınlatmak ihtiyacını ne kadar candan hissetmişler ki, çalışmaktan başka bir şey bilmiyorlar."*[306] Poker oyununun memlekette salgın haline gelip yaygınlaşması bu dergide yerilirken bir başka dergide (Salon) bu oyunun nasıl oynandığının etraflıca açıklandığı görülmektedir.[307]

Dergilerde Garp kızlarının vakitlerinin tamamını güzel ve faydalı bir şekilde geçirmelerinden bahisle Türk kızları Garp kızları gibi olmaya özendirilmektedir:

"Bugün şarklı bir kız okuluna giderken yolunu sapıtarak sinemaya gidiyor. Evine giderken önüne çıkan herhangi bir arkadaşı ile meçhul istikametlere gitmekten kendini alamıyor. Buna benzer birçok hareketlerle hakiki karakterine sahip olamıyorlar. Fakat artık şark kızının da büyük ulusu gibi uyanmak zamanı gelmiştir. Bugün Garp medeniyetinin kadın nesilleri arasında hiçbir kadın ve kız yoktur ki gittiği yolu bilmesin yapacağı işin hedefini bilmeyerek tayin etsin."[308]

Ninelerinin hayatlarının şark masalı haline geldiği, kızların ninelerinin telkinleriyle değil Batının serbestliği içinde hareket etmeleri gerektiği de vurgulanmaktadır.[309] Değişen devirle birlikte önceliklerin de değişmesi gerektiği, yoksa olumsuz neticelerin ortaya çıkacağı ifade edilmektedir. İnkılapların hedefinin gerçekleştirilmesinin ancak Garp medeniyetine benzemekle mümkün olacağı vurgulanmaktadır. Fakat inkılapları yaşatacak olan genç kızların Batı'daki sokak

[305] Tufeylî, başkasının sırtından geçinen kimse manasında gelmektedir. (TDK Güncel Türkçe Sözlük, http://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 23 Haziran 2019)
[306] Niyazi Acun, **"**Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 9.
[307] "Salon Oyunlarından Poker", **Salon**, S. 1 (1934), s. 12.
[308] Fikret Devrimeri, "Garp kızları ve onların takip ettikleri çalışma tarzları", **Okul Kızı,** S. 1 (1937), s. 13.
[309] Ekrem Sabit, "Genç Kızlar Neleri Okur Neleri Okumazlar", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 35 (1940), s. 3.

kızlarını taklit etmemesi için uyarıda bulunulduğu görülmektedir: *"Eskiden genç kızlarımızın yetiştirilmesi birtakım kaidelere bağlı idi. Bu kadar büyük bir inkılabı başaran Türk milletinin kızları da elbet yeni icaplara göre yetiştirilmelidir. Fakat bu icaplar batı memleketlerinin sokak kızlarının taklidini andırdığı gün içinde yaşadığımız devre ihanet etmiş oluruz."*[310] Cumhuriyet'in öngördüğü kız modeli; Batı'daki medeni hallere muvafık davranan fakat toplumun anlayışına ters düşen hareketlerden kaçınan bir kız profilidir.

Dergilerde, inkılapların yapıldığı dönemde yeni telkin ve icapların henüz kızlara yeterince tesir etmediği ifade edilmektedir. Cumhuriyetle beraber kızların hürriyetine kavuşması, sinema, tercüme romanlar, çaylar, danslar ve müşterek eğlenceler kızlar için yeni yaşam ve yeni ufuklar açarak yeni telkinler söz konusu olmaktadır. Ancak geçiş dönemi olması sebebiyle birtakım sıkıntılar ortaya çıkmıştır. 1937'lerde özellikle okuyan kızların, ailelerinin telkinleriyle bu yeni hayat tarzının icapları arasında kalmaktan dolayı yaşadıkları durum şu şekilde açıklanmaktadır:

"*Kızı mektepte erkekle yan yana beraber bırakırlar sonra bu mektep arkadaşlığı hayat arkadaşlığına dönünce hoş görmezler. Genç kızın çalışmasını görürlerde, bulunduğu işte erkekle arkadaşlık etmesini affetmezler. Kaldı ki genç kızda henüz erkeklere tam manasıyla arkadaş gözü ile bakabilecek kadar olgunlaşmış değildir. Çünkü ailesi ve muhiti onu buna hazırlamamıştır. Bu sebeple bugünün genç kızı tereddüt ve buhran içindedir."* [311] Genç kızların buhran geçirmesi "riayete mecbur oldukları ahlaki prensiplerin henüz doğuş halinde"[312] olmasından kaynaklanmaktadır.

İstenilen inkılap kızının nasıl olması gerektiği şöyle izah edilmektedir:

"*İnkılabın genç kızı erkekle arkadaş olabilir, fakat şerefini haysiyetini vakar ve gururunu çiğnetmez.*

İnkılabın genç kızı çalışır, çünkü tufeyli olmayı ahlaksız sayar. Fakat çalışırken faziletinden fedakârlık yapmaz.

[310] M. H. Egeli, "Bir Genç Kız Modeli", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 20 (1939), s. 16.
[311] Nakiye Atakartal, "Bugünkü Türk Kızı Ne Düşünüyor?", **Okul Kızı**, S. 1 (1937), s. 3.
[312] Atakartal, s. 3.

İnkılabın genç kızı para için, ailesinin hatırı için değil sevdiği için evlenir. Bugünkü kız için ailenin temeli sevgidir.

İnkılabın genç kızının ideali; İyi bir ana olmak, iyi bir yuva kurmak, girdiği meslekte yükselmek, evde hayatta ve cemiyette faydalı bir unsur olarak çalışmaktır."[313]

Ancak bu ifadelerin de genç kızların yükünü oldukça ağırlaştırdığı görülmektedir. Hangi konumda olursa olsun en iyisi olmak, inkılap kızının bir özelliği olarak belirtilmektedir. İlk bölümde de ifade edildiği üzere amacın, gelecekte "süper kadın" yaratmak ideali olduğu anlaşılmaktadır.

İnkılaplar bağlamında kadınlar hakkında en çok konuşulan konu kadın hürriyetidir. Kadının hürriyet meselesi milli bir sorun olarak görülmektedir.[314] Kadının hürriyetine kavuşması, milletin hürriyetine kavuşması ile eş değer görülerek şu ifadelere yer verilmektedir: *"Victor Hugo, Fransız ihtilalinde hürriyeti Fransız kadının doğurduğunu söyler. Çünkü kadın bir gün bir hürriyetin geleceğine inanmıştır. Ve bu imanı bütün millete aşılamıştır. İhtilal bittiği ve sükûn avdet ettiği zaman kadın, yaralı milletin her şeyi unutmasını, iyi günler düşünmesini de temin etmiştir."*[315]

Kadının hürriyetine kavuşmasının tezahürü olarak kadın erkek arkadaşlığı gündeme gelmektedir. Cumhuriyetle birlikte kadın erkek arkadaşlığının normalleşmesi beklenirken, dergilerden o dönemde toplumun henüz bu fikre hazır olmadığı anlaşılmaktadır. Bir annenin yetişmiş kızını dışarı göndermek istememesi üzerine yazar "Harem ve çarşaf devrinin tarihe karıştığını" ifade ederek erkeklerin tehdit olarak algılanmaması gerektiğini şöyle ifade etmektedir:

"Erkeği kızınızı tehdit eden tehlikenin ta kendisi görmek hatadır. Onu tehdit eden tehlikenin sadece bilgisizlik ve tecrübesizlik olduğunu müdrik olarak kızınızı tabii bir hayat içinde fakat daimî murakabeniz altında büyütünüz" denilerek arkadaş ortamlarına girilmesi ve adabıyla hareket edilmesi tavsiye edilmektedir. Yoksa eskideki

[313] Atakartal, s. 3.
[314] Bu konuda Sırman'ın şunları ifade etmektedir : "Milliyetçi ideoloji, vatanı, 'korunulacak kadın' olarak temsil eder. 'Güzellik' imgesine indirgenmiş kadının, vatanın/bayrağın güzelliğini temsil ettiğine de rastlarız. Her hâlükârda, cinsiyet kimliği dikte altındadır." Nükhet Sırman, "Kadınların Milliyeti", **Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002, s. 233.
[315] Atiye Demirci, "Vatanı Kadın Yaşatır!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 43 (1941), s. 16.

gibi kısmetin gökten düşer gibi kapıya gelmeyeceği belirtilerek "Dışarı çıksın ki kısmeti olsun" söylemlerine yer verilmektedir.[316]

Cumhuriyetle birlikte Türk kadınına Türk erkeği ile beraber memleket işlerinde bir unsur ve eşit bir varlık olma imkânının sunulduğu ifade edilmektedir.[317] Hürriyetine kavuşan kadının artık insan haklarına sahip olabilmek için erkeğe benzemesine gerek kalmadığı, erkeklerle aynı yolda yürüyebileceği açıklanmıştır.[318] Erkeklerle yan yana yürümek Cumhuriyet kadınının öne çıkan vasıfları arasında gösterilmektedir: *"Dünün, ömrünü kafes arkasında harcayan Türk kadını artık yoktur, Cumhuriyet kadını, memleketi için çok kıymetli olan saatlerini modern kütüphanesinde bilgi için harcıyor… Türk kadını nazari bilgisini laboratuvarlarda -erkek arkadaşlarıyla yan yana- ameli olarak tamamlıyor"*[319], *"Türk kadını; bugün vakarla erkeğinin yanındadır."*[320]

Kadının çalışması konusunda mecburiyetle de olsa erkek işi yapan kadınların başarılı olmalarının, erkeklerle yan yana yürüyebilecek bir istidatta olduklarını gösterdiği vurgulanmaktadır. Kadınların bu başarısı karşısında onlara yapamayacakları düşüncesiyle hâlâ büyük işler verilmemesi gerektiğini savunan zihniyetin eleştirildiği görülmektedir: "…*bidayette henüz kadınların büyük ve kafa ile görülebilecek mühim işleri yapmaya muktedir olamayacağı zihniyeti ile düşünülmekte olduğu cihetle kadınlara daima küçük işler verilip büyük işler verilmiyordu. Hukuk mektebine tıp fakültesine giren hanımların mektebe devamları adeta büyük bir hadise olur hemen hemen hayretle karşılanırdı. Öyle ya hukuk mezunu hanım hâkim mi, avukat mı olacaktı ne yapabilecekti her ne kadar diğer fakültelerde kadın talebeler yok değildi fakat bunlar mektep muallimi oluyorlardı. Hocalık gibi ince ve mühim bir mesleki başarabileceğini kabul eden zihniyet her nedense hanımların doktor hâkim ve avukat olabileceğini davalar takip edebileceğini kabul edemiyorlar…"*[321]

---

[316] Dert Ortağı, "Annelerin bir dert kaynağı: YETİŞMİŞ KIZ", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s. 15, 28.
[317] "Dün Olmayan Yeni Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 8-9.
[318] Suat Derviş, "Kadın Kalalım", **Cumhuriyet Kadını**, S. 2 (1934), s. 2-3.
[319] "Cumhuriyet Kadını", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 6; Necdet, s. 3-4, 16.
[320] Cevdet Demiray, "Türk Kadını ve Kırılan Esaret Zinciri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 25 (1940), s. 22; Atakartal, s. 3; "Türk Kadını Vatan Vazifesinde", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 41 (1941), s. 11.
[321] Necdet, s. 16.

Kadının hürriyetine kavuşması sayesinde pek çok meslek dalında varlık göstermesi, Cumhuriyet inkılaplarının bir getirisi olarak sunulmaktadır:

"*...yüksek mühendis mektebinin en çetin riyaziye meselelerini hal için sıralar üzerinde eğilmiş başlar arasında birçok genç hanımları da iftiharla görüyoruz. Kimya laboratuvarlarında, fennin daha birçok şubelerinde parmacıkları boyanıp sararmış rengini kaybetmiş ilim ve fen uğruna hanımlar için mühim bir fedakârlık olan bu çirkinlikleri memnuniyetle kabul ve karşılayan hanımlarımız pek çoktur... Eczacı ve dişçi fakülteleriyle daha birçok ilim ve fen yuvalarında onları hep erkek arkadaşlarıyla bulur ve görürsünüz. Bugün hiçbir müessese ve hususi teşkilat göremezsiniz ki içinde kadın memurları bulunmasın."*[322]

Dergilerde Türk inkılabının eski sosyal nizamı tasfiye ettiği, memlekette hâkim olan havanın artık inkılap havası olduğu ifade edilerek[323] eski düzen ile yeni düzen sık sık karşılaştırılmaktadır. "Ontolojik mucize"[324] olarak nitelendirilen yeni insanı anlayabilmek için eski insana bakmak gerekmektedir. Yazılarda yeni insanın anlaşılması için eski insanın yaşadığı sıkıntılar sıkça hatırlatılmaktadır:

"Kadınlarımız loş evlerin örümcekli kafeslerinin arkasından sıyrılıp meydana çıkarak Türk erkekleri gibi Allah'ın havasından ve güneşinden, tabiatın renk ve kokularından istifade ettiler. Hâlbuki o zamana kadar hareket ve faaliyet değil bilakis sükûnet ve meskenet bir maharet ve liyakat addolunur. Türk genci, Türk erkeği pilavlarla göbek şişirip lapa gibi vücuduyla sallana sallana yürüyen acubelerden yahut da sararıp solmuş her adımda kemikleri birbirine çarparak tıkırdayan iskeletlerden birer numune idi. Hele kadınlarını hiç sormayınız. Köşelerinde kapanıp oturmaktan, açık hava ile temas etmemekten ya verem olup giderler yahut ta nispetsiz bir senem peyda ederek dev anaları gibi sakil bir manzara peyda eylerlerdi."[325]

---

[322] Necdet, s. 3-4, 16.
[323] Oğuz Peltek, "Sosyal Yardım Davası ve Türk Kadını", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 44 (1941), s. 6.
[324] Ekrem Işın, "Yeni İnsan Yeni Hayat", **Cumhuriyet: Yeni insan Yeni Hayat**, İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2013, s. 10.
[325] **Aile Dostu**, S.11 (1931), s. 1-2. Benzeri ifadeler için bkz. Muzaffer Sever, **"**Cumhuriyet Devrinde Türk Kadını", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.11 (1938), s. 19; "Yaz Günleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 29 (1940), s. 3; Latif Necdet, "Doğduğumda Kadın Cumhuriyette Kadın", **Cumhuriyet Kadını,** S. 1 (1934), s. 3-4, 16.

Başka bir yazıda ise harem alışkanlıkları anlatılarak, eskiden kadına yapıldığı iddia edilen muamele abartılı bulunabilecek bir dille eleştirilmektedir:

"Haremde hürriyet yoktu. Kadın sadece bir saksı, bir kumaş parçası gibi, kıskanç bir şekilde saklanıyordu. Kadın burada satışa çıkarılmaya hazırlanmış bir bifteğe benziyordu. Hürmet görmüyor, eziliyor, sadece güzelliğine kıymet veriliyordu. Bir kadın Topkapı haremlerinde bir manken olarak yaşadığı müddetçe en elim hüsranlar, en ağır tazyikler altında kıvrandı, durdu ve harem bu yüzden uzun yıllar, aslanların canlı ve bedbaht insanları paraladığı bir facia sahnesi, bir form halinde kaldı."[326]

Kadınların içinde bulundukları bu kötü durumdan Medeni Kanun'la kurtuldukları dile getirilerek, kanun sayesinde erkeklerle tamamen müsavi haklara sahip oldukları şu şekilde vurgulanmıştır: "*Bundan sonra bir baba istediği zaman kapıyı gösterip bir sözle evin kadınlığından, çocuğun analığından atamaz ve uzaklaştıramaz. İşte ailede tecelli eden bu mesut inkılap aynı zamanda içtimai, iktisadi diğer sahalarda da tecelli etmektedir. Kadına bugün en yüksek bütün mekteplerin kapıları açılmıştır."*[327] Yine, "Bugün kadın, kanundaki hakkına dayanarak ailede bir mevki sahibi bulunmaktadır. Cumhuriyet'in kendisine verdiği bu haklar dolayısıyla ailede de zulüm ve istibdat yıkılmıştır."[328]

Kadına verilen haklar bağlamında ele alınan bir diğer inkılap kılık kıyafet kanunudur. Dergilerde Kanunda doğrudan ifade edilmemekle beraber bu kanunun, çarşaf ve peçenin kaldırılması gerektiği şeklinde yorumlandığı görülmektedir. Kadının süsünün kıyafetinde değil, kültür ve faziletinde olduğu[329] belirtilmekle birlikte kılık kıyafetin değişmesi üzerinde ısrarla durulması dikkat çekmektedir. Batılılaşma sürecinde olan bir toplum için istenmeyen bir görünüm olan çarşaf, peçe ve kafes, toplumu geri bırakan göstergelerden bazılarıdır. Bunların toplumdan kaldırılması ön görülmektedir. Dergilerde çarşaf, peçe ve kafesle ilgili pek çok yazıya yer

[326] Ragıp Şevki, "Harem Faciaları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 22.
[327] Necdet, s. 16.
[328] Güzide Alpaslan, "Türk Medeni Kanunu'nda Ananın çocuğa karşı olan vazifeleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3 (1938), s. 14.
[329] Safa, s. 4.

verilmektedir. Kadının hürriyeti çerçevesinde yazılan bu yazılarda, söz konusu uygulamaların kadını zavallı duruma düşürdüğü, esaret altına aldığı, insan olarak varlığını sürdürmesine engel olduğu dile getirilerek bu durumun Cumhuriyet'in yenlikleriyle değiştiği ifade edilmektedir.

İnkılapların kadınlar üzerindeki tesirini gösterebilmek için dergilerde yer yer hikâyelerden faydalanıldığı görülmektedir. Bu hikâyelerden birinde değişimdeki görünürlük şu cümlelerle ifade edilmektedir:

"Son 15 senelik inkılabın en güzel tasvirini sokaklarda sık sık tesadüf ettiğimiz bir manzarada görürüz. Arkasında çarşaf yüzünün yalnız mahrem olmayan yeri açık elleri çarşafın peşleri altında saklı bir ihtiyar bayan kulaktan takma gözlüklerinin arkasından etrafına korkak bakışlar atarak yürüyor, yanında uzun etekli mantosu kalınca başörtüsü olan ve bakışlarından o kadar korku sezilmeyen genç kızı; bu iki kadınla beraber kısa etekli dekolte entarili başında zarif şapkalı torun, bir de çorapları iskarpinleri üzerine indirilmiş robu dizkapaklarına zor varan, ateşli bakışlarla da her taraf süzen pervasız kız kardeş. Sosyetemizin geçirmekte olduğu büyük inkılabı, bize en canlı surette hatırlatan bu ailedir."[330]

Başka bir hikâyede değişim şu cümlelerle anlatılmaktadır: *"E… Peki ne olacak. Ondan kork, bundan kork, biz gece gündüz hep evde mi kapalı kalacağız. Bir insan yüzü gördüğümüz yok canım. Dünya açıldı saçıldı. Komşu Hacı Beyin kızları bile çarşafı attı, neredeyse kapı önüne kısa kollu çıkacaklar."*[331] Dergilerde Kıyafet inkılabına sıcak bakmayan kişiler için "eski kafalı insanlar" tabirinin kullanılması dikkat çekmektedir.[332] Hikâyede, anane olarak görülen olguların değişimini arzu eden bir toplum resmi çizilmektedir.

Diğer taraftan kadınların çok açık kıyafetler giymesinin de eleştirildiği görülmektedir: *"Umumi harpten beri asrî hoppalık, mübalağalı ve yanlış tefsir edilmiş olan çıplaklık cereyanı çok şükür revaçtan düşüyor."*[333] Hatta 1931 yılına gelindiğinde

[330] "Büyükannenin Gözyaşları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 20.
[331] Mualla İhsan Bora, "Paşanın Karısı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 19 (1939), s. 6.
[332] Bora, s. 6.
[333] **Aile Dostu**, S. 5 (1931), s. 17.

açık saçıklık rahatsızlık verecek hal alınca, etek boylarının uzamasının haberlere konu olduğu görülmektedir.[334]

Dergilerde kadınlara yönelik olan inkılaplardan olan seçme seçilme hakkına da temas edildiği görülmektedir. Suat Derviş'in daha siyasi haklar elde edilmeden önce kadınları bu konuda teşvik etmesine rastlanmaktadır: *"Biz Türk kadınları on sene kadar kısa zamandan beri kadınlık meseleleri ve mücadeleleriyle alakadar olmaya başladık. Onun için şuurlu adımlarla medeni ve siyasi bütün hukuka malik bir vatandaş olmak gayesine doğru giderken sakın ha kadınlığımızdan bir şey feda etmeye çalışmayalım."*[335] Derviş'in söylemleri sonuçsuz kalmamış, Türk kadını siyasi haklarına kavuşmuştur. Siyasi hakların tedricen elde edildiği düşünüldüğünde, kadınlara milletvekili hakkı verilmeden önce de kadınların müteyakkız davranmaya devam etmesi gerektiği ifade edilmektedir: "*Bugünkü belediye intihabında kadın hem seçmiş ve kendisi de seçilmiştir. Vakıa kadın henüz mebus olmak hakkına sahip değilse de böyle şuurlu ve yılgınsız edasıyla durmadan yürümekte devam ederse elbet ileride ve hatta yakın bir atide, bu meşru hakkını da kazanacaktır."*

Öte yandan milliyetçiliğe yapılan vurgu dikkat çekmektedir: "…*bize en lazım ve Türk milletinin yaşayabilmesi için yegâne istinatgâhımız milliyetimiz olacaktır. Neslimizi bozacak, yetişecek yavruların mantalitelerini teşviş edecek terbiyeler vatanımız için çok tehlikeli neticelere tevlit edebilir."*[336] Neslin bozulmaması için herkesin kendi muhitinden ve milliyetinden evlenmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu konuda inkılabın getirileri karşısında duran görüşlere ise, müsamahakâr ve müsadekâr davranılmadığı belirtilmiştir.[337]

İnkılaplarla yaratılmak istenen yeni insan modelinin olabildiğince Avrupalılara benzemesinin istenildiği anlaşılmaktadır: "*Bugün gerek erkek ve gerekse kadınlarımız Avrupalıların yaşayış, görüş ve bedii hislerine kadar en lazımlı olanlarını kendi bünyesine kendi camiasına sokmakla meşguldür. Belki de pek kısa belki de birkaç nesil sonra bizim de onlardan hayatı görüş, yaşayış, ilim cephesinde bir farkımız*

[334] "Fikir ve Düşünceler", **Aile Dostu**, S. 5 (1931), s. 12.
[335] Suat Derviş, "Kadın Kalalım", **Cumhuriyet Kadını**, S. 2 (1934), s. 2-3.
[336] Muzaffer Sezer, "Evlenmede Milliyet Meselesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 15 (1939), s. 7.
[337] "Nüfus Davamızda Ailenin Rolü Ana ve Baba", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 16 (1939), s. 6.

kalmayacaktır." Bu bağlamda Noel kutlamaları ile çam ağacı almanın Avrupa'ya benzemek noktasında bizi biraz daha medeni yapacağı vurgusu yapılıp bu konuda da geri kalınmaması tavsiye edilmiştir.[338] Görüldüğü üzere hem milli değerlerin korunmasına önem verilmekte hem de Avrupa'ya her anlamda benzeme zorunluluğu vurgulanmaktadır. Bu durumun, geçiş sürecinden kaynaklandığı söylenebilir.

İnkılapların kadınlar için öneminin her fırsatta dile getirildiği görülmektedir. Kadınların devrimler sayesinde kendilerini gerçekleştirmeleri, ileriye doğru atılan en önemli adımlardan birini oluşturmaktadır. Cumhuriyet inkılapları, kadına birçok hak verirken, evine ve ailesine karşı sorumluluklarını aksatmasını istememiş[339], kadının saadetinin kaynağını ailesi olarak belirlemiştir.

4.2. Aile

Cumhuriyet'in milli bütünlüğü sağladığını öngördüğü kurumların başında toplumun çekirdek yapısını oluşturan aile kurumu gelmektedir. Aileye çokça önem verilerek, kadının aile içinde bulunduğu konum oldukça önemsenmektedir. Bu durum *"Aile cemiyetin esasıdır. Kadın da ailenin temel direğidir"*[340] ifadesiyle dile getirilmektedir.

Dergilerde, ailenin milli özelliğine dikkat çekilerek, ailenin milli varlığın, sevginin olduğu kadar milli ekonominin de en büyük dayanağı olduğu ifade edilmektedir.[341] Milli refahımız için de yeni nesillerin yetişmesinin önem arz ettiği üzerinde durulmaktadır. Diğer milletlerden nüfus olarak az olunduğu ifade edilerek genç nüfusun artması gereğine işaret edilmektedir:

"Türkiye topluluğu modern inkılabın dayanağı ve Kemalizm prensipleriyle sarılı Cumhuriyet idaremizin ön planda ele alması gereken baş işlerden birisi de varlığımızı sağlayacak ve yükseltecek vasıflarla bezenmiş Türk neslinin artımı işidir. Ari ve eşsiz ırkımızın ayrılmaz vasıfları bugünün lazımı gibi tenmiye etmek te yine nüfus

[338] Kemal Z. Gençosman, "Bir Çam Ağacı ile Konuştum…", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 24 (1940), s. 12-13.
[339] "İş Kadınından evvel Ev Kadını", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 4 (1938), s. 4; Cemal Kutay, "Ev Kadınlığını Bir Halk Endüstrisi Haline Getirelim", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 23 (1939), s. 4.
[340] İffet Halim Oruz, "Ana Öğütleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 36 (1941), s. 12.
[341] S. Saygıl, "Aile, En Büyük Milli Ekonomi Müessesesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 23 (1939), s. 5.

siyasetimiz içerisinde çok mühim yeri olan başlıca işimizdir. Cumhuriyet Halk Partisi ve başta Milli Şef ile devletin, Cumhuriyet hükümetinin, değişmez kaygılarından birisi de bu vasıfları gereği gibi takviye etmek ve yetişecek kitleyi, muasır medeniyeti kuvvet ve kudretle başarıp Milli şeref ve itminan içinde ve faziletin sarsılmaz hâkimiyeti altında yürüyebilir hale koymaktır."[342]

Ailenin toplum için faydası göz ardı edilemez bir gerçektir. Toplumun huzuru, saadeti, refahı ailenin refahından geçmektedir. Aile bünyesi sağlam olan milletlerin geleceğinden endişe edilmemesi gerektiği vurgulanan hususlar arasındadır.[343]

Cumhuriyet döneminden önceki yaşayışta aile yapısının bozulmuş olduğu söylenerek, toplumun geri kalmışlığı aile ile ilişkilendirilmektedir. Osmanlı'nın aile yapısı eleştirilerek, kültür ve sosyal yaşayış bakımından ilerleyememenin, ailede meydana gelen sıkıntılardan kaynaklandığı ifade edilmektedir:

"Uzun fıtrat ve durgunluk senelerinin tırpanlamış, harap etmiş olduğu bir sosyal bünyemiz vardır. Osmanlı imparatorluğu, milletin sosyal ve kültürel yönlerden ilerlemesi uğruna, hiçbir himmet göstermemiştir. Tanzimat devrinin olanca gayreti, yarım yamalak bir bilgi aristokrasisi yaratmaya inhisar etti. Abdülhamid'in otuz şu kadar senelik saltanat zamanında, bu bozuk düzen ilim aristokrasisinin körleşmesi için, ne mümkünse yapıldı. Böylece gerek kültür bakımından gerekse sosyal yaşayış bakımından çok geri kaldık… Bizde uzun yüzyıllarca sosyetenin geri bir durumda kalmış olması, yarı İslam, yarı bizanten olan Osmanlı aile hayatının kararsızlığından doğmuş bir haldir. Aile bağlantıların gelişi güzel vücuda getirilmesi, talakın aile teşkilatı üzerinde devamlı ve muzır tesirini göstermesi, birden fazla kadın almanın yuvayı daima bölünüp dağılmaya maruz bir şekilde tutması, Osmanlı ailesini tefessühe uğratmış – ve bu tefessühün tesiriyle sosyal bünyede tamamen sarsılmıştır. Kararsız ailenin vücuda getirdiği sosyete de kararsız olur. Bu kararsızlık kitlenin üzerinde en muzır bir amil halini alır. Sosyete pek sağlam bir temel üzerinde kurulamadığı zaman, geriye doğru sürüklenmek mukadderdir."[344]

[342] Dr. Sadi Konuk Bursa Saylavı, "Nüfus İşimiz", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s. 1-3.
[343] Emine Ortaç, "Aile ve Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3 (1938), s. 26.
[344] Konuk, s. 3.

Cumhuriyet'in Osmanlı'daki aile yapısını düzeltmeye çalıştığı ancak bu işin kolay olmadığı belirtilmektedir:

"Ancak şurası inkâr edilemez ki, on beş senelik bir Cumhuriyet yaşayışı mazinin kökleştirmiş olduğu bozuklukları tamamen ortadan kaldıramamıştır. Ailelerimizde medeni sosyetelerin esasını gören sağlam bağlılık, henüz yer edemedi. Eski kararsızlıkların neticesi olarak birçok sarsıntılarla karşılaşıyoruz. Bu sarsıntıları sosyal ve ailevi bünyemizden uzaklaştırmak, bize en büyük bir ödevdir."[345] Bu vazife öncelikle kadınlara düşmektedir. Annenin yuvasına ve yavrularına karşı muhabbeti devam ettikçe, himmet ve gayret gösterdikçe daha ileri gidileceğinden kuşku duyulmaması gerektiği ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere kadının üzerine birçok sorumluluk yüklenerek, kadından pek çok ödevi birlikte yapması istenmektedir.

Aile kurmanın sadece aynı evde beraber yaşamak olmadığı aynı zamanda his, düşünce ve duygu birliği olması gerektiği üzerinde durulmaktadır.[346] Aile demek birlik, beraberlik demektir. Aile birliğini ise erkeğin temsil ettiği belirtilmektedir: "Kocada medeni ehliyet mevcut oldukça aile birliğini hiçbir zaman kadın temsil etmez."[347] Cumhuriyet devrimlerinin yenilikler yaparken, eski düzenin bir takım kabullerine karışmadığı anlaşılmaktadır.

Aile, Cumhuriyet'le birlikte değişmeye başlayan kurumların başında gelmektedir.[348] Dergilerde ailenin dönüşümünün izlerine rastlanmaktadır. Dergilerdeki kapak resimlerinde geleneksel aile denilen dede ve ninelerin içinde bulunduğu geniş aileden modern çekirdek aileye geçişi gösteren görseller bulunmaktadır.[349] Zafer, geniş aileden çekirdek aileye geçişin kadınların medeni ve siyasi hakları kazanması ile başladığını söyler.[350] Kadının aile içinde gelir getiren bir konum kazanmasının modern

[345] "Kadınlarımız ve Sosyete", s. 4.
[346] Emine Ortaç, "Aile ve Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.3 (1938), s. 26.
[347] Hâkim Nurhan Norman, "Türk Kadının Adli Hakları Evlenmede Kadının Mevkii", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 16 (1939), s. 1-2.
[348] Ayşenur Bilge Zafer, "Cumhuriyet ile Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı ve Kadının Durumu", **U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 24 (2013), s. 121.
[349] Aile Dostu Dergisinin ilk sayılarının kapak fotoğraflarında anne, baba, çocuktan oluşan bu çekirdek aileyi görmek mümkündür.
[350] Zafer, s. 124.

dönemde kadının toplum içindeki dönüşümünü hızlandırarak[351] ailenin yapısının değişmesine sebep olduğu belirtilmektedir.

Cumhuriyet kurucuları tarafından kadının toplum içinde aktif rol alması beklenirken, diğer taraftan kadının aile dışındaki işlerinin aile içindeki vazifelerini aksatmayacak ölçüde kalması beklendiği anlaşılmaktadır. *"Ev kadınlığı bizim milli bir hasletimizdir"*[352] denilerek ev kadınlığının ön plana çıkarıldığı görülmektedir.[353] Yine bazı okullardaki kız öğrencilerle yapılan röportajlarda kadınlar için ev hanımlığının esas olduğuna dair ifadeler dikkat çekmektedir: *"Mesleğe atıldıktan sonra, evlenince, sadece görgülü ve bilgili ev kadını olmak mı, yoksa aynı zamanda vazifeye devam etmek mi istersiniz?" sorusu üzerine talebelerin verdikleri cevaplardan biri şu şekildedir: "Ev hanımı olarak kalmak isterim. Erkek ve kadına has birçok işlerin olduğunu inkâr edemem. 'Kişi noksanını bilmek kadar irfan olamaz' erkek erkekliğini, kadın kadınlığını bilmeli ve birbirinin işine karışmamalıdır."* Bir başkası ise, *"Muallimliği bırakmamak istiyorum. Fakat lüzumu kadar ev kadınlığını başarmak şartıyla olduğunu da unutmayın."*[354]

Şair olmak isteyen orta mektep ikinci sınıfta okuyan bir kız öğrenciye aile kadınına lazım olacak şeyleri öğrenmesi tavsiye edilmektedir: *"Fakat bu asırda şairlik ancak bir zevk meselesi olarak yapılabilir. Yoksa maddi ihtiyacınızı temin edecek bir vasıta değildir. Eğer zengin değilseniz bunu bırakın da daha ciddi işlerle meşgul olun. Ya bir meslek kadınına yahut bir aile kadınına lazım olacak şeylere, biçki, dikiş, ev ve mutfak işlerine merak sarın!"*[355] Ev kadının neler bilmesi gerektiğine dair bilgilere oldukça fazla yer verildiği görülmektedir.[356] *"Tutumlu ailelerden zengin bir millet vücuda geldiği gibi dikkatli temiz ev kadınlarından muntazam bir belde vücuda*

[351] **Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması**, ed. Mustafa Turgut, Ankara: T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010, s. 29.
[352] Cemal Kutay, "Ev Kadınlığını Bir Halk Endüstrisi Haline Getirelim", s. 4; Hadiye Bektan, "Bayan Necibe Kızılay'la Bir Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 21 (1939), s. 27.
[353] M. H. Egeli, "Bir Genç Kız Modeli", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 20 (1939), s. 16.
[354] R. G. A, "İsmet Paşa Kız Enstitüsünde 1 Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 2 (1938), s.21.
[355] "Sualler- Cevaplar", **Aile Dostu**, S. 6 (1931), s. 29.
[356] "Ev Kadını Neler Bilmeli?", **Aile Dostu**, S. 7 (1931), s. 8.

gelecektir"[357] denilerek ev kadınlarından beklentinin oldukça yüksek tutulduğu görülmektedir.

"Eve kadın bakar" denilerek kadının evdeki sorumluluklarına sıklıkla yer verilmektedir: *"Hakikati halde dün olduğu kadar bugün de kadına yaraşan iş yuvası ve onun işleriyle uğraşmaktır. Bunu bütün medeni milletler anlamış ve buna dair hükümler medeni kanunlarında bulunmuştur… Evin iç ihtiyaçlarını kadına dış ihtiyaçlarını da erkeğe bırakmış oluyor."*[358] Dün denilerek bahsedilen zaman dilimi ile alakalı olarak bazı durumların eleştirildiği bazı durumların ise doğru kabul edilerek toplumsal hayatta devam etmesi istendiği anlaşılmaktadır.

Kadının evinde durmaması ve ailesi ile ilgilenmemesi eleştirilen bir husustur. Eğlenmenin ve gezmenin bir ölçü dâhilinde olması, ev işlerini aksatmaması istenmektedir. Bu husus şu şekilde dile getirilmektedir: *"Ev işi, kadının ev içinde hapis olması demek değildir. Elbette gezecek, elbette eğlenecektir. Fakat muayyen bir had ve ölçü dairesinde. Yoksa sabah karanlığı kocası ile beraber evden fırlayarak ancak öğle yemeğine eve dönen, öğlenden sonra aynı şeyi tekrarlayan ve geceleri de evinde oturmayan bir kadının ev kadınlığı vazifesini hakkıyla ifa ettiğine ve de edebileceğine inanmak kabil midir?"*[359] İçki, balo, eğlence yerine kadının esas saadetinin yuvası, ailesi olduğu ifade edilmektedir.[360]

İdeal Türk kadını, çalışırken evini ihmal etmeyen bir kadındır: *"Türk kadını medeni hayata atılmakla, evini terk etmiş olmadı. O, aynı zamanda iyi bir ev kadınıdır da. İcabında, Pazar yerlerinde evine ait bütün alışverişi hesaplı ve dikkatli olarak kendi yapar."*[361] Çalışan kadının aynı zamanda ev kadını olduğu dile getirilmektedir. Dönemin ünlü simalarıyla röportajlar yapılarak kadının ev işlerini ihmal etmemesi gerektiğinin altı çizilmektedir: *"Ben ev işini çok severim. Bunun için, bence, bir kadın her şeyden evvel ev kadını olmalıdır. Hem bu milli bir vazifedir de. Ev işlerinden artan zamanı olur da bunu erkeğine yardım edici mahiyette kullanırsa o vakit şüphesiz çok iyi*

[357] İffet Halim Oruz, "Ana Öğütleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 35 (1940), s. 11.
[358] Orhan Doğaner, "**T**ürk Medeni Kanunu'na Göre Evlilik Birliğinde Kadının Hak ve Vazifeleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 23-24.
[359] Yaşar Nabi, "Aile Yuvasının Sağlamlığı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 19.
[360] Mükerrem Kâmil Su, "Kalpleri Bağlayan Gece", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 24 (1940), s. 6-7.
[361] "Dün Olmayan Yeni Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 8-9.

olur. Ferdin saadeti umumun saadetidir. Ferdi refaha kavuşturan ailesidir."[362] Dergilerdeki yazılarda kadının çalışmasının hoş karşılandığını fakat buna çok teşvik edilmediğini söylemek mümkündür. *"Bugünün sevimli, narin yapılı genç kızları yarının anaları ve ev kadınlarıdır"*[363] denilerek ev kadını ve anne olmak teşvik edilmektedir. Bir annenin kızına öğütlerinde de aynı düşüncelerin izlerine rastlanmaktadır: *"Hem çalışmanızı, hem analık ve ev kadınlığı vazifelerinizi nazarı dikkate alıyoruz. Hatta bu vazifeniz birinci planda geliyor değil mi?"*[364] Bu doğrultuda kadın, eğer iş hayatı ile ev hayatı arasında tercih yapmak zorunda kalırsa aile hayatını seçmesi gerektiği ifade edilmektedir.[365]

Ev kadını olmanın öğretmen ya da avukat olmaktan daha aşağı olmadığı, evin işlerini yapmanın, çocuklara bakmanın ve eşi eve gelince onu güler yüzle karşılamanın aile birliğinin devamı için vazgeçilmez olduğu belirtilen hususlar arasındadır.[366] Yani kadınlardan, ailesini önceleyen, çalışma hayatını ailesine göre düzenleyen bir birey olması beklenmektedir.

Ev kadını olması istenen Cumhuriyet kadınının, aynı zamanda toplum yararına çalışabilirliği söz konusu edilmektedir. Fakat her mesleği yapmaması gerektiği üzerinde de durulduğu görülmektedir. Kadınların zarif yaratılmaları sebebiyle her mesleği yapamayacakları ifade edilerek bu söylemin nedeninin kadına verilen değer olduğu vurgulanmaktadır. "*Kadınları polis yapıp da sokaklara salıvermek, meyhanelere, birahanelere çıkartmak, bir kadını sarhoşun, itin, köpeğin, hatta tahsil görmüşlerin ve hatta bendeniz gibi az çok efendiden adam sayılanların tasallutlarına maruz bırakmak doğru bir şey midir?"*[367] denilerek kadınların polis olması eleştirilmektedir: *"Hem söz aramızda bundan sonra kadın evlenmeyecek, gebe kalmayacak komşuda kokan pirzolaya, köftede gördüğü can eriğine imrenmeyecek, yedi ayda ağırlaşmayacak, sekiz ayda oto, arabaya binemeyecek bir hale gelemeyecek, dokuz ay on gün sonra bir yavru ortaya çıkararak buna bakmayacak, meme, süt vermeyecek, bezlerini yıkamayacak mı?*

[362] Hadiye Bektan, "Bayan Necibe Kızılay'la Bir Saat", s. 27.
[363] İffet Halim Oruz, "Ana Öğütleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 35 (1940), s. 11.
[364] Oruz, s. 11.
[365] Safa, s. 4.
[366] Doğaner, s. 24.
[367] Şehir Mektupçusu, "Şehir Mektubu", **Hanımlar Âlemi**, S. 13 (1929), s. 3.

Eğer bunlar olacaksa kadının pek, pek çok işi vardır, polisliğe gelinceye kadar…"[368] Başka bir yazıda ise kadınların her işle uğraşmayıp kadın işi denilen işlerle uğraşmaları gerektiği söylenmektedir: *"Memleketimizde kadınların yapacağı işler bitti mi? Evvela ailevi vazifelerini yapsınlar, bu işlerini yaptıklarına kani olduktan sonra nispeten kadınların yapabilecekleri işlerle uğraşsınlar, her şeyin bir zamanı bir derecesi vardır."*[369] Kadının vazife icabı ile de olsa meyhane ve batakhanelere girmesi istenmemektedir.[370] Türk kadından beklenen polis olmaktan önce *"Çocuk doğuran ve yetiştiren, ailesine bağlı, iyilik ve şefkat duygularını içtimai vazife haline koymakla bir nevi medeni istihsalde bulunan kadın"*[371] olarak belirtilmektedir.

Dergideki yazılarda çalışan kadının ailesini öncelemesi gerektiği ifade edilmekle birlikte aynı zamanda ailenin reisi kabul edilen kocanın izni olmaksızın çalışamayacağı da dile getirilmektedir. *"Kocanın müsaadesi olmadıkça meslek veya sanat ile iştigal edemez"*[372] denilerek Medeni Hukuk'ta geçen ifadelere yer verilmektedir.

Kadınların ev işlerinin yanı sıra hayır kurumlarında çalışmalarına teşvik edildiği görülmektedir: *"Yuvasına sadık kalmış, evini herkesin gıptasını celbedecek bir mükemmeliyetle idare etmek bir kadın için iftihar edilecek meziyetlerdendir. Fakat böyle bir kadının, bir de cemiyet içindeki yoksul ve bedbahtların acılarını dindirmek, kimsesiz yavruların yüzünü güldürmek için de devamlı ve faydalı hizmetlerde bulunması, ona ne büyük bir vicdan zevki ve ne asil bir şeref temin eder."*[373] Kadınların ev içi sorumluluklarını titizlikle yerine getirmelerinin önemi üzerinde bu derece durulmasında kadının annelik vazifesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Anne olarak kadın konusu önemine binaen ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Dergilerde, aileye zarar verebilecek güncel sorunlara da dikkat çekilmiştir: *"Bugün yaşadığımız asri hayat kabil değil insana istirahat etmek ve sinirlerini*

[368] Fatma Neşide, "Silah Kullanmayacaklar", **Hanımlar Âlemi**, S. 15 (1929), s. 9.
[369] "Dedikodular Başladı", **Hanımlar Âlemi**, S. 14 (1929), s. 11.
[370] "Dedikodular Başladı", s. 11.
[371] Oğuz Peltek, "Sosyal Yardımlaşma Davası ve Türk Kadını", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 44 (1941), s. 7.
[372] Doğaner, s. 23-24.
[373] Yaşar Nabi, "Kadının İçtimai Rolü", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 20 (1939), s. 3.

yatıştırmak için icap eden müsait zamanı bırakmıyor. Hemen hemen herkes aile saadetlerini, rahatını terk edip gündüzki yorgunluğunu başka türlü zevk ve eğlencelerle unutmaya çalışıyor. Spora, dansa, sefahate fazla düşkünlük, tatlı ve samimi aile toplantılarını unutturdu."[374]

Ailenin mutluluğu, bu yapıyı sarsacak arızaların ortadan kalkması ile mümkündür. Aile saadeti için neşe ve sabır vazgeçilmezdir.[375] Ailenin huzuru ve selameti için kadınların evlerine ve kocalarına sahip çıkmaları gerekmektedir. Kadınların makyaj yaparak sokaklara çıkıp başka erkekleri kendilerine celp etmeleri, aile ve cemiyet hayatı için zararlı bir davranış olarak telakki edilmektedir.[376]

Yuvanın saadeti için erkek ve kadını yuvaya bağlamanın neler olduğu üzerinde düşünülerek bir takım alternatifler sunulmaktadır. Örneğin; hayvan, bitki ve bahçe sevgisinin kişiyi ailesine bağlayacağı ön görülmektedir.[377] Eski Türk kadınlarının ananesi olan el işleri de kadını ailesine, yuvasına bağlayan amiller olarak sunulmaktadır.

Dergilerde 1938'e kadar Atatürk'ün aile ve kadın söylemlerine rastlanırken, 1938'ten sonra İnönü'nün söylemlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Dergilerde İnönü ve ailesi, bilhassa kızı ile ilgili yazılar ve fotoğraflara yer verilmektedir. İnönü'nün aileye her şeyden çok kıymet verdiği ifade edilerek Türk milletine de bu anlamda örnek olduğu belirtmektedir.[378]

Ailenin sağlam ve meşru zeminde intişar etmesi için evlilik kurumunun varlığı zorunlu görülmektedir. Bundan dolayı dergilerde evlilik üzerinde durulmakta, ailenin sağlam temellerden oluşabilmesi için evlilik birliği ve nikâh önemsenmektedir.

4.2.1. Evlilik

Cumhuriyet'le birlikte toplumun modernleşmesi kapsamında bir takım değişiklikler yapılan kurumlardan biri de evlilik müessesesidir. Medeni Kanun'un kabulünün ardından resmi nikâh yürürlüğe konularak evlilik birliğinin resmiyeti

[374] "Asrımızın Eğlenceleri", **Aile Dostu**, S. 3 (1931), s. 21.
[375] Andre Maurois, çev. Yaşar Nabi, "Sevmek Sanatı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 29 (1940), s. 4.
[376] Rebia Şakir, "Sahte Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 11.
[377] Yaşar Nabi, "Aile Yuvasının Sağlamlığı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 19.
[378] "Milli Şef ve Kızı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 3.

sağlanmıştır. Erken dönem Cumhuriyet döneminde evliliğin sosyolojik anlamı düğün ile değil nikâh salonlarında nikâhlanmak şeklinde dönüşüm geçirmiştir.[379] Aileye verilen ehemmiyetten dolayı meşru zeminde yuva kurmak, gayrı meşru hayatın tasvip edilmemesi, çocukların nesebinin sabit olması gibi nedenlerle evlilik birliğinin resmi nikâhla kurulması istenmektedir. Dergilerde bu hususlar üzerinde durulmakta; evlilik birliğinin ehemmiyeti, Cumhuriyet'in evlilik birliğinde yaptığı yenilikler, kadın ve erkeğin bu konuda taşıması gereken sorumluluklar çeşitli yazılarda ifade edilmektedir.

İncelediğimiz dergilerde "Saadeti bulmak isteyen evlensin" denilerek evliliğin teşvik edildiği[380] görülmektedir. Evliliğin güzelliklerinden bahsedilerek[381] evlenmek için geç kalınmaması gerektiği belirtilmektedir. Bekâr kalmanın hoş karşılanmadığı, yurt menfaatlerine aykırı bulunduğu anlaşılmaktadır.[382] "Bekârlık sultanlıktır" ifadesinin doğru olmadığını göstermek amacıyla kaleme alınan; yakın iki arkadaşın birinin evlenmek isteyip, diğerinin evlenmeyi gerekli görmeyerek tek yaşamasını konu eden hikâyede, 25 yıl sonra karşılaşan bu arkadaşlardan bekâr olanının içinde bulunduğu pişmanlık şu şekilde dile getirilmektedir:

"Bitmeyeceğini sandığı geliri çılgınlık günlerinde tükenmiş, elinde, ihtiyarlık yıllarını hesaplı bir harcama ile ancak geçindirebilecek bir şey kalmıştı. Hastalık günlerinde yapayalnız kalacaktı. Ne alnını okşayan bir dost eli, ne ölümüne ağlayacak bir sevgili gözü kalacaktı ardında… Arkadaşının hayatı ile kendi ömrü, ölçüye sığmayacak bir şekilde değişikti. Bekâr kalmakla sosyeteye işlediği suçu anladı… Zevk, gezi, eğlence, içki ve oyunla geçen koca bir ömrün sonunda elinde avcunda kalan, yalnız ve daima kendisinin olan ne vardı ne kalmıştı? Yakıcı bir nedametin humması içinde başını yorganın altına saklayarak uzun uzun ağladı."[383]

Dergilerde evlenme usulleri üzerinde durulmakta, Cumhuriyet inkılaplarının getirdiği yeniliklerle yeni bir evlenme tarzının oluştuğu ifade edilmektedir. Eski

[379] Dursun Ayan, "Cumhuriyet Dönemi Anadolu'da Bazı Evlilik Görünümleri ve Resmi Nikâh", **Dinlerde Nikâh Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı**, İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı, 2012, s. 611.
[380] Hasip Aytuna, "Anneler ve Babalar Yetiştirmek", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 13 (1939), s. 3.
[381] Niyazi Acun, "Ana Ol", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s. 6-7.
[382] Server İskit," Gençler Gecikmeyeniz!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 1 (1938), s. 7.
[383] Mükerrem Kâmil Su, "Yuva Saadeti", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 6 (1938), s. 10.

evlenme usulleri eleştirilerek, yeniliklerin yapıldığı bir dönemde alışkanlıkların değiştiği belirtilmektedir: *"Evvelleri anneler, büyük anneler, halalar, teyzeler kız arar, kapı kapı dolaşırlar görücü gezerlerdi. Şimdi o adet kalktı. Kadın da erkek de birbirini görüyor, konuşuyor, evleniyor, fakat görmek, konuşmak için evvela birbirine kendilerini tanıtmak, evlenme şartlarını bildirmek lazım."*[384] Eski evlenme usullerinden ibret olsun diye bahsedildiği görülmektedir: *"Burada göreceğiniz eski evlenme sahneleri umumiyetle garip manzaralar arz eder. Fakat Osmanlı devri içtimai hayatının dar çerçevesi içindeki bu manzaralara ibret alarak bakmalıyız."*[385] Eski zamanda olan, gelinin damadı görmeden evlenmesi ve nikâhın vekâletle kıyılması eleştirilen hususlar arasındadır.

Dergilerde başka milletlerin evlenme usullerine de yer verilmektedir.[386] Bu bağlamda Avrupa ve Amerika'da evlenmek isteyen kadınlar ve erkeklerin gazete ve mecmualara ilan vermeleri örnek gösterilerek, evlenmek isteyen kadın ve erkeklerin yaşlarını, tahsillerinin derecesini, nasıl kız veya erkek istediklerini ve bütün evlenme şartlarını yazıp gazeteye göndermeleri istenmektedir.[387] Eskiden böyle şeylerin ayıp karşılandığı ancak yaşanan değişim nedeniyle bu şekilde evlenmek istemenin tabi karşılanması gerektiği izah edilmektedir.

Anadolu'da resmi nikâhın yeterince teveccüh görmemesi dergilerde eleştirilmektedir: *"Cumhuriyet memlekette birçok yeni şeylerle yeni kanunlarla beraber medeni nikâhı da getirdi. Ancak devletin bir kolu olan evlenme dairesi bu mesut harekete rehberlik vazifesini görebiliyor. Fakat buna rağmen Anadolu'da cahil halkın büyük kısmı medeni nikâha yaklaşamadı, evlenme işini yine imamda, hocada bırakmayı muvafık buldu. Seneler bu kötü zihniyeti süpürüp götürüyor amma, yine de eksik olmuyor."* Fakat *"Muhakkak ki her inkılabın başında bir takım küçük sivilceler çıkar, zaman bunları yavaş yavaş yok edecektir"*[388] denilerek Cumhuriyet'in getirdiği yeniliklerin yavaş yavaş yerleşeceği vurgulanmaktadır. Getirilen yeniliklerin, kent

[384] "Evlenmek İsteyen Hanım ve Beylere", **Hanımlar Âlemi,** S. 1 (1929), s. 7.
[385] Rebia Şakir, "Eski Adetler, Nasıl Gelin Olurlardı?", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 35 (1940), s. 6-7.
[386] F. G. Carnochan, "Afrika'da Vahşilerin Evlenmeleri", **Salon**, S. 4 (1934), s. 11; Ruth Epperson Kenneli, "Rusyada Bolşeviklerin Evlenmeleri", **Salon**, S. 4 (1934), s. 2.
[387] "Evlenmek İsteyen Hanım ve Beylere", s. 7.
[388] Rebia Şakir, "İmam Nikahı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 37 (1941), s. 14.

hayatında görünür olmasıyla birlikte kırsal hayatta varlığını hemen göstermediği görülmektedir. Bu durumun örf, adet ve geleneklerin halk üzerindeki etkisinden kaynaklandığı söylenebilir.

Evlilik birliğinde kadın ve erkeğin denk olmasının gereği *"Muhakkak izdivaç edeceğiniz kimse sizinle hemayar olmalı"*[389] ifadesiyle vurgulanmaktadır. Denkliğin zenginlik noktasında olması *"fakir bir gençle evlenmek doğru olmaz"*[390] sözleriyle dile getirilmektedir. 19 yaşındaki bir gencin evlenmek istemesinin üzerine: *"19 yaşı bir erkek için evlenme çağı değildir. Mektebinizi bitirin. Eliniz bir iş tutsun. Ondan sonra evlenmeye kalkın"*[391] denilerek erkeğin evin geçimini sağlamadan evlenmemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Erkekte para ve zenginliğin olması, evlenirken aranan özellikler arasında gösterilmektedir.[392] Baba ve oğul arasında geçen şu konuşma buna örnek olarak gösterilebilir: *"Babası oğluna dedi ki: Seni evlendireyim mi, yoksa bir otomobil mi alayım! Oğlu babasına cevap verdi: Sen otomobil al, bak ondan sonra görürsün, ne çabuk evlenirim."*[393]

Başka bir resimli yazıda:

-*"Dün Samiha'yı gördüm. O kadar şıklaşmış ki galiba mirasa konmuş.*

-*Hayır… Darısı başımıza. Zengin bir kocaya düştü"*[394] ifadeleriyle paranın evlilik tercihindeki oynadığı role değinilmektedir. Ayrıca evlenirken aranan şartlar içinde sadece kadınların güzelliğinin aranmaması gerektiği ifade edilerek bunun sonunun felaket olabileceği uyarısında bulunulduğu görülmektedir.[395]

Günümüzde değişime uğrayan ailenin reisliği mevzuunda kocanın reis olduğu açıkça ifade edilmektedir: *"Evlilik birliğinin reisi tabiidir ki kocadır. Kadın da müşterek hayatı temin hususunda bütün kuvvetiyle kocasına yardım edecek yani*

[389] Cemil Cahit, "Bütün kadınları tanımak ister misiniz? Bacaklarına Bakarak Huylarını Anlamak ve Onların suyuna giderek Muhabbetlerini Kazanmak Mümkündür", **Hanımlar Âlemi,** S. 4 (1929), s. 2.
[390] Cemil Cahit, s. 2.
[391] "Sualler ve Cevaplar", **Aile Dostu**, S. 2 (1931), s. 25.
[392] **Hanımlar Âlemi**, S. 7 (1929), s. 6; **Hanımlar Âlemi**, S. 7 (1929), s. 7; **Aile Dostu**, S. 1 (1931), s. 13; **Aile Dostu**, S. 11 (1932), s. 16; **Aile Dostu**, S. 11 (1932), s. 25.
[393] "Fikir ve Düşünceler", **Aile Dostu**, S. 5 (1931), s. 12.
[394] **Hanımlar Âlemi**, S. 6 (1929), s. 7.
[395] Münir Hayri Egeli, "Kocam Beni Güzel Diye Aldı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 12-13.

kocasının müşaviri olacaktır." Kadının bu durumda ikinci planda kalmadığı şu şekilde izah edilmektedir: *"Haricen ve kanunen reis kocadır. Bu demek değildir ki kadın ikinci plandadır. Hayır. Kanun vazıı kadını kocanın müşaviri kabul etmekle kadına da lazım olan mevkii vermiştir. Her hususta her şeyde koca karısı ile müşavere edecek, yalnız arada ihtilaf hâsıl oldukta son söz kanunen kocanın olacaktır ki kanaatimizce pek yerindedir."*[396] Evlilik birliğinde son sözün erkekte olduğu ifade edilmektedir. Evde iki reis olamayacağı söylenerek, ihtilaf ve geçimsizliklerin erkeğin reis olmasıyla çözüme kavuşacağı ön görülmektedir. Bu satırlar bugün de evin reisinin erkek olduğunu söyleyenlerin ifadelerine çok benzemektedir. Evlilikte erkeğin reisliğinden söz edilirken, erkek ve kadın eşitliğine karşı çıkılarak *"Feminist topluluklarda ifrata gidilerek kadının erkekle her sahada müsavi olacağı söylenirse de evlilik birliğinde de iki reisi kabul etmekle birlik manasından tamamıyla ayrılmış oluruz"* ifadeleriyle feminizmin eleştirildiği görülmektedir. Bu dönemde feminizme sıcak bakılmadığı anlaşılmaktadır.[397]

Dergilerdeki yazılara göre kadının evlilik birliğindeki en esaslı vazifesi kocasına karşı sadakattir: *"Çocuklarının gerek terbiye ve gerek iaşesinde de kadın kocasıyla beraber mevki alacaktır. Bütün bunların üzerinde kadına düşen en büyük vazife kocasına sadakattir. Babalarımızdan kalan ve bize kadar gelen bir darbı meseli hatırlarsak yuvayı dişi kuşun yaptığını görürüz… 153'üncü maddede; kadının kocasının aile ismini taşıyacağı işaretine rastlarız ki bu da kadının hem hakkı ve hem de vazifesidir."*[398]

Dergilerdeki yazılardan evlilik birliğine zarar veren flört olayının hoş karşılanmadığı anlaşılmaktadır. *"Flörtü asrın icabı, kalbin bir ihtiyacı olarak görmek ve aynı zamanda bunu kadının en meşru hakkı saymak" eleştirilerek, bu durumun "kadının gururunu yaralayacak en müthiş şey"* olduğu ifade edilmektedir.[399] Evli kadınların bu noktada hassas davranması gerektiği, kötü maksatla yüzlerine bakan erkeklerin bakışlarına katlanamayacakları özellikle belirtilmektedir. Ana Dergisi'nde yer alan hikâyelerin ana temasında bu konu sıkça işlenerek, evlilik kurumunun

[396] Doğaner, s. 23-24.
[397] Zeynep Menemenci, "İlk Mısırlıların Feminizmi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3 (1938), s. 24-25.
[398] Doğaner, s. 23.
[399] Mükerrem Kâmil Su, "Düşünce Ayrılığı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 1 (1938), s. 21.

yüceliğine vurgu yapılmaktadır. İncelediğimiz dergilerde evlilik hakkında bir teşvik, bir yüceltme söz konusu iken Harf İnkılabından sonra çıkan ilk dergi olan Hanımlar Âlemi dergisinde sıklıkla evlilik dışı ilişkiye yer verilmesi dikkatleri çekmektedir.

Bazı yazılarda *"çok basit, gündelik bir mesele"*[400] gibi ifadelerle erkeğin aldatmasının doğal gösterilmeye çalışıldığı görülmektedir. Anneliğin kadının bu duruma bakışını değiştirdiği şöyle izah edilmektedir: *"Kocasının basit bir flörtünü yakalayınca bin bir isyanın pençesinde kıvranarak birçok şeyi yıkıp çiğnemeye hazır olan genç kadın da anne olalı bambaşka bir hal almıştı."*[401]

Evliliğin uzun süreli olması için, genç kızken giyime kuşama gösterilen ihtimamın, evlendikten sonra da devam etmesi,[402] kahvaltı sofrasına yataktan kalkıldığı gibi gelinmemesi, güzel giyinip bakımlı bir şekilde sofraya oturulması[403] tavsiye edilmektedir. Böyle davranan kadının hem eşinin hem çocuklarının karşısında hürmetkâr bir mevki kazanacağı ifade edilmektedir.[404]

Evliliğin devamı için kadınlardan beklenilenler sadece bu kadar değildir. *"Bir kadın kocasının gölgesi olmalı ve onun her hayat safhasıyla alakadar olarak sırasında karısı, sırasında arkadaşı, sırasında da en müşfik bir anne hissi ile mütehassıs olmalıdır"*[405] denilerek kadından pek çok şey beklenmekte, kadının fedakâr olması evliliğin devamı için vazgeçilmez görülmektedir.

Dergi içeriklerinde evliliğin saadetini kaçıran unsurlara da temas edilerek bunlardan kaçınılması için uyarıda bulunulduğu görülmektedir. Evliliğin huzurunu bozan sebeplerden biri olarak gösterilen bencillik, mutluluğun temel düşmanı olarak nitelendirilmektedir. Kendini düşünmek yerine karşılıklı fedakârlık tavsiye edilmektedir: *"Erkeğin mutlak tahakkümüne ve tamamen birbirinden ayrı bir harem ve selamlık hayatına istinat eden eski aile tarzımızda gerçi bu hususta ahenk müşkülatı*

---

[400] Mükerrem Kâmil Su," Kazancım sendin!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 5 (1938), s. 9.
[401] Su, s. 9.
[402] Muzaffer Sezer, "Aile Hayatında İdeal Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 12 (1939), s. 8-9.
[403] Yapılması gerekenler bunlardan ibaret olmayıp, tatil günlerinde kayınvalidenin eve gelmesinin temini, kocasının aslan gibi kuvvetli olduğu ona hissettirmek gibi birtakım önerilerde bulunulmuştur. "Evli Kadına Nasihatler", **Aile Dostu**, S. 7 (1931), s. 26.
[404] Muzaffer Sezer, "Aile Hayatında İdeal Kadın", s**.** 8-9.
[405] Muzaffer Sezer, "Aile Saadetinin Sırrı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 5 (1938), s. 7.

daha azdı. Fakat kadının esareti esasına dayanan bu iptidai aile şekli aramızdan kalkmıştır ve gitgide kalkmaktadır. Bunun yerini alan modern aile müessesesinde geçimi temin için, iki tarafın, zevklerinden, itiyatlarından, arzularından karşılıklı fedakârlıkta bulunmaları saadetin temini için şarttır."[406]

Evliliğin ve izdivaç bağının gevşemesine sebep olan durumlardan bir diğerinin umumi yaşayış tarzında vukua gelmiş olan değişiklikler olduğuna temas edilmektedir. *"Bütün zahiri konforuna rağmen sebebiyet verdiği rahatsızlıklar ve doğurduğu mahsurlarla apartman hayatı, sinemalar, gazinolar ve saire gibi ev dışı eğlence imkânlarının artışı, genç kızlarımızın ev idaresi bilgisiyle teçhizine eskisi kadar itina gösterilmemesi gibi birçok unsurlar bu istihale üzerinde rol oynamışlardır"*[407] denilerek zamanın evliliği yıpratan problemlerine değinilmektedir. Kadının kıskanç olması,[408] karı koca arasındaki dini akide farkı da evliliğin düşmanları olarak nitelendirilmektedir.[409]

Evlilik birliğine yapılan vurgu kadının anneliğine giden meşru yolu açmaktadır. Cumhuriyet idaresinin kadından beklentisi, iyi bir eş olduktan sonra iyi bir anne olarak topluma fayda sağlayan aydın nesiller yetiştirmeye çalışmaktır. Aydın nesiller yetiştirmek Cumhuriyet devrimlerinin kalıcılığı ve devamı için önemlidir.[410] Bu konuda en önemli iş anne olarak kadına düşmektedir.

4.2.2. Anne Olarak Kadın

Batı'nın birçok alanda örnek gösterildiği Cumhuriyet'in erken döneminde, Batı'da pek görülmeyen annelik vurgusu dikkat çekmektedir. Batıcılık *"kendi seçkinliğine inanmış bir kesimin kendini geri kalandan farklılaştırmasının aracı"*[411] olarak düşünüldüğünde Batıdakinden farklı birtakım değerlerin o zamanki toplumda varlığını sürdürmesinin istendiği anlaşılmaktadır.

---

[406] Yaşar Nabi, "Saadetimizin Bir Düşmanı: Hodbinlik", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 29-21.
[407] Yaşar Nabi, "Aile Yuvasının Sağlamlığı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 19.
[408] "Bir Tokat Ve Bir Ev…", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 21 (1939), s. 12.
[409] **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 39 (1941), s. 13.
[410] Betül Batır, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Mustafa Şekip Tunç'un Bilim ve Aydın Tanımı", **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 11 (2009-1), s. 75.
[411] Murat Belge, **Tarihten Güncelliğe**, İstanbul: Alan Yayıncılık, 1986, s. 67.

Özellikle Ana Dergisi'nin adına yaraşır bir biçimde bu konuya daha fazla temas ettiği görülmektedir. *"Her kadın mutlaka biraz anadır"*, *"Her kadın her vakit her yerde anadır"*, *"her kadın bir parça anadır"* sloganlarıyla yayınlanan Ana Dergisi, kadının anneliğine sıkça vurgu yapmaktadır.

Annenin evlat yetiştirerek toplumu inşa ettiği gerçeğinin dergilerde şu şekilde ifade edildiği görülmektedir: *"Muhammed'i, Musa'yı ve İsa'yı doğuran Kadının önünde secde edelim. Bize yorulmadan büyükleri doğuranın ayaklarına kapanalım. Aristoteles ve Firdevsi, bal gibi tatlı Sâdi ile zehir katılmış şaraba benzeyen Ömer Hayyam, İskender ve kör Homer, hepsi onun çocukları idi. Onun sütünü emdiler. Bir lâle boyunda iken onun elini tutarak dünya yoluna girmişlerdi. Dünyanın iftihar ettikleri büyükler, Kadınların, Anaların eseridir!"*[412] Ananın çocuk doğurmasının bir eser yaratması manasına geldiği ifade edilerek, bu yönüyle annenin ailedeki yerinin babanınkinden daha büyük ve daha kuvvetli olduğu belirtilmektedir.[413]

Annenin en önemli vazifesinin çocuğu doğurmak ve büyütmek olduğu *"Türk anası asıl cevherini çocuk yapmak ve yaşatmak ile bulur. Türk anasının kucağı kahramanların beşiğidir... Türk cemaatine bağlılık ve Türk milletine esaslı hizmetin bir tek timsali çocuktur"*[414] sözleriyle ifade edilmektedir. Analık yurt menfaatleri açısından önemli görülerek, kadının anne olması ve çocuk yetiştirmesi vatana hizmet etmesi ile eş değer görülmektedir.

Çocuk doğurmaya teşvikte biraz ileri gidilip, çocuk doğuran kadınlar için ilah mertebesine yükselmiş mahlûklar benzetilmesi yapılarak Hz. Meryem örneği verilmektedir:[415] İlah benzetmesinin yapıldığı ifadelerden biri şöyledir: *"Ana, nesillerin ve milletlerin temel taşıdır. Harp bütün dünyayı yıkmış olsa bile ana, yine bağrında yavrusu olduğu halde yine saçları alev rüzgârlarından savrulan şahane bir İlah gibi*

[412] Maksim Gorki, çev. N. Yalaza, "Ana", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 27.
[413] Kazım Nami Duru, "Ailede Annenin Yeri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 4 (1938), s. 7.
[414] Niyazi Acun, "Prof. Dr. Tevfik Remzi Türk Anası için Diyor ki:", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 15 (1939), s. 2.
[415] "Hz. Meryem'in başının üstündeki kavsı kuzah (gökkuşağı) ın, bütün annelerin varlığı etrafında çizildiği" belirtilmektedir. Bkz. Türkan Örs, "Analık Nedir?", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 15.

ayakta duracaktır."[416] Kadının anneliğinden gelen şefkat cihetiyle peygamber meziyetine sahip olduğu ifade edilerek, fedakârlığı ile de tanrıya benzetildiği görülmektedir.[417]

Anneliği özendirme amaçlı olduğu anlaşılan yazılarda zenginlik, eğlence, balolar, tenis partileri yerine, çocukları ve kitaplarıyla vaktini değerlendirip mesut bir aile saadeti yaşanmasının kadının en büyük arzusu olması gerektiği ifade edilmektedir. Basit suni eğlenceler yerine evlat sevgisinin insanı hayata bağladığı, bunun hayatın lezzeti olduğu söylenmektedir.[418] Kadının başka işlerle uğraşmak yerine en birinci işinin annelik olduğu şu şekilde ifade edilmektedir: *"Hayat bir kadın için sadece dans etmek, gezmek, çılgınlık yapmak demek değildir. İster hayat ister ev kadını olsun. Kadının en birinci ödevi, en kutsal ülküsü ana olmak değil mi?"*[419]

Kadının başka eğlencelerle vakit geçirmek yerine çocuk yetiştirmeye odaklanması gerektiği şu şekilde izah edilmektedir: "*O, elbise, ayakkabı, manto, kürk, ruj, pudra, pomad, dans, sinema vesaireyi artık hayalinden silmiştir. Onca, minimini hayat mahsulünü yetiştirmek en büyük zevktir. Onun cıvıltısını dinlemek en kıymetli musiki parçalarını dinlemekten yeğdir. O yalnız anadır. Beşerin nail olabileceği en büyük saadeti, en büyük huzur ve sükûnu analık sayesinde elde etmiştir. Ne mutlu ona!"*[420] Yazının devamında kadının arzu ve isteklerinin fazla olması sebebiyle tatmin olmasının mümkün olmadığı, kadının arzularını tatmin edecek tek varlığın yavrusu olduğu ifade edilmektedir.[421]

Annenin evladıyla olan beraberliğinin bir nevi esarete benzetilmesi ilgi çekmektedir: *"Bir kadın sevdiği adamdan ayrılabilir, kocasına ihanet edebilir, kendisini cemiyete ve ailesine bağlayan bağları kopabilir; fakat asla terk edemeyeceği,*

[416] "Harp ve Ana", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 49 (1942), s. 2.
[417] "Tarihte Meşhur Kadınlar", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 1 (1938), s. 28.
[418] Niyazi Acun, "Ana Ol", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s. 6-7.
[419] Mükerrem Kâmil Su, "Ana Olacağım", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 7 (1938), s. 11.
[420] "Tatmin Edilmeyen Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 6 (1938), s. 4.
[421] "Tatmin Edilmeyen Kadın", s. 4.

tepemeyeceği, uğrunda her türlü fedakârlığa katlanabileceği bir mevcut vardır: Çocuğu. Ana olan kadın bir nevi esarete girmiş demektir. Evladının esaretine."[422]

Çocuğa bizzat annesinin bakması gerektiği Japon anaları örnek gösterilmek suretiyle açıklanmaktadır:

"Çocuğu yapmakla cemiyetin hürmetini kazanan Japon anası, evinde hizmetçisi olsa bile, çocuğunu kimselere itimat ederek baktırmaz. Gençliğinde ebeveyninden ana olmak terbiyesini öğrenen her kız, ana olup çocuklarını cemiyete müfit bir uzuv olarak yetiştirmek ihtiyacını en büyük ideal tanır. Çocuğuna Japon terbiyesini katkısız aşılar. İşte, bugünkü Japonya'da kanunu medeni olduğu halde, hala Japonların eski ananelerini yaşamaları bu hareketlerinin eseridir… Çocuğunu her işinde yanında taşıyan Japon anası, çocuğunu bırakıp eğlencelere de gitmez."[423]

Dergilerde ailenin his, düşünce ve duygu birliğinden oluşması gerektiği ve bunu oluşturacak olanın anne olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Annenin bugün ile yarın arasında tek vasıta olduğunun önemi üzerinde durulmaktadır.[424] Kadının ilmî, sosyal ve siyasi sahada varlığını eski devirlerden beri devam ettirmesinin yanı sıra anne olan kadının bunlardan daha üst konumda olduğu belirtilmektedir. Anneden beklenen vazifenin fazla olması sebebiyle kadının verimliliğinin sadece dışarıda varlığını göstermekle olmadığını, esas verimliğinin anne olduktan sonra ortaya çıktığı ifade edilmektedir.[425] Bazı yazılarda kadının yerinin evi olduğu, dışarda çalışmaya başlayınca hususiyetlerini kaybetmeye başladığı için en önemli vazifesi olan annelik vazifesini ifa edemediği[426], kadın tayyareci bile olsa analık vazifesini öncelemesi gerektiği açıkça ifade edilmektedir.[427] Kadının çalışma hayatından öte analığı tercih etmesi gerektiği, onu saadete götürecek yolun bu olduğunun belirtilmesi dikkat çekilen hususlar arasındadır.

[422] "Çocuklarına Düşkün Analar", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 37 (1941), s. 6.
[423] Niyazi Acun, "Japon Kadınları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 5 (1938), s. 25.
[424] Münir Hayri Egeli, "Tatlı Yükler", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 3.
[425] "Büyük Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 2 (1938), s. 4.
[426] Rebia Şakir, "Çalışan Kadın ve Analık", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 38 (1941), s. 3, 15.
[427] Rebia Şakir, "Okumuş Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 35 (1940), s. 4.

Çalışma hayatının hoş karşılanmamasına rağmen kadının tahsilli olmasına önem verildiği görülmektedir. *"Kadın kültürsüz olursa bundan en çok zarar görecek unsur çocuk, dolayısıyla cemiyettir"*[428] denilerek anne olacak kadının kültürlü olması teşvik edilmektedir. Öncelikli amacın münevver analar görmek olduğu açıkça ifade edilmektedir:

"Kadınlarımız fünûnda, edebiyatta, sanayide varlığını göstermelidir. Fakat onun asıl vazifesi yuvadadır. Kadın her şeyden evvel anadır, mürebbidir. Cumhuriyet devri kadına hürriyetini verdi, ailede de mevkiini tanıdı, ilim müesseselerinin kapılarını açtı. Kafesleri kaldırıp, başörtülerinizi atabilirsiniz dedi. İlk hamlede görmek istediğimiz münevver analardır, münevver ana olmak için çok çalışmak lazım gelir."[429]

Hayata atılan yeni nesil kadının işini ciddiyetle yapması gibi, evinin saadetine hayatını bağlamış olan kadının da annelik ve eş olma vazifesini aynı vakar ve ciddiyetle yapmaya mecbur olduğu vurgulanmaktadır. Bu vazifenin neden daha ehemmiyetli görüldüğü ise şu şekilde ifade edilmektedir: *"Milletimizi medeni âlemin en ön sırasında görmek için bütün kuvvetlerimizi seferber ettiğimiz şu zamanda, anaya düşen vazife bence hepsinden daha büyüktür. Çünkü bir milletin seviyesi ahlak ve seciyesi ile ölçülür bunun temelini de atan tahsilden ziyade ana kucağıdır."*[430] Annelik rolünün beraberinde birçok sorumluluğu getirdiği görülmektedir.

İnkılapların hayata geçirilip devam etmesi için anne rolünün önemine dikkat çekilmektedir:

"Bugünkü Atatürk nesli kızlarımız, yarının bilgili anneleri olabilmek için, kendilerine lazım gelen ev bilgisini, mahut karanlık mazinin taassubunda genç kızlarının cevherini eskiyi taklitle geçirmiş annelerinden değil, devrimin müspet bilgili ışık saçan müesseslerinde öğreniyorlar."[431] Devrimde Türk kadınına düşen en büyük işin annelik olduğu ve bunu başarmak için kız öğrencilerin devrimlerin ateşinden ısısını aldığı belirtilerek onlardan, Atatürk'ün devrimlerini, anne olarak ebede kadar

[428] Mükerrem kâmil Su, "Bir Kadın Hikayesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 38 (1941), s. 4.
[429] Selim Sırrı, "Kadınların Hakkı", **Aile Dostu**, S. 1 (1931), s. 7.
[430] Emine Ortaç, "Terbiyeden Ne anlarız? **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 15.
[431] Niyazi Acun, **"**Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 8.

yaşatmaları beklenmektedir.[432] Bu vazifeyi yerine getirebilmeleri için genç kızlara yer yer artistlerin resimlerini albüm yapmak yerine, tarihte yer almış kadınların, kumandanların, kâşiflerin, inkılapçıları yetiştiren annelerin resimlerini araştırmaları, Türk büyüklerinin resimlerinin biriktirmeleri gibi nasihatlerde bulunulmaktadır.[433] Cumhuriyet inkılaplarının yeniliklerini kızlara bizzat annelerinin öğretmesi gerektiği[434], eski zamandaki gibi mürebbiye tutmak suretiyle annenin çocuklarından uzak kalmasının hoş karşılanmadığı[435] dikkat çekmektedir.

Geleceğin anneleri olacak genç kızların eğitimine ihtimam gösterilmesi gerektiği şu şekilde ifade edilmektedir:

"Bütün vücut uzuvlarının ve dâhili ifrazat guddelerinin en faal bir devresi olan bu yaşta bir kız için en büyük muvaffakiyet, bütün hislerine ve aile terbiyelerine aykırı hareketlerden mümkün olabildiği kadar içtinap etmektir… Bu şekilde normal hayatını takip eden ve salâbeti ahlakiyesine dayanan bir genç kızın yegâne gayelerinden biri de tabiatın normal bir hale koyduğu müşterek bir yuva kurmayı hayalinde canlandırmasıdır… Onun için anne olacak genç kızlarımız ne kadar iyi ve makul yetiştirilirse ilerisi için de kadınlarımız o kadar garanti bir terbiye, karakter altında müstakbel ailelerimizi teşkil edeceklerdir."[436]

Eski dönemde anneliğin ehemmiyetinin göz ardı edildiği "İnkılaba kadar bir mum ışığı gibi fersiz kalan Türk anneliği, devrinin korkunç bir ahtapot, bir sülükten daha beter idaresi ile şüphesiz ki sönecek kül olacaktı"[437] denilerek inkılabın annelik üzerindeki tesirinden söz edilmektedir.

Dergilerde kadınların vücutlarını bozmamak, rahatını kaçırmamak, gençliklerinin en güzel yıllarını çocuk ağlamaları ile geçirmemek, gezintilerden toplantılardan fedakârlık etmemek için çocuk istememeleri şiddetli bir şekilde

[432] Niyazi Acun, "Ankara Kız Lisesinde Bir Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 4 (1938), s. 21.
[433] Mükerrem Kamil Su, "Gezgin teyze Yeğeni Çiğdem ile Konuşuyor!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 37 (1941), s. 13.
[434] Niyazi Acun, **"**Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu", s. 8.
[435] Mükerrem Kâmil Su, "Mürebbiye Elinde Çocuk", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 30-31 (1940), s. 15.
[436] Dr. Muzaffer Sezer, "Aile Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 11.
[437] Niyazi Acun, **"**Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 8.

eleştirilerek, bunun yanlışlığı dile getirilmiştir.[438] Kadının bedeni tenasübünün bozulmaması için çocuğunu emzirmekten kaçınması olumsuz bir durum olarak karşılanmaktadır. Bu durumun umumi harpten sonra çıktığı[439] ifade edilerek, kadınlardan çocuklarını emzirme noktasında hassas davranmaları[440] istenen kadının çocuk doğrunca esas saadete erip, cemiyette kıymetinin yükseleceği[441], güzel bir annenin güzel bir kadından daha kıymet ifade ettiği[442] vurgulanmaktadır. Bu bağlamda çocuk istemeyen, çocuk büyütmeye yanaşmayan kadınlar için "sakat bir insandan farksızdır"[443] benzetmesinin yapıldığı görülmektedir. Kısır kadınlar için "kusurlu kadınlar" denilerek, bu konuda kadınların önlem almaları gerektiği uyarısında bulunulmaktadır.[444] Hatta kadında anne olmayı engelleyecek fiziksel yetersizlikler bulunduğu takdirde ikinci eş almanın gerektiği dolaylı yoldan ifade edilmektedir.[445] Kürtaj yaptırmak cinayetle eş değer görülerek hiçbir şekilde tasvip edilmemektedir.[446]

Ana Dergisi'nde annelerin günlük hayatta karşılaştıkları problemleri danışıp cevabını alabilecekleri bir sayfa bulunduğu görülmektedir.[447] Annelik her fırsatta öne çıkarılarak bir kadının en büyük hayalinin anne olmak olduğu dile getirilmektedir. Öyle ki evli bir adamın metresi olan bir kadının dahi hayalinin meşru bir aile hayatı ve evlat olduğu örneğine yer verilmektedir.[448]

Özetle kadınların kendini yetiştirip, münevver bir anne olması, ailesine, evine ve çocuklarına her şeyden çok kıymet vermesi beklenmektedir.

4.2.3. Çocuk Eğitimi

[438] Mükerrem Kamil Su, "Hata", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 4-5; Münir Hayri Egeli, "Kocam Beni Güzel Diye Aldı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 12-13.
[439] Rebia Şakir, "Sağlam Nesil", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 41 (1941), s. 10.
[440] "Çocuğunuzu Kendiniz Emziriniz", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941); Dr. Bahtiyar Demirağ, "Emziren Ana", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 49 (1942), s. 10, 14.
[441] Dr. Bahtiyar Demirağ, "Ana ve Çocuk", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 6.
[442] Münir Hayri Egeli, "Kocam Beni Güzel Diye Aldı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 12-13.
[443] Mükerrem Kâmil Su, "Düşünce Ayrılığı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 1 (1938), s. 21.
[444] Niyazi Acun, "Prof. Dr. Tevfik Remzi Türk Anası için Diyor ki:", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 15 (1939), s. 2.
[445] Münir Hayri Egeli, "Tatlı Yükler", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 2.
[446] Mükerrem Kamil Su, "Hata", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 4-5.
[447] "Her Günlük Meseleler", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 10 (1938), s. 23.
[448] Şakir, s. 15.

Kadın dergilerinde yer verilen konulardan biri de çocuk terbiyesidir. Annelik gibi bu konunun da Ana Dergisi'nde geniş bir şekilde ele alındığı görülmektedir.

Cumhuriyet'in ilk döneminde yeni bir gelecek için *"neslin ıslah ve inkişafı"* önemsenmekte;[449] *"Çocuk, hiçbir zaman kendi lüzumsuzluklarından bezgin bedbaht ve işsiz insanların hayatlarında boşluk dolduracak bir şey olmamalıdır"*[450] denilerek, çocukların kırılmış emellerin, gerçekleşmemiş ihtirasların telafi fırsatı olarak görülmemesi istenmektedir.

Ana Dergisi'nde çocuk terbiyesinin, kadının kocasını seçtiği andan başladığı ifade edilmektedir.[451] Başka bir yazıda ise çocuk terbiyesinin belli bir zaman sonra değil, daha doğar doğmaz başladığı söylenmektedir.[452] Bu doğrultuda annenin vazifesinin ehemmiyeti her fırsatta vurgulanarak en büyük mesuliyetin anneye ait olduğu belirtilmektedir.[453] Cumhuriyet'in her konuda erkeğe yetişmiş olan kadınından *"esaslı, metin, terbiye sistem ve kaidelerine uygun bir şekilde"* çocuklarını terbiye etmesi beklenmektedir.[454] Annelerden evlatlarını; *"Türk istikbalinin bugünkü Türk analarından beklediği milli ve sosyal ve modern bir terbiye ile"*[455] yetiştirmesi istenmektedir. *"Anne, çocuğu yurdun istediği gibi yetiştirmek mecburiyetindedir. Çocuk yarının ve yurdun malıdır. Onu yarına güçlü, iradeli, temiz karakterli, memleketine ve ödevine sevgi ile bağlı, güvenilir bir hüviyet olarak yetiştirmek onun borcudur"*[456] denilerek annenin bu konudaki rolü, vatana karşı gerçekleştirmesi gereken bir mesuliyet olarak görülmektedir. Hatta evlada, anneye cemiyet tarafından verilmiş emanet nazarıyla bakılmaktadır.[457] Bu emanete ihtimam etmeyen anaların yurdunu ve milletini ihmal ettiği belirtilerek, çocuğun sıhhatine, fikrine ve ahlakına itina göstermenin her iyi ana için bir borç[458] olduğu ifade edilmektedir. Görüldüğü gibi çocuk yetiştirilmesi işi,

[449] Dr. Muzaffer Sezer, "Aile Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 11.
[450] Wilhelm Stekel, çev. Naci Somerson, "Bir Anneye Mektuplar", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 20. (1939), s. 2.
[451] Wilhelm Stekel, s. 2.
[452] F. Öymen, "Çocuk terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 1 (1938), s. 18-19.
[453] F. Öymen, s. 18.
[454] Dr. Muzaffer Sezer, "Aile Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 11.
[455] Tanalp, "Hataylı Anaya! Bayramın Kutlu Olsun!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 7 (1938), s. 4.
[456] F. Öymen, "Çocuk terbiyesi", s. 18-19.
[457] Öymen, s. 27.
[458] Huriye Öniz, "Çocuk ve Ana Kucağı", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 6 (1938), s. 6.

şahsi bir meseleden çok cemiyet meselesi olarak görülerek çocuğun öncelikle toplum için yetiştirilmesi fikri ön plana çıkmaktadır.

Çocuğun terbiyesinin ailede başladığı fakat okulda devam ederek yurt menfaatlerine uygun yetiştirilmesi gerektiği vurgulanan hususlar arasındadır. Hem aile hem mektep terbiyesi gören bir çocuğun sağlam, temiz karakterli, bilgili, kendine her hususta güvenilir bir eleman olmasının sağlanacağı dile getirilmektedir.[459] Ailede çocuğun tam ahlaki hürriyete sahip olmadığı ahlaki vasıflarını tam olarak, mektep hayatında ortaya çıkardığı ifade edilmektedir.[460] Mektepteki terbiyenin menfi olmaması için ev ile mektep arasında iş birliğinin olması gerekmektedir: *"Muallim çocuğun yaşadığı muhiti bilmeli, ana da mektepteki çocuğun tavrı hareketlerini araştırmalıdır. Mektebe giden bir çocuk ananın nezaretinden büsbütün çıkmış değildir. Derslerini takip etmesi tabidir. İcap ederse muallim ile görüşmeye ve çocuğun ruhi kabiliyetleri hakkında bir fikir edinmeye çalışmalıdır."*[461] Öte taraftan ahlak terbiyesinin tahsilden önce geldiği şu şeklide belirtilmektedir: *"Ahlak terbiyesi elzem, tahsil faydalıdır."*[462] Ahlak terbiyesinin en müessir olduğu yerin aile ocağı olduğu belirtilerek *"Mektep ne kadar mükemmel ne kadar müterakki olursa olsun aile ocağının yerini tutamaz"*[463] denilerek bu konuda aile terbiyesinin önceliği vurgulanmaktadır.

Terbiye bahislerinde eski terbiye ile yeni terbiye arasındaki farka da değinilmektedir: *"Çocuk terbiyesi hususunda büyük atalarımızın nazariyesi ile şimdiki nazariye arasında şüphesiz çok büyük farklar vardır. Bundan elli sene evvel disiplin demek, çocuğun bilâkayıt ve şart büyüklerine boyun eğmesi, söz dinlemesi, lakırdıya karışmaması demekti."*[464] Yazıda eski yeni karşılaştırması kapsamında eskiden dayakla çocuktan itaatin beklendiği ifade edilerek cebir ve tahakküm usulünün yanlışlıklarından bahsedilmektedir. Çocuğun irade ve kabiliyetlerinin bu tarz usulde gelişmeyeceğine

[459] Fakihe Öymen, "Mektep Çağındaki Çocuk Terbiyesinde Mektep ve Ailenin Rolü", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 2 (1938), s. 14-15.
[460] Emine Ortaç, "Mektebin Terbiyede Büyük Rolü ve Evle Müşterek Çalışmalar", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 8 (1938), s. 8-9.
[461] Ortaç, "Mektebin Terbiyede Büyük Rolü ve Evle Müşterek Çalışmalar", s. 8-9. 8. Sayıda fazlaca çocuk terbiyesi üzerinde durulmuştur. 4 tane aynı konuda yazıya yer verilmiştir.
[462] Benal Arman, "Çocuk Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 4 (1938), s. 5.
[463] Arman, s. 5.
[464] Mefharet Münif, "Eski Terbiye ile yeni Terbiye Arasında Bir Mukayese", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 7.

vurgu yapılmıştır. Öte yandan yeni terbiye sistemindeki disiplin mefhumunun, kendi kendini idare kabiliyeti demek olduğu, bu çeşit disiplin gayesinin, çocuğu kendi kendine kararlar verebilmek, kendi harekâtından mesul olmak ve kendi kendini idare edebilmek üzere yetiştirmek olduğu açıklanmaktadır. Küçükken kendine ait karar veremeyen çocuğun büyüdüğünde de bunu başaramayacağı ön görülerek, anne ve babaların çocuklar üzerindeki hâkimiyetlerini onlara hissettirmeden kurmaları gerektiği ifade edilmektedir.[465]

Çocuk terbiyesini konu alan yazılarda, annelerin bu konudaki rolünün altı çizilmektedir. Bu bağlamda mürebbiye tutulmasına sıcak bakılmayarak çocuğun en tabii mürebbiyesinin onun annesi olduğu ifade edilmektedir:[466] *"Bir anne; yaşayış tarzı, ahlakı ve ev haliyle çocuğa en iyi nasihatlerin, en kıymetli kitapların en muktedir mürebbiyelerin yapamadığını yapar."*[467] Bu nedenle münevver bir annenin mürebbiye tutmaya yanaşmayacağı vurgulanmaktadır.[468] Bu konuyla ilgili, Cumhuriyet döneminin ilk kadın yazarlarından olan Cahit Uçuk'un şu sözlerine yer verilmektedir: *"Ana olmak en büyük idealim olduğuna göre idealimi idealim gibi yetiştirmek için param çok olmalıdır. Onları muayyen tahsil yaşına kadar hiç kimsenin kontrolüne bırakmadan bizzat terbiye ederim. Mektebe verince de onun yetişmesi ile yakından alakadar olurum."*[469] Annenin çocuk terbiyesindeki rolünün babadan daha fazla olduğu hikâyeler vasıtasıyla ifade edilmektedir. Baba olmasa da annenin çocuğu müspet bir terbiye ile yetiştirebileceği söylenmektedir.[470]

Çocuğun ileriki yaşamında ortaya çıkan bozuklukların temelinde küçüklüğünde aldığı kusurlu terbiyenin rolü olduğu belirtilmektedir. Bu konuda anne kadar babanın da mesuliyeti olduğu ifade edilmektedir.[471] Babada bulunan yetersizliklerin, onun bu vazifeyi ifa etmesine engel teşkil edeceği belirtilmektedir:

---

[465] Mefharet Münif, "Eski Terbiye ile yeni Terbiye Arasında Bir Mukayese", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 7.
[466] Emine Ortaç, "Aile ve Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3 (1938), s. 27.
[467] Benal Arman, "Çocuk Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 4 (1938), s. 5.
[468] Mükerrem Kâmil Su, "Mürebbiye Elinde Çocuk", s. 15.
[469] Hadiye Bektan, "Kadın Muharrirler Arasında: Cahid Uçuk'la Bir Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 20 (1939), s. 18.
[470] Ragıp Şevki, "leylek fırtınası", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 2 (1938), s. 12-13.
[471] Esma Nayman, "Çocuklarımız ve Terbiyeleri", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 1 (1938), s. 5.

"*Baba olacak erkek şahsi hüviyetini kendi iradesi altında düzenlemeye muktedir olmalıdır. Bu suretledir ki babalığın hâkim ve vakur yerine müstahak olabilir. Gayri tabii her türlü itiyat babalık vasfını silebilen veya küçülten sebeplerdendir. İçki itiyadı, kumar iptilası gibi ailenin ihmaline vesile veren içtimai düşkünlükler babalık vasfına liyakati men eden amillerdendir. Bu gibi fertlerin tek kalması ve benimseyemediği cemiyet şartları içinde aile kurmamaları hiç değilse kendinden gelecek mustarip ve sakat nesle sebebiyet vermiş olmamakla milli borçlarını ihmalden doğan bir liyakatsizliğin hicabı olmalıdır."*[472]

İyi bir çocuk yetiştirebilmek için münevver bir anne ve kötü alışkanlıklardan uzak duran bir baba gerekmektedir. Anne ve babanın bu sorumluluğu yerine getirmesi milli bir borç olarak gösterilmektedir.

Ana Dergisi'ndeki yazılarda *"Çocuk terbiyesinde nasıl bir metot izlenmelidir?"* sorusuna çeşitli cevaplar verilmektedir. Terbiyenin en birinci şartı anne babanın çocuğa sevgi gösterip, sevgi aşılamasıdır.[473] Çocuğun sevgi ihtiyacının müspet manada karşılanması önemsenmektedir. Sevgi ortamı oluşması için terbiye konusunda anne ve babanın hemfikir olup fikir ayrılığına düşmemeleri ve münakaşa etmemeleri gerekmektedir.[474] Sadakat ve sevgi unsuru ailede temel teşkil etmektedir.[475]

Çocuk terbiyesinde özellikle müsamaha olmaması gerektiğine işaret edilerek, müsamahanın çocuğun karakterinde fena bir yara açacağı belirtilmektedir. Terbiyede, tembihleri dinlemez ise çocuğa müeyyide uygulanması[476] istenmektedir. Çocuğu her yaşın gerektirdiği ruh hali üzere terbiye etmenin gerekliliği vurgulanmaktadır. Kız ve erkek çocuklarına, farklılıklarından dolayı farklı terbiye esasları uygulanması gerekli görülmektedir.[477] Çocuğu yalan söylemeye itmemek fakat kabahatini de örtmemek gerektiği ve ayrıca güzel bir davranışı karşılığında ona bir şey almayı vaat etmenin de

[472] "Nüfus Davamızda Ailenin Rolü Ana ve Baba", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 16 (1939), s. 6.
[473] Ercüment Ekrem Talu, "Çocuk Ruhu", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 25-26 (1940), s. 8.
[474] Benal Arman, "Çocuk Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 6 (1938), s. 7.
[475] Halil Fikret Kanad, "Terbiyede Ailenin Rolü ve Aile Terbiyesinin başlıca Esasları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 12 (1939), s. 5; Mükerrem Su, "Yalan Cemiyetin Varlığında Bir Virüstür", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 11 (1938), s. 12.
[476] Dr. Bahtiyar Demirağ, "Ana ve Çocuk", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 6.
[477] Dr. Muzaffer Sezer, "Aile Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 11.

fena bir terbiye olduğuna dikkat çekilmektedir.[478] Küçük gibi görünen bu meselelerin çocuğun karakterini oluşturduğu belirtilmektedir. Çocuğun çevresinde örnek alacağı kişilerin olması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca telkinin ehemmiyeti dile getirilerek ailenin bu konudaki sorumluluğuna dikkat çekilmektedir. Anne ve babanın çocuğa karşı telkinlerinde sakin ve vakur olması gerekmektedir.[479] Aceleci terbiyenin kötü tesir oluşturacağı ve muvaffakiyete ulaştıramayacağı da dile getirilen hususlar arasındadır.[480]

Terbiyede belli bir plan gözetilmesi ve çocuğun mizacına göre hareket edilmesi gerektiği terbiyenin tesiri açısından önemlidir.[481] Çocuğu tanıyarak terbiye etmenin yollarının aranması tavsiye edilmektedir.[482] *"Birçok çocukların manen ve ahlaken geri kalmalarına, inkişaf ve tekâmül edememelerine sebep ararken, onların kendilerine göre dertlerini açacak, o dertlere derman arayacak şefkatli bir muhatap bulamadıklarını ve ufacık gönüllerine sinen korkunun, birçok fıtri meziyetlerin iptidai bir halde kalmasına saik olduğunu hatıra getirmelidir"*[483] denilerek bu hususa dikkat çekilmektedir.

Annenin çocuğun özellikle manevi terbiyesi hususunda titiz davranması istenmektedir: "Anne gerek çocuklarına ve gerek kendine, ilk hattıhareket prensibi olarak: insan vicdanına karşı olan manevi mecburiyet ve manevi vazifeleri kabul etmesi lazımdır… Hatta bu vazifeleri sıhhate bile takaddüm ettirmelidir… Manevi şahsımız bütün hayat müddetince, en ince ihtimamlara muhtaçtır."[484]

Çocuk eğitiminde ahlak terbiyesinin öne çıkarıldığı görülmektedir. Çocuğa istikbalde vazifelerini yaptıracak olanın ahlak terbiyesi olduğu vurgulanarak güzel ahlak için doğruluğun ehemmiyeti öyle vurgulanmaktadır: *"Memleketimizin doğruyu seven ve hatta ona tapan mert ve dürüst bir gençliğe ihtiyacı vardır… Türkün ahlaki hususiyetlerinden biri de doğru olmaktır. Bizim zilletle yaşadığımız ve başkasına boyun eğdiğimiz bir mazimiz olmadı. Her zaman cesur ver mert idik…"* Doğruluğun yüceltilmesinin yanında, yalanın da birçok ahlaki hastalığın temeli olduğu ifade

[478] F. Öymen, s. 18.
[479] "Çocukta İçtimai Terbiye", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 38 (1941), s. 7.
[480] Neyyir Kemal, "Hareketin Gizli Sebepleri", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 29 (1940), s. 5.
[481] Emine Ortaç, "Terbiyeden Ne anlarız ve Gayesi Nedir?", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 5 (1938), s. 15.
[482] Kazım Nazmi Duru, "Çocuğu Bilelim", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 25-26 (1940), s. 21.
[483] Ercüment Ekrem Talu, "Çocuk Ruhu", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 25-26 (1940), s. 8.
[484] Benal Arman, "Çocuk Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 6 (1938), s. 7.

edilmektedir. Anne ve babanın bu konuda çocuklara örnek olması için yalan söylememesi gerektiği üzerinde durularak, ebeveyninin söylediği yalanlar zehirli bir mikroba benzetilmektedir.[485] Yalanın kötü sonuçlara neden olabileceği vurgulanmaktadır.

Yeni gelen neslin güzel meziyetlere sahip olabilmesi için anne, aile ve cemiyetin müştereken çalışıp bunu başarması gerektiğine yer verilmektedir.[486] Ailelerin çocuklarına aşılaması istenen değerler arasında; hakkını aramak, başkasının hakkına riayet etmek, bencil olmamak, kendinden aşağıdakilere bakarak elindekilere şükretmek yer almaktadır.[487]

Çocukların okumaya özendirildiği, onlar için mektep kitaplarının yanı sıra alternatif kitap listesi oluşturulduğu görülmektedir. Reşat Nuri'nin Çalıkuşu adlı eseri ve diğer eserleri, Halide Edip'in Sinekli Bakkal ve Handan'ı, Ömer Seyfettin'in hikâye külliyatı, Aşk-ı Memnu ve daha sonra tercüme edilmiş klasikler bu listedeki kitaplardan bazılarıdır. Burada kız ve erkek çocuklara ayrı kitap listelerinin hazırlanmış olunması dikkat çekmektedir.

Ana Dergisi'nde çocuk eğitimi konusunun bu kadar etraflıca ele alınmasının, çocukların geleceğin bireyleri, inkılapları yaşatacak kişiler olmasından kanaklandığı düşünülebilir. Çocuğun iyi bir terbiye görmek suretiyle vatana muzır bir insan olmasının engellenmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır.

4.2.4. Boşanma

Dergilerde; evliliğe, aileye ve çocuğa çokça önem verildiği yukarıda görülmüştü. Aileye verilen ehemmiyetten dolayı boşanmaya sıcak bakılmaması şaşırtıcı

[485] Mükerrem Kamil Su, "Gezgin Teyze Yeğeni Çiğdemle Konuşuyor!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 41 (1941), s. 5.
[486] Emine Ortaç, "Hakikat Sevgisi ve Yalanın Çocuk Ruhunda İlk Tezahürleri Nelerdir?"**, Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 11 (1938), s. 18-19. Ayrıca bkz. Yalanın çocuk hayatında tahribat yapabileceği ve anne babanın bundaki rolünün ne olduğu hakkında: Benal Arman, "Çocuk Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 20; Şemsi Mutver, "Çocuklar Ne İçin Yalan Söyler?", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 16 (1939), s. 11.
[487] Mükerrem Kamil Su, "Gezgin Teyze Yeğeni Çiğdemle Konuşuyor!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 41 (1941), s. 5; Muazzez Tahsin Berkand, "Hodbinlik Fazilet Değildir", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 9 (1938), s. 6.

değildir. Boşanma için *"yuva için en büyük felaket"*[488], *"sosyal bünyemizin en büyük, en acıklı noktası"*[489] gibi ifadeler kullanılmıştır.

Eski dönemlerdeki boşanmaların daha çok kadının aleyhine gerçekleştiği ifade edilerek eleştirilmektedir:

"Sosyal hayatımız, asırlarca bozuk ananelerin ve hurafelerin tesirinde kalmıştır. Müslümanlığın erkeğe bahşetmiş olduğu 'boşanma' hakkı, asırların devamınca birçok iğrenç suiistimallere yol açmıştır. Bir erkeğin bir kadını üç defa 'boşaması", sonra hülle usulüne müracaat ederek dördüncü, beşinci… İlâahari defalar alması, medeni cemiyetin zihniyeti ile anlaşılması mümkün olmayan bir 'garibe'dir. Bu garibe bizde uzun zamanlar normal bir hadise sanıldı. Erkeğin: "Seni boşadım", "boş ol" sözüyle kadın evde yabancı olurdu. Sonra 'aldım, kabul ettim' sözüyle tekrar eve avdeti dini nizam zamanında en tabi hadiselerden biriydi."[490]

Medeni Kanun'un kabulü ile artık boşanmanın eskisi gibi erkeğin bir sözüne bakmadığı ifade edilmektedir. Yine Medeni Kanun sayesinde kadınlara da kocalarının haşin davranışları karşısında hâkime müracaat etme hakkı tanındığı belirtilmektedir.[491]

Boşanmaya engel olmak için toplumdan nişan bozmaya bile tepki göstermesi istenmektedir:

"Boşanmış bir kadın, sosyeteye karşı suçlu bir kadın vaziyetindedir. Aynı vaziyet erkek için de vardır. Sosyete 'boşanmayı' anormal telakki etmeye alışmıştır. Her anormal hareketi yapanlar da, hareketlerini ne kadar haklı göstermek isteseler <şaibe> den kendilerini kurtaramazlar. Bunun içindir ki 'boşanma' meselesi evlenme meselesinden çok güçtür. Ve boşanma davaları pek mahduttur… Bunun için de nişanını bozanların ve boşananların mücbir sebepler gösteremedikçe sosyetece açıkça takbih edilmesi ve muhitlerinin onları birer <mücrim> sayması gerekir. Ancak bu yolda

[488] Ragıp Şevki, "Çocuk…" **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 19 (1939), s. 10.
[489] Fatma Neşide, "Evlilik Bekârlık", **Hanımlar Âlemi**, S. 3 (1929), s. 2.
[490] Gayur Bleda, "Boşanma Bir Lekedir", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 8 (1938), s. 4.
[491] Orhan Doğaner, "**T**ürk Medeni Kanunu'na Göre Evlilik Birliğinde Kadının Hak ve Vazifeleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 23-24.

yürüyerek devamlı bir aile kurulu yaratabilmiş ve sosyetemizin temellerini sağlamlaştırmağa çare bulmuş olacağız."[492]

Her ne kadar boşanmış erkeğe de suçlu muamelesi yapılması gereği ifade edilmişse de sorumluluğun daha ziyade kadına yüklendiği görülmektedir. Bu bağlamda kadının boşanmamak için ne gerekiyorsa yapması gerektiği ifade edilmektedir. Konu ile alakalı bir yazıda boşanma arifesindeki genç anneye nasihat edilerek, eşinde suç bulmaması gerektiği, evliliğin ilk günlerindeki gibi giyinip süslenip, eşinin dışarı çıkma tekliflerine icabet etmesi ve çocuğu olduğu için boşanmayı aklından bile geçirmemesi söylenmektedir.[493] Kadından adeta kaderine razı olması istenmektedir:[494]

"Bir kadın kocasını evine bağlamayı, onu mevcut ise fena huylarından, karakter bozukluklarından, müsriflikten velhasıl ne gibi vice'leri varsa onlardan kurtarmağa ve onu istediği makul yola getirmeye çalışmalıdır. Velev ki birçok teşebbüsten sonra bile değişmeyeceği veya değiştiremeyeceği kanaati hâsıl olsa bile büyük bir tevekkülle ve itidalli hareketlerle tekrar bu yolda yürümeyi kendine bir vazife telakki etmelidir."[495] Kadının kocasının para sıkıntısı çektiği için boşanmayı istemesi gaddarlık olarak nitelendirilerek "Bu çeşit kadınları cemiyet ölüme mahkûm etmelidir"[496] şeklinde ağır ifadeler kullanılmaktadır.

Ailenin yıkılma sebepleri üzerinde durulan yazılarda, evin saadetinin sofrada başlayıp sofrada bittiği ifade edilmektedir.[497] Boşanma için gösterilen sebeplerinden bazıları; iktisadi problemler, kazanç, evlilikteki yeknesaklıktır. Yabancı memleketlerden gelen kadınların Beyoğlu'nda erkekleri *"sefahatin en coşkun sellerine"* kaptırdığı söylenerek birçok yuvanın yıkılmasına sebebiyet vermesi de boşanma sebepleri arasında gösterilmektedir.[498] Boşanmanın engellenmesi için gereken tedbirler alınmaz ise gün

[492] Gayur Bleda, "Boşanma Bir Lekedir", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 8 (1938), s. 4.
[493] Dert Ortağı, "Genç Anneye Tavsiyeler", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 12 (1939), s. 6.
[494] "Okuyucularımız Arasında Üvey Evlat", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 18 (1939), s. 31.
[495] Muzaffer Sezer, "Erkek Gözüyle Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 13 (1939), s. 7.
[496] Rebia Şakir, "Boşanma Faciaları", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 44 (1941), s. 3.
[497] R. İ. E., "Bir Ev Nasıl Hiçten Yıkılıverir?", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 18 (1939), s. 15.
[498] Mükerrem Kâmil Su," Kazancım sendin!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 5 (1938), s. 9.

gelip dünyadaki bütün milletlerin nesillerinin kuruması tehlikesinin mümkün olabileceğine dikkat çekilmektedir.[499]

4.3. Kadın Eğitimi

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde kadının eğitimine çokça vurgu yapıldığı görülmektedir. Kadının eğitilmesi toplumun eğitilmesi ile eş değer tutulmaktadır. Cumhuriyet'in değerlerinin gelecek nesle taşınmasında kadınlara önemli bir vazife verildiği için onların bilgili, kültürlü ve eğitimli olması önemsenmektedir. İncelediğimiz dergilerde bu konu ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Kadınların eğitimi için gerekli görülen hususlardan biri adab-ı muaşeret kurallarıdır. Bu bağlamda dönemin öncü kadınları ile röportajlara yer verilerek örnek bir kadın modeli oluşturulmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet kadınını yetiştiren kurumlar olarak görülen Kız Enstitüleri'nin tanıtımı da kadınların eğitimi bağlamında sıkça yer verilen hususlar arasındadır. Bu bölümde öncelikle medeni kadınların uyması gereken adab-ı muaşeret kuralları ele alınıp ardından Kız Enstitüleri yazıları incelenecektir. Daha sonra köylü kadının eğitimi için ayrı bir köşe olan "Köylü Sayfası" üzerinde durulacaktır.

4.3.1. Adab-ı Muaşeret Kurallarının Önemi

Cumhuriyet'in erken döneminde, dergilerde adab-ı muaşeret kuralları üzerinde hassaten durulduğu görülmektedir. Muaşeret kurallarına dikkat etmek, zamanın gereklerinden biri olarak görülmektedir.[500] Adab-ı Muaşeret kuralları bahsinde yalnız kadınların nasıl davranması gerektiği değil, erkeklerin de kadınlara karşı nasıl davranması gerektiği üzerinde durulmaktadır.[501]

Muaşeret kuralları çerçevesinde kadın erkek arkadaşlığının sınırlarının belli bir çerçevede kalması, aşırı davranışlara gidilmemesi konusunda uyarılarda bulunulmaktadır.[502] Kadınların fazla güven sahibi olmalarının doğru olmadığı, bu

[499] "Bahara Aşka ve İzdivaca Dair", **Aile Dostu**, S. 2 (1931), s. 2.
[500] Emili Post, "Etiket", **Salon**, S. 4 (1934), s. 6.
[501] Kadın gelince ayağa kalkmak, kadına yol vermek, kadına elle selam vermenin doğru olmadığı gibi toplumsal kurallara değinilmiştir: "Muaşeret", **Aile Dostu**, S. 1 (1931), s. 10.
[502] Bir genç kızın yalnız bir halde erkek arkadaşının evine gitmesinin doğru olmadığının anlatımı için bkz.: Kazım Sevinç Altınçağ, "Muaşeret Adabı Takdimler ve Bazı Şaşırtıcı Vaziyetler", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 11 (1938), s. 28-29.

güvenin onları bazen içlerinden çıkamayacakları durumlara sürüklediklerini ve bu sebepten bekâr odalarına yalnız girmenin şerefli bir hareket sayılamayacağı belirtilmektedir.[503] Bazı yemek ve içkilerin erkeklere yakıştığı kadınların bunlardan sakınması gerektiği şeklinde ayrımcı ifadeler kullanıldığı dikkat çekmektedir.[504]

Bir ortama erkek girdiğinde kadının ayağa kalkmaması gerektiği[505], bir kadına erkek takdim olunduğunda evvela kadının elini uzatmasının icap ettiği,[506] gülerken çok fazla gürültü çıkartılmaması, sokakta giderken sürekli dönüp geriye bakılmaması, lokantada garsonla laubaliyane muhatap olmak yerine erkek vasıtasıyla istediğini söylemek gerektiği adab-ı muaşeret kuralları bağlamında yer verilen hususlardandır.[507] *"Hanımlar otururken şuradan, buradan eteklerinden iç çamaşırlarının veya diğer şeylerinin gözükmemesine dikkat etmelidirler"*[508] denilerek kadınların otururken dikkatli olmaları uyarısında bulunulmaktadır.

Muaşeret kuralları bahsinde kadının süslenmesine de yer verilmektedir. Süsün "kadınların ezeli silahı"[509] olduğu belirtilmekle beraber bazı ölçülere riayet edilmesi gerektiği de ifade edilmektedir:

"Süslenmenin böyle küçük sırlarını da bilmeli ve icabında bunları kendi kendine yapıp meydana çıkarmalıdır. Asrî hanımlık sade gezmek, tozmak, dans etmek, deniz banyosu yapmaktan ibaret değildir. Hem boş vakitlerinde oyalanacak, kocasının kesesini fazla masraflardan koruyacak işler de bilmek lazımdır."[510] Kadınların sofrada ve umumi yerlerde boyanmaları ve pudralanmaları muaşeret kurallarınca ayıp olduğu belirtilmektedir.[511] Aile Dostu dergisinde kadınların süslenmeleri gerektiği üzerinde durulurken Okul Kızı Dergisi'nde ise kadınların sade olması gerektiği, sadelikten

[503] Türkan Örs, "Analık nedir?", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 15.
[504] "Kadına Yakışan ve yakışmayan Hareketler", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 36 (1941), s. 5.
[505] "Muaşeret", **Aile Dostu**, S. 2 (1931), s. 28-29.
[506] "Muaşeret", **Aile Dostu**, S. 3 (1931), s. 10.
[507] "Muaşeret", **Aile Dostu**, S. 3 (1931), s. 10.
[508] "Muaşeret", **Aile Dostu**, S. 2 (1931), s. 28-29.
[509] Rebia Şakir, "Kadınların Ezeli Silahları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 2 (1938), s. 24.
[510] **Aile Dostu**, S.4 (1931), s. 8.
[511] "Muaşeret", **Aile Dostu**, S. 2 (1931), s. 28-29.

ayrılmayanların daha cana yakın olduğu[512] ifade edilmesinden süslenmenin daha ziyade evli kadınlara önerildiği düşünülebilir.

Ana Dergisi'nde benzer bir şekilde kadınlar için en önemli şeyin beğenmek ve beğenilmek olduğu, bunun için de kadının yerine ve zamana göre giyinip makyaj yapmasının lüzumu üzerinde durulmaktadır:[513] Cumhuriyet Kadını Dergisi, kadınlara bu konuda yardımcı olacağını belirtmektedir:

"Yirminci asırda çirkin kadın kalmamıştır. Giyinmesini, boyanmasını daha doğrusu kendisine yakışan renkleri intihap etmesini, vücuduna iyi giden tarzda giymesini yüze yapılan makyajı yakıştırmasını bilen her kadın güzeldir. Bunlar güzel olmak ve güzel görünmek çareleridir. Bu sırrı bilen her kadın hiç şüphesiz güzeldir. İşte hanım efendiler biz bu sütunlarımızda Avrupa'nın muhtelif büyük atölyelerinde güzellik meşherlerinde senelerce etüt etmiş bir hanım efendinin delaletiyle cevap vereceğiz bu sırrı öğreteceğiz yalnız kumral yahut esmer misiniz, uzun, kısa, orta, şişman veya zayıf mısınız açık olarak bildirin, nasıl ve ne renkler size gider nasıl saç yakışır nasıl makyaj yapmanız lazım velhasıl sizi bir kat daha güzelleştirecek çareleri yazacağız." [514]
Nitekim Ana Dergisi'nde modern hatların oluşmasını sağlayan estetik vücut ölçülerinin oluşması için önerilerde bulunulmaktadır.[515] Bunun için spor yapmanın ehemmiyetine dikkat çekilerek vücut hareketlerinin nasıl yapılması gerektiği "Beden Terbiyesi" başlıklı yazı dizisinde ifade edilmektedir.

Bazı dergilerde ev düzeninde, kılık kıyafette, Batıdaki şahısların yaşayış ve uygulayışının örnek gösterildiği görülmektedir.[516] Aile Dostu ve Salon dergilerinin her sayısında yabancı bir sinema yıldızının tanıtımı yapılmaktadır. Özellikle Salon dergisinde yabancı yazarlara[517] ve Fransızca hikâyelerin çevirilerine sıklıkla yer

[512] Nevzat Eriş, "Kendinize Benzeyiniz", **Okul Kızı**, S. 1 (1937), s. 5.
[513] H. Berktan, "Beğenmek ve Beğenilmek", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 27.
[514] "Hanım Efendiler", **Cumhuriyet Kadını**, S. 2 (1934), s. 16; "Beğenilen Kadın", **Cumhuriyet Kadını,** S. 1 (1934), s. 7-8.
[515] "Güzel Olmak Sanatı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 29 (1940), s. 8.
[516] "Meşhur Yıldızlar Saçlarını Nasıl Tanzim Ediyor?", **Salon**, S. 1 (1934), s. 10.
[517] Bkz. "Stanley M. Ballance, "Canavarlar Evi ve Sahibi Demir Adam", **Salon**, S. 3 (1934), s. 3; Buster Keaton, "Sinemada En Heyecanlı Dakikam", **Salon**, S. 3 (1934), s. 8.

verildiği görülmektedir.[518] Kapak fotoğraflarında da artistlerin resimleri yer almaktadır.[519] Amerikan kadınlarının örnek davranışlarından bahsedilerek Türk kadınından da aynı hal ve hareketler beklenmektedir.[520]

Ana ve Okul Kızı dergilerinde ise sinema yıldızlarının yaşamlarının taklidine hoş bakılmadığı,[521] artistleri her noktadan taklit etmenin yanlışlığı üzerinde durulduğu görülmektedir: *"Moda cereyanlarının memleketimizde yürüyüşü sırasında zayıflamak için yemekten içmekten kesilmeler görülmektedir. Gazetelerde çıkan sinema yıldızlarının yemek listelerine bakıp da gıdanızı kesmeyiniz. Sizin için lazım olan gıdayı mutlaka alınız."*[522]

Modayı olduğu gibi Batıdan almanın yanlışlığı üzerinde durularak, mahalli hale getirmenin gerekliliğine vurgu yapılmaktadır: *"Modayı, kendi ruh ve zevkimize, Türk zevkine uydurmak; Türk modası ruhunu vermek, bizim idealimizdir. Avrupa'dan alınan modada bile Türk hususiyeti, ruhu tebarüz ettirilmelidir."*[523] Modanın beynelmilel değil mahalli olması gerektiği şu sözlerle dile getirilmektedir:

"Avrupa'nın fazla lüks olmayan modasını takip etmek yerinde bir harekettir. Fakat bu yerinde olan hareket bizde anlaşıldığı gibi taklit etmek demek değildir ve öyle olmamalıdır. Modayı, mahalli kılığa sokmak, bir parça da milli ruhu taşımaya delalet eder. Hâlbuki bizde, Avrupa sözü herkesi hayran bırakmaktadır. Geçmiş olanları bir tarafa bırakarak biz geleceklerle uğraşmalı ve yarını yapacak genç nesle bu mahalli kılık ruhunu aşılamalıyız. Bu ideali benimsetirsek modayı mahalli kılığa sokmak hareketinin tahakkuku yolunda olacağımızdan şüphe etmeyiz…"[524] Milli bir moda anlayışının geliştirilememesinde parasızlığın oynadığı role dikkat çekilmektedir.

---

[518] Bkz. Frans Molnar, çev. İbrahim Hoyi, "Liliom", **Salon**, S. 1 (1934), s. 15; "Yıldızlarla Bir Gün", **Salon**, S. 2 (1934), s. 10.
[519] Bkz. **Salon**, S. 2 (1934), s. 1.
[520] Fuat Umay, "Amerika'da Kadınların İçtimai Sahadaki Rolleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 2 (1938), s. 8-9.
[521] Nevzat Eriş, "Kendinize Benzeyiniz", **Okul Kızı**, S. 1 (1937), s. 5.
[522] R. İ. E., "Yaşamak İçin Yemek Lazımdır", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 19 (1939), s. 16-17.
[523] R. Gökalp, "Yarının Anaları Arasında: İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsünde Bir Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3 (1938), s. 20.
[524] R. G. Argın, "Yarının Anaları Arasında: Selçuk Kız Enstitüsünde 1 Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 5 (1938), s. 20.

Dergilerde kadınlara rol model olarak bir takım örnekler sunulurken, Osmanlı kadınlarından neredeyse hiç bahsedilmemesi, bahsedildiğinde ise bu kadınların eleştirilip yerilmesi dikkat çekmektedir.[525]

Dergilerde Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde toplumda var olması istenen kadının hal ve hareketlerinin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Süslenen, Batı modasını kendi milli değerleri içinde kaynaştırarak takip eden bir kadın modeli ortaya çıkmaktadır. Bu kadın aynı zamanda bakımlı, vücudunun intizamına dikkat eden, toplumsal kurallara uyan kadın olmaktadır. Olması istenen bu kadının yetiştirilmesi için açılan kurumlardan biri Kız Enstitüleri'dir.

4.3.2. Kız Enstitüleri

Kız Enstitüleri; Cumhuriyet'in erken döneminde *"Cumhuriyeti yaşatacak aile ocaklarına (ideal anne) yetiştirmek"*[526] için açıldığı belirtilen güzel sanat mektepleridir.[527] Dergilerde bu okulların önemine dair çarpıcı ifadelere rastlanmaktadır: *"İnkılabın müspet olan bu muazzam mabetlerinde okuyarak feyizlenen genç kızlarımız, şüphesiz ki yarının en iyi anaları olacaklardır. Onların kuracakları yuvalar, Atatürk'ün inkılabını ebede kadar ulaştıracak; Türkün insanlık ve medeniyetini dünya durdukça yaşatacaktır."*[528]

Kız Enstitüleri'nin kuruluş amacının analığa ve ev kadınlığına hazırlamak olduğu pek çok yazıda müdürlerinin ağızlarından aktarılan bir husustur: *"Bir kadın için en iyi ve en büyük meslek, iyi bir aile yuvası tesis edebilmektir"*[529] İzmir Kız Enstitüsü Müdürü ise bu konuda şunları söylemektedir:

"*İnkılabı yaşatacak ve ileri götürecek annelerdir. Analar, yavrularını inkılap için yetiştirmeyi bilmezler, yetiştiremezlerse; Sakaryanın, İnönünün, Dumlupınarın kan kokan topraklarında yatan sayısız şehitler, bir ikinci defa daha öleceklerdir. Hem bu ikinci ölüş, birincisi gibi güler yüz, açık alın ve rahat kalple olmayacaktır. Bu suretle de*

[525] Ragıp Şevki, "Harem Faciaları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 22.
[526] Kadri Necip, "Kadıköy Kız Sanat Enstitüsünde 1 Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s. 8-9.
[527] "Dün Olmayan Yeni Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 8-9.
[528] Niyazi Acun, s. 23. Benzer ifadeler için bkz. Niyazi Acun, "Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 17 (1939), s. 8.
[529] Kadri Necip, "Kadıköy Kız Sanat Enstitüsünde 1 Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s. 8-9.

atılan temeller, yıkıcı yorgunluğun ezici izlerinden ileri varamaz. Onun içindir ki ben, anaları, inkılabın en özlü yapıcısı ve en tesirli koruyucusu olarak tanırım. Bize, çok şey bilen fakat kullanmayan değil, sıhhatli, bilgili ve görgülü ev kadını, bütün manasıyla ana lazım."[530]

Aile yuvasının sağlam oluşabilmesi için kızların bu okullarda okuması gerekli görülmektedir. Bu okullara devamın milli bir vazife olduğu ifade edilmekte;[531] erkeklerin askere gitmelerinin mecbur olması gibi kızların da bu müesseselere gitmesinin mecburiyetinden bahsedilmektedir.[532] Bu mecburiyetin nedeni; *"Mektebimizden mezun bayanların, aile yuvalarında öğrendikleri bilgileri tatbik etmeleri, Cumhuriyet neslinin müspet yolda yürüdüğünün en başlı misalidir"*[533] şeklinde dile getirilmektedir. Dergilerde yer alan; "*Cumhuriyetten evvel büyük bir ihmale uğramış aile ocaklarımızı tekrardan canlandıran Cumhuriyetimizin kızlarımız ve kadınlarımız için en faideli müesseselerinden bir de Kız Sanat Enstitüleri ve Akşam Sanat Mektepleridir"*[534] gibi ifadelerden bu okulların önceliğinin çalışan kadın değil ev kadını yetiştirmek olduğu anlaşılmaktadır.

Mektep kızlarıyla yapılan röportajlarda, kızların da okullarının amacına uygun olarak ev kadını olmayı istedikleri görülmektedir. Enstitü talebesi olan kızlara sorulan *"evlendikten sonra vazifeye devam etmek mi yoksa ev kadını mı olmak istersiniz?"* sorusuna bütün talebeler ev kadını cevabını vermişlerdir.[535] Mektebi bitirip atölye açmak isteyen kızların bile bu isteklerine şu cümleleri ilave etmeleri Kız Enstitüleri'nin kurulma amacının gerçekleştiğini görmek adına önemlidir: *"Hepimizin nihayet mükemmel bir ev kadını olmak arzusunun içimizde, sönmez bir alev olduğunu da unutmayınız. Tam bilgili, görgülü ve sıhhatli ana!"*[536]

"Hayat arkadaşınızın, evinin erkeği baba mı, yoksa daha fazla işine düşkün bir insan mı olmasını tercih edersiniz?" sorusu karşısında kızların yerine cevap veren

[530] R. Gökalp, "Yarının Anaları Arasında: İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsünde Bir Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3 (1938), s. 20.
[531] Necip, s. 9.
[532] Niyazi Acun, "Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 17 (1939), s. 9.
[533] Kadir Necip, s. 9.
[534] Kadri Necip, "Edirne Kız Sanat Enstitüsünde 1 Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 15 (1939), s. 8.
[535] R. Gökalp, s. 22.
[536] R. Gökalp, s. 22.

Enstitü öğretmeni hanımın şu cevabı dikkat çekici niteliktedir: *"İyi ve bilgili, görgülü, tam manasıyla bir ev kadını, eşini evine bağlamasını bilir. Erkek varsın işinin düşkünü olsun. Kadın, eve geldiği zaman ona işini unutturarak bir müddet de evinin erkeği, bayı olmasını temin eder."* Görüldüğü gibi enstitüde kızların, yarının eşleri ve iyi birer anaları olmaları hedeflenmektedir. "Yuvayı dişi kuş yapar"[537] denilerek erkeğin eve bağlanması bile kadının sorumluluk alanına dâhil edilmektedir. Berktay, kadının "ana ve sadık eş olarak kendi başına ve kendisi için varlık olarak değil, erkek için bir varlık olarak kurgulanan"[538] bir birey olarak toplumda var olmasının istendiği görüşündedir.

Enstitü öğretmenlerinin kızların zihinsel algısını oluşturmada önemli bir fonksiyon icra ettikleri söylenebilir. Öğretmenlerin kızlara; yaşam tarzını bütçeye göre tanzim etmek, aile saadetini bozacak davranışlardan uzak durmak, süse ve lükse çok fazla düşkün olmamak ve evinin, kocasının ve çocuklarının vaziyetini ön safta tutmak[539] gibi tavsiyelerde bulunduğu görülmektedir. Bu okullardaki kızların temiz gıda alarak sporla uğraşıp, vücutlarını geliştirmesi gerektiği de vurgulananlar arasındadır.[540]

Kız Mekteplerinin genelde iki bölümden oluştuğu görülmektedir: Kız Enstitüsü ve Akşam Kız Sanat Okulu. Bunlar ise birçok kısma ayrılmaktadır. Yemek, biçki, dikiş, çanta ve şapka kısmı belirtilen kısımlar arasındadır. Bunun dışında halı temizliği, ev idaresi, çocuk bakımı, çiçek bakımı kısımları da mektep müfredatında yer almaktadır.[541] Bahsi geçen işleri bilen her genç kızın "istikbalin iyi bir annesi" olacağı ön görülmektedir. Bu işleri bilmeyenlerin ise kuracağı yuvada saadet olmayacağı dile getirilmektedir.[542] Enstitünün tahsil süresinin ise 5 sene olduğu belirtilmektedir.[543]

Kız Enstitülerinden mezun olan kızların aldıkları eğitim sayesinde kendi elbiselerini dikip kendi yemeklerini yapmaları şu şekilde ifade edilmektedir:

---

[537] R. Gökalp, s. 22.
[538] Fatmagül Berktay, **Tarihin Cinsiyeti**, s. 157.
[539] R. G. Argın, "Yarının Anaları Arasında: Selçuk Kız Enstitüsünde 1 Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.5 (1938), s. 20-21.
[540] Niyazi Acun, "Yarının Annelerini Hazırlayan Türk Maarif Cemiyet Lisesinde Bir Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 19.
[541] R. G. A., "Yarının Anaları Arasında: İsmet Paşa Kız Enstitüsünde 1 Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 2 (1938), s. 20.
[542] Niyazi Acun, "Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 17 (1939), s. 9.
[543] Kadir Necip, s. 9; Kadri Necip, "Edirne Kız Sanat Enstitüsünde 1 Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 15 (1939), s. 9.

"Cumhuriyet Hükümetimiz, istikbalini uzun ömürlü eylemek ihtiyacını inkılâp ile hissederek, yarının annelerinin tufeyli olmamasını temin için açtığı sanat mektepleri bugün artık randımanını veriyor. Evinin işlerini, yemeklerini hizmetçilere gördüren, elbiselerini avuç dolusu para harcayarak terzilere diktiren dünün anneleriyle, inkılap nesli bayanların vatan ödevleri bize ne büyük istikballer ve ne büyük kuvvetli bir cemiyet merbutiyetlerini düşünmeden hissettiriyor."[544]

1939 yılında Kız Enstitüleri'nden mezun olanların sayısının 6417 olduğu belirtilerek bu okulların önemi şu cümlelerle ifade edilmektedir*: "Bütün Türk kızlarının, kendi milli hasletleri ve meziyetlerini, modern bilgilerini tamamlayarak tam bir aile kadını yetiştikleri gün, Türk cemiyeti, kelimenin bütün şümullü manasıyla kurtulmuştur."*[545]

Cumhuriyet'in erken döneminde Kız Enstitülerinin, kızların geleceğin en iyi ev kadınları ve analarını olmaları için emek sarf ettiği anlaşılmaktadır. Bu okullara gidemeyen, mektep görmeyen kırsal kesimde yaşayan kadınların eğitimli olmaları için ise Ana Dergisi'nde "Köylü Sayfası" başlığı altında bir köşe açılarak kadınların eğitimine katkı sağlamaya çalışıldığı görülmektedir.

4.3.3. Köylü Sayfası

Ana Dergisinin birinci sayısında Köylü Sayfası'na yer verilme nedeni şöyle ifade edilmektedir:

"Eski devirlerin seni ne kadar ihmal etmiş olduğunu, okuyup yazamadığını biliyoruz. Fakat Cumhuriyet devrinde, yeni Türk harflerinin kolaylığı sayesinde, senin de okuma hevesinin tahakkuk ettirileceğine şüphe etmiyoruz. Bu cihetleri düşünerek bu sayfadaki yazıları büyükçe ve kolay okunur şekilde tertip ediyoruz. Köyünüzde okumayı bilen birinin yardımı ile takip edebileceğin bu sayfa sana: kıraat vazifesini de görecektir. Bununla; her uğurda her vakit yaptığın fedakârlıklara karşı, hizmet borcumuzu ödemek… Bilhassa çocuk doğurma hususundaki eşsiz kabiliyetini, kudretini,

[544] Kadri Necip, "Kadıköy Kız Sanat Enstitüsünde 1 Saat", ", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s. 8.
[545] Cemal Kutay, "Ev Kadınlığını Bir Halk Enstitüsü Haline Getirelim!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 23 (1939), s. 4.

değeri nispetinde verimli kılmak, çocuk ölümü acısını sana hissettirmemek; bilakis bu uğurdaki gayretlerinin mükâfatını, yaşayan yavrularının neşe ve sağlığında görmek bahtiyarlığını temine çalışmak, kutsal dileklerimizdendir.''[546]

Kadınların eğitimi için açılan bu bölümün, ilerleyen sayılarda köy halkına yarayacak bilgileri ihtiva eden bir köşeye dönüştüğü görülmektedir. Köylü sayfasında üzerinde durulan konulardan biri çocuk ölümlerinin engellenmesidir. Hastalık konusunda önceden önlem alınması gerektiği, bu konuda köy öğretmenlerinin köy kadınlarını bilinçlendirmesi gerektiği belirtilerek şu ifadelere yer verilmektedir: *''Çocuk küçükken ölürse: (yarın ahirette şefaatçidir, Allah korur gibi) kanaatler artık zihinlerden çıkarılmalıdır. Köylerimizde yaşayan öğretmenlerden bunu beklemek hakkımızdır.''*[547]

Köy kadınlarının çocuklarının bakımında köyün yaşlı teyzelerini dinlemek yerine bilgili insanların kendilerine öğrettiği bilgileri dikkate almaları tavsiye edilmektedir. Cehaletin çocukların ölümüne yol açtığı, doğru bir bakımla doğan bütün çocukların yaşamasının mümkün olduğu ifade edilmektedir.[548]

Köylü kadınların doktorların uyarılarına kulak vererek doğumevinde doğum yapmaları gereği üzerinde durulmaktadır:

''Eski devirlerde köylülerimize karşı memurların göstermiş oldukları haşin muamelelerin fena izlerini, Cumhuriyet devri memurlarının şefkatli muameleleri gidermektedir. Köylülerimizin, bu farklı muameleyi göz önünde tutmaları lazımdır. Bütün doğum evleri, hastane gibi yerlerden köylülerimiz daha çok istifade edecek vaziyettedirler. Doğrudan bu gibi müesseselere müracaatlarında, şefkatle muamele göreceklerine emin olmalıdırlar. Bu gibi müesseselerden istifade etmek için vasıta aramak, iltimas mektubu temine çalışmak doğru değildir.''[549]

Köylü kadınlarının utandıkları için doktora gitmemeleri eleştirilen hususlar arasındadır:

---

[546] "Köy Kadınına", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 1 (1938), s. 13.
[547] Trakyalı, "Köylü Sayfası", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 2 (1938), s. 17.
[548] Trakyalı, "İyi Bakılan Çocuk mutlaka yaşar", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3 (1938), s. 17.
[549] Trakyalı, "Köylülerimiz Sıkılganlığı Bırakmalıdırlar!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 4 (1938), s. 17.

"Sonra doktordan sıkılmak hiç doğru değildir. Bakınız, doktordan sıkıldığı için üç gün üç gece ağrı içinde kıvranan bu kadıncağız, otomobil içinde her tarafı açık saçık ve çocuğun başı ileri düşmesin diye el ile tutularak, çok zorlu bir durumda Doğumevine getirilmiş. Bu suretle kadın yağmurdan kaçarken doluya tutulmuştur. Yazık değil mi? Bu gibi vakıalarda hele büyük şehirlerde, Doğumevi olan yerlere yakın mahallelerde daha ilk gününden hemen ebe doktoruna başvurmak lazımdır. Bu suretle hem ana, çocuk tehlikesiz kurtulmuş, hem de memleket ana çocuğu kaybetmemiş olur."[550]

Köylü Sayfası'nda özetle ağırlıklı olarak çocuk ölümleri, hastalıklardan korunma, çocuğa iyi bakma hakkında bilgiler yer almaktadır. Doğan çocukların ölümüne neden olabilecek sebepler üzerinde durularak annelerden ihtimam göstermesi beklenmektedir. Bunların dışında köylü köşesinde, arıcılıktan tavukçuluğa, toprak işlerinden hayvan hastalıklarına kadar köylülere gerekli bilgilerin doğru bir yaklaşımla verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

4. 4. Ahlaki ve Dini Değerler

4.4.1. Ahlaki Değerler

İncelediğimiz dergileri ahlaki değerler bağlamında ele aldığımızda bazı dergilerin (Ana Dergisi, Cumhuriyet Kadını) bu değerleri olumlu yönde destekleyen yazılara yer verdiği görülürken bazı dergilerin de (Hanımlar Âlemi, Salon, Aile Dostu) olumsuz yönde etkileyebilecek yazılara yer verdiği görülmektedir. Nitekim bazılarında evliliğin önemi sıklıkla vurgulanırken bazılarında ise evlilik dışı hayatın teşviki şeklinde algılanabilecek yazılar bulunmaktadır. Bu bölümde öncelikle inkılaplarla ahlaki değerler arasındaki ilişkiye dair yazılar üzerinde durulacak, ardından ahlaki değerlere olumlu ve olumsuz etkide bulunabileceğini varsaydığımız yazılar incelemeye çalışılacaktır.

İnkılaplar ve ahlaki değerler arasındaki ilişki Okul Kızı dergisinde şu şekilde ifade edilmektedir: "*Her inkılap geçiren memlekette ahlak prensipleri de bir istihale geçirir. Yeni bir cemiyet yıktığı devrin ahlaki telakkileri ile yürümez. İnkılabın kendisine*

[550] Trakyalı, "Köylülerimiz Sıkılganlığı Bırakmalıdırlar!", s. 17.

mahsus ahlak prensipleri teessüs etmektedir."[551] Oluşan yeni ahlak prensiplerinin ise hemen ortaya çıkması beklenmemektedir.[552] Yeni sistemde eski ahlaki prensiplerinin değişeceği fakat kökleşmesinin zaman alacağı vurgulanmaktadır.

Eski yaşayış tarzının terk edilmesi ve yeni yaşayış tarzının hâkim olmasıyla yeni ahlaki değerlerin oluşumu kaçınılmaz gözükmektedir: *"Dünkü cemiyette yüzünü gösteren kadın ahlaksız sayılırdı. Bir kadının tek başına sokağa çıkması caiz değildi. Hele bir kadının sevgisini açığa vurması en büyük günahlardan biri sayılırdı. Bunlar riyakâr cemiyetin ikiyüzlü ahlak prensipleri idi. Şimdi biz yeni bir hayat yaşıyoruz ve bu yeni hayatın kendine mahsus ahlaki telakkileri vardır."*[553] Dergilerdeki yazılardan birinde asrın gereği gibi yaşayan birinden şu şekilde söz edilmektedir:

"Refik Bey hakikatte sakin şairane yaşamasına rağmen asrın icap ettirdiği tarzda eğlenmesini de bilirdi. Çiftlikte davetler yapar, misafirler kabul eder, danslı içkili akşamlar geçirirler, senede bir iki defa hayır cemiyetlerinin verdikleri balolara karı-koca giderler, iyi program sinema ve tiyatroları vakit buldukça kaçırmak istemezlerdi. Müfrit olmamak şartıyla toplantılı hayattan zevk alıyorlar ve mahzur görmüyorlardı." [554]

Diğer taraftan bu yaşam biçiminin yol açabileceği mahzurlara işaret eden yazılar da mevcuttur: *"Bugün yaşadığımız asri hayat kabil değil insana istirahat etmek ve sinirlerini yatıştırmak için icap eden müsait zamanı bırakmıyor. Hemen hemen herkes aile saadetlerini, rahatını terk edip gündüz ki yorgunluğunu başka türlü zevk ve eğlencelerle unutmaya çalışıyor. Spora, dansa, sefahate fazla düşkünlük, tatlı ve samimi aile toplantılarını unutturdu. Her tarafta, nükteli musahabeleri, cazbant ve saksafonun gürültüsü boğuyor. Vakıa ifrata gitmemek şartıyla dansta bir nevi spordur. Fakat havasız, tütün dumanı ve mikroplarla, toz ve toprakla dolu salonlarda edilen danslar çok muzır ve tehlikelidir."*[555]

---

[551] Nakiye Atakartal, "Bugünkü Türk Kızı Ne Düşünüyor?", **Okul Kızı**, S. 1 (1937), s. 3.
[552] Atakartal, s. 3.
[553] Nakiye Atakartal, "Bugünkü Türk Kızı Ne Düşünüyor?", **Okul Kızı**, S. 1 (1937), s. 3.
[554] Hayrettin Aziz, "Hangisi Haklı", **Cumhuriyet Kadını**, S. 2 (1934), s. 6.
[555] "Asrımızın Eğlenceleri", **Aile Dostu**, S. 3 (1931), s. 21.

Dergiler, ahlaki değerlerin toplumda yerleşmesi için kullanılan bir araç olup, değerlerin hayata geçirilmesinde kadına yönelik tavsiye ve uyarılara yer verilmektedir. Yerleştirilmeye çalışılan değerlerden ilki iktisatlı olunup, israf edilmemesidir.[556] *"Muktesidâne hareket etmek başlıca gayedir"*[557] denilerek bu hususa dikkat çekilmekte; kadınların en önemli vasıflarından birinin muktesit olmak olduğu belirtilmektedir.[558] 1940'lara gelindiğinde İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması nedeniyle, Türk kadınlar iktisat etmek, israf yapmamak konusunda daha fazla uyarılmış, her ihtimale hazır olmaları istenmiştir.[559] Diğer taraftan eskiden israfın olmadığı, yeni yaşam tarzının hâkim olmasıyla israfın arttığı eleştirisine cevap olarak Ana Dergisi'nde şu ifadelere yer verilmektedir:

"Şimdi bugünkü ekonomi yemeden içmeden arttırma değildir. Bilakis ihtiyaç olduğu kadar bol yemek, içmek giymek gezmek ve bütün bunların yüklediği masrafları çıkaracak kadar kazanabilmek için çalışmaktır. Bugünkü ekonomi arttırma demektir. Çalışmayı arttırma, sarf etmeyi arttırma bir kelime ile hayatı arttırma demektir. Bugünkü Türk kadınından beklenen bizim kanaatimizce budur."[560] Her tarafı eşyaya boğup, fazlaca masraf yapmak yerilmekte;[561] basit ve mütevazı yaşanması gerektiği tavsiye edilmektedir.[562] Mütevazı olmak övülen bir ahlaki özelliktir.[563]

Ahlaksızlığın anası tembellik olarak ifade edilmektedir.[564] Bundan dolayı çalışmanın ciddi teşvik edildiği görülmektedir. *"Hayatta muvaffakiyet temin etmek için yegâne çare tehlikelerden yılmamak ve çalışmaktan usanmamaktır"*[565] denilerek ahlaki değerlerin çalışmakla elde edileceği ifade edilmektedir.

---

[556] **Aile Dostu**, S. 4 (1931), s. 8; **Aile Dostu**, S. 11 (1932), s. 21.
[557] "Ev ve Mobilya: Rahatlık, Kolaylık ve Ucuzluk", **Aile Dostu**, S. 3 (1931), s. 9.
[558] Necibe Kızılay, "Benim oğlum", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 19 (1939), s. 13.
[559] Münir Hayri Egeli, "Harp Baharı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 27-28 (1940), s. 3, 21.
[560] Münir Hayri Egeli, "Bunu İmzalar mısınız?", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 23 (1939), s. 3.
[561] "Sıkıntılı Günler", **Aile Dostu**, S. 11 (1932), s. 21.
[562] Münir Hayri Egeli, "Kocam Beni Güzel Diye Aldı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 12-13.
[563] "Sinema: Klark Gable", **Aile Dostu**, S. 10 (1932), s. 4.
[564] Mübeccel H. Argun, "Kızlarımız Beden Terbiyesine Niçin Lakayt Kalıyorlar?", **Okul Kızı,** S. 1 (1937), s. 8.
[565] "Ramon Novarro Nasıl Yıldız Oldu?", **Aile Dostu**, S. 5 (1931), s. 3.

Dergilerdeki yazılarda öne çıkan diğer ahlaki ilkeler arasında; kimseyle alay etmemek, insanlara faydalı olup hayırsever olmak[566], ticaret yaparken aldatmamak[567], dedikodu yapmamak[568] sayılabilir. Gece hayatı olarak bilinen yaşam biçiminin yerildiği görülmektedir: *"Tanrı; geceleri çalmak, ev gützelemek veya aşırılmış paraları meyhane köşelerinde alkol ve iğrenç şehvet kokan kadınlarla yemek için yaratmamıştır. Yaşamak ve insanlık ne bunlardır ne de bunların benzeri ile yaptığımız suçların korkulu yaşayışları."*[569]

Dergilerde ahlaki değerleri etkilemesi açısından içki meselesine farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Cumhuriyet Kadını Dergisi'nde içkinin aile hayatını etkilemeyeceği söz konusu edilirken[570], Ana Dergisi'nde içki *"yuvayı bozan bir zehir"*[571] olarak tanımlanmaktadır. Yine Ana dergisinde ünlü bir ses sanatçısı ile yapılan röportajda "alkol, tütün ve sefahat" in[572] zararlı olduğu belirtilmektedir. Ancak dergide bir taraftan da içkinin nasıl yapılacağına dair tarif verilmesi[573] çelişkili bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplumsal değerlere bağlılığı ifade eden namus kavramının, Ana Dergisi'nde ahlaki değerler kapsamında ele alındığı görülmektedir.[574] Genç kızın bekâreti namus bağlamında önemsenmektedir.[575] Fakat Hanımlar Âlemi ve Aile Dostu dergilerinde bu yaklaşımın aksine namus, kadında aranan bir özellik olarak karşımıza çıkmamaktadır.[576]

Hanımlar Âlemi mecmuasında erkeklerin kadın peşinde koşmaları ve gayri meşru hayat sürmelerinin özendirildiği yazılar dikkat çekmektedir. "Zampara Kız"[577] adlı bir kitabın sıkça reklamı yapıldığı; "Çapkın" ve "Züppe" müstear isimleriyle çok

---

[566] Münir Hayri Egeli, "Kocam Beni Güzel Diye Aldı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 12-13.
[567] "Sualler ve Cevaplar", **Aile Dostu,** S. 6 (1931), s. 30.
[568] Sabiha Zekeriya Sertel, "Dedikodu", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 12 (1939), s. 2.
[569] Rahmi Karaca, "Hırsızın Çaldığı Şey", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 50 (1942), s. 10.
[570] Hayrettin Aziz, "Hangisi Haklı", **Cumhuriyet Kadını**, S.2 (1934), s. 6.
[571] İrtan, "Yuvama Dönüyorum", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 27-28 (1940), s. 19.
[572] Mükerrem Kâmil Su, "Bir Sanatkâr Türk Kızı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 20 (1939), s. 30.
[573] "Reçeller Likörler", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 19 (1939), s. 30; "Limon Kabuğu Likörü", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 23 (1939), s. 21.
[574] Rebia Şakir, "Madam Pompadour", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 47 (1941), s. 10; **Hanımlar Âlemi**, S. 12 (1929), s. 1.
[575] Rebia Şakir, "İkinci Çocuk", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 39 (1941), s. 3.
[576] **Hanımlar Âlemi**, S. 4 (1929), s. 10, **Aile Dostu**, S. 4 (1931), s. 14.
[577] **Hanımlar Âlemi,** S. 1 (1929), s. 5.

sayıda yazı kaleme alındığı görülmektedir. Bunlar arasında kadınların *"Bacaklarına bakarak huylarını anlamak ve onların suyuna giderek muhabbetlerini kazanmak mümkündür"*[578] adlı yazı dizisi çapkınlığı özendiren yazılara örnek gösterilebilir. Kadınları tavlama hususunda dönemin ünlü simalarından örnek verilerek[579], bu konuda vicdanlı olunması tavsiyesinde bulunulmaktadır.[580] Çapkınlığı konu alan hikâyelerden biri şöyledir:

"Nizamettin Bey meşhur çapkınlardandır. Hemen her gün bir kadının peşinde veya odasında gezer. Geçen Çarşamba nasılsa boş kalmıştı. O yağmurlu havada kim sokağa çıkar? Bir zaman Beyoğlu'nda dolaştıktan sonra ümitsizleşerek sinemalardan birine girdi. Evvela etrafı bir kolaçan etti. Kimseler yoktu. Nizamettin bu kadar tenha bir sinemaya düştüğüne yandı. Naçar oturmak lazımdı. Fakat tam bu sırada salona fıkır fıkır bir kadın girmesin mi? Bir dakika yerinde bekledi, sonra oturan güzel kadının yanına çöktü. Biraz sonra sinema başlamış, meşhur çapkın yanındaki güzeli seyredemez olmuştu."[581]

Evlilik öncesi, evlilik dışı ilişkiye ve aldatmaya bazı dergilerde mizah üslubuyla fıkralar şeklinde yer verildiği görülmektedir. Resimli yazıların görsellerinde de, ahlaki değerlere uzak düşen çizimler mevcuttur. Bahsedilen ifade ve görseller tarafımızdan aile birliğini zedeleyerek ahlaki değerlere zarar verici olarak değerlendirilmiştir.

Aldatma konusunda Hanımlar Âlemi'nde birbirinden farklı iki yaklaşım olduğu dikkat çekmektedir. Bir taraftan aldatan erkek ya da kadın olsun aldatmanın gündelik bir hadise olarak fıkralarda mizah yoluyla hafife alındığı görülürken[582] diğer taraftan

---

[578] Cemil Cahit, "Bütün kadınları tanımak ister misiniz? Bacaklarına Bakarak Huylarını Anlamak ve Onların suyuna giderek Muhabbetlerini Kazanmak Mümkündür", **Hanımlar Âlemi,** S. 1 (1929), s. 4.
[579] C. Cahit, "Nasıl Kadın Avlıyorlar?", **Hanımlar Âlemi**, S. 5 (1929), s. 2.
[580] C. Cahit, s. 3.
[581] "Ayağa Gelen Kısmet", **Hanımlar Âlemi**, S. 2 (1929), s. 7.
[582] Bu konuda oldukça fazla örneğe rastlamaktayız. Onlardan bir ikisi şu şeklidedir: "Sermet Bey Ankara'ya (iş zımnında) gittiği zaman karısının da adada bir otele taşınacağını biliyordu. On beş gün sonra avdet edince o gece hemen bu iki haftalık ayrılığın acısını çıkarmak istedi. Fakat böyle zamanlarda Sermet Bey ne kadar sessiz ise Şukufe Hanım da o kadar gürültücü idi. Tamam bu gürültünün arttığı bir sırada yan oda da ki komşu, duvarı vurdu:
-Ey. Bu her gece çekilmez be yahu!" bkz. **Hanımlar Âlemi**, S. 4 (1929), s. 10. Diğer bir örnek:
"-Erkek- Ne hiddetleniyorsun canım? Sana ihanet ettimse ellilik bir kadınla ettim.

aldatanın kadın olması durumunda eleştirildiği yazılara rastlanmaktadır.[583] Aynı şekilde gayri meşru hayata, erkekler açısından müsamahakâr bakıldığı halde bu durumun kadınlar için hoş karşılanmadığı şu ifadelerden anlaşılmaktadır: *"Bir erkek en adi bir lokanta hizmetçisiyle de eğlenebilir. Hâlbuki bir kadın postacısına bir küçük buse bile vermez. Sebebi şudur ki bir erkek ne kadar eğilirse eğilsin daima eski yerine yükselir. Hâlbuki kadın?"*[584]

Gayri meşru hayata yapılan vurgu bazı dergilerde oldukça fazladır.[585] Örneğin, evin erkeği ile mürebbiye arasındaki gayri ahlaki ilişkinin gündeme getirildiği yazılar da vardır.[586] Metres hayatına olumsuz bakılmadığı görülmektedir. "Milyonları da olsa kırk beşlik, ellilik herifler bizim kalbi, ruhi zevklerimizi tatmin edemezler" denilerek bu insanların paralarından istifade edip aynı zamanda istenilen genç bir adamla birlikte olunabileceği ifade edilmektedir.[587] Konuyla ilgili *"Nikâhsız korta yapan kadınlara fahişe diyoruz. Hepimizin anası olan Havva ne idi? Sorarım size"*[588] gibi ağır ifadeler kullanıldığı görülmektedir.

Olumsuz örnek oluşturacak "Öpüşmelerin Tehlikeleri" adlı yazıda şunlar vurgulanmaktadır: *"Hem birini öpmek istiyorsanız onun mutlaka ağzına buse kondurmak istemekte ısrarın manası yoktur. Çünkü yüzümüzü sık sık yıkadığımıza nazaran yanağımızda ve alnımızda ağzımıza nazaran daha az mikrop mevcuttur. Mamafih ağızdan öpüşmek isteyenlerde büsbütün meyus ve münkesir olmasınlar.*

-Kadın- ya sen ne kafa tutuyorsun? Bende seni yirmi iki yaşında ihtiyar bir herifle aldattım. Ne kızıyorsun." Bkz. **Hanımlar Âlemi**, S. 4 (1929), s. 6. Buna benzer örnekler için bkz. **Hanımlar Âlemi**, S. 8 (1929), s. 9; **Hanımlar Âlemi**, S. 5 (1929), s. 5.

[583] Konsolitçi Asaf, "Güzellik Müsabakası", **Hanımlar Âlemi**, S. 2 (1929), s. 6.

[584] "Kadına Dair", **Hanımlar Âlemi**, S. 12 (1929), s. 4.

[585] "-Bu akşam zevciniz yokken size gelebilir miyim?

- Amma da yaptınız ha… Bende size gelmek niyetindeydim."[585] Bkz. **Hanımlar Âlemi**, S. 5 (1929), s. 5.

"-Vallahi hayret ettim. Sen her zaman Nuri ile gelirdin, bugün ne oldu da Muzaffer ile geldin?

-Ne yapayım a kardeş? Nuri bana her zaman evlenmeden bahseder beni usandırır. Hâlbuki Muzaffer deniz de buluşmamızla iktifa eder." Bkz. **Hanımlar Âlemi**, S. 12 (1929), s. 6. Benzer ifadeler için bkz. "Küçük Gülümsemeler", **Salon**, S. 3 (1934), s. 13; "Fıkralar Latifeler", **Aile Dostu**, S. 1 (1931), s. 12, 13; "Küçük Gülümsemeler!..", **Salon**, S. 4 (1934), s. 3.

[586] **Aile Dostu**, S. 4 (1931), s. 14.

[587] Leyla, "Hanım mektupları", **Hanımlar Âlemi**, S. 11 (1929), s. 9-10.

[588] Çapkın, "Tekerlemeler", **Hanımlar Âlemi**, S. 5 (1929), s. 11.

Buseden evvel birer Panflavin tableti ile ağızlarını dezenfekte ettikten yahut (ortizon) ile çalkaladıktan sonra hiç korkusuz serbestçe öpüşebilirler."[589]

Görüldüğü üzere bazı dergilerde olumlu ahlaki özellikler ön plana çıkarılarak toplumda yaşayan bireylerden buna uygun davranması beklenilmektedir. Bazı dergilerde ise ahlakı olumsuz manada etkileyecek, olumsuz örnek oluşturabilecek ifadelere rastlanmaktadır. Bu durumun dergilerin temalarına bağlı olarak değiştiğini söylemek mümkündür.

4.4.2. Dini Değerler

Harf İnkılabından sonra çıkan kadın dergileri incelendiğinde, ahlaki değerler yanında dini değerlere de temas edildiği görülmektedir. Eski zamanlara ait görünen dini birtakım uygulamaların yeni ile uyuşmayan yönleri eleştiriye konu olmuştur. Bunun yanında yaşayan kültür etkisiyle halk diline yerleşmiş olan bir takım dinî terimlerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Aşağıda dinî terminolojinin dergilerdeki kullanımına yer verilecek, Allah, kader, ahiret gibi dini inançların nasıl konu edinildiği incelenecektir. Daha sonra dinin çağdaş düzenle uyuşmayan yönlerine getirilen eleştiriler ele alınacaktır.

Dergilerde aşkın varlığı ifade etmek için Tanrı[590] kelimesi kullanılmakla birlikte Allah lafzının daha sık kullanıldığı görülmektedir. Allah lafzına daha çok satır aralarında, günlük dilde, yaşanan olaylar karşısında verilen tepkilerde rastlanmaktadır.[591] Hayret ifadelerinde, vedalaşma, başsağlığı, yemin gibi durumlarda söylenen dini kavramlar örfî kullanıma uygun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.[592] Öte taraftan örfe uygun düşmeyen kullanımlar da vardır:

---

[589] "Öpüşmenin Tehlikeleri", **Aile Dostu**, S. 12 (1932), s. 5.
[590] Mükerrem Kâmil Su, "Düğüm", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 11 (1938), s. 23; "Kızıma Mektuplar", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 47 (1941), s. 5
[591] Bu lafızlara birçok örnek verilebilir. Bunlardan bir kısmı şu şekildedir: "Allah onları korur." Bkz. Trakyalı, "Köylü Sayfası", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 2 (1938), s. 17. "Allah'ın bir Lütfu." Bkz. "Hakiki hayattan hikâyeler: Halı Kralının Kızının İzdivacı", **Aile Dostu**, S. 12 (1932), s. 13. "Allah'ın Ne garip hikmeti." Bkz. A. J. Cronin, çev.: Saime Pulat, "Yıldız Duası", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 45 (1941), s. 8. Diğer örnekler için bkz. Rebia Şakir, "Türk Kadını ve Atatürk", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 12 (1939), s. 23., Cahit Uçuk, "Aşkın Uyanışı", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 14 (1939), s. 27; Hamit Hüseyin, "Bir Sansarın Muzipliği", **Hanımlar Âlemi,** S. 10 (1929), s. 10; **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 42 (1941), s. 3.
[592] **Hanımlar Âlemi**, S. 5 (1929), s. 9.

"Isıtan gönlümü sevdamızın ateşidir

Sana Allah gibi tapsam bile Vallah yeridir.

Yaşatan sensin esasen beni çoktan beri

Sana Allah gibi tapsam bile Vallah yeridir"[593]

Allah inancının varlığı, kullanılan ifadeler vasıtasıyla ortaya çıkmaktadır. Fakat zaman zaman yaratma kudretinin tabiata verildiği de görülmektedir.[594] Ana Dergisi'nde evrim nazariyesine dikkat çekilerek insanın maymundan geldiği ifadesine yer verilirken[595] Aile Dostu Dergisi'nin bu konuda kararı okuyucuya bıraktığı görülmektedir:

"İnsanların menşei hakkında nasıl dini bir takım malumat varsa ilim de bu hususta derin tetkikat neticesi bazı nazariyeler vücuda getirmiştir. Bunlardan biri de bazı ulema tarafından esası hazırlanıp Darvin namındaki fen adamının ortaya fırlattığı 'tekâmül' nazariyesidir ki 'bütün hayvanat ve nebatat bugünkü hallerine tekâmül ede ede gelmişlerdir' şeklinde hulasa olunabilir. Buna nazaran insanlarda en mütekâmil hayvan cinslerinden biri sayılan maymunlardan teşaup etmişlerdir. Mamafih bu malumat hiç şüphesiz sizi tatmin etmez. Onun için bu hususa dair eserler okursanız ancak o zaman hakikate vasıl olabilirsiniz."[596]

Ana Dergisi'nde duanın ehemmiyetine dikkat çekilmekle[597] beraber; dua etme 60 yaşındaki yaşlı insanların işi gibi gösterilmekte,[598] hatta yabancı bir yazardan

---

[593] Halit Refik, "Pek Nefis bir Şarkı", **Hanımlar Âlemi**, S. 3 (1929), s. 3, Halit Refik'in bu şiirine nazire de yapılmıştır: "Yaşatan aşkımı sensin ne zamandan beridir.
Sana be halikı sevda diye tapsam yeridir.
Parlatan hep fikrimi hep aşkının ateşleridir.
Sana ben halikı sevda diye tapsam yeridir." (Konsolitçi Asaf, "Hamit Refik'e Nazire", **Hanımlar Âlemi**, S. 3 (1929), s. 3.

[594] Bkz. Huriye Öniz, "Çocuk ve Ana Kucağı", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 6 (1938), s. 6; "Sinema: Emil Yanings", **Aile Dostu,** S. 4 (1931), s. 6; "Daima Tedbirli ve Müteyakkız Olmalıyız", **Aile Dostu**, S. 5 (1931), s. 10; "Kır ve deniz Muhabbeti", **Aile Dostu**, S. 10 (1932), s. 1; "Tuhaf Fakat Doğru", **Salon**, S. 2 (1934), s. 2; Ragıp Şevki, "Damlacık", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 50 (1942), s. 13.

[595] "Dünyanın İlk Genç Kızı", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 45 (1941), s. 11; Dr. E. D. Bull, "Hayatın Muamması", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 47 (1941), s. 6-7.

[596] "Sualler ve Cevaplar", **Aile Dostu**, S. 11 (1932), s. 31.

[597] Mükerrem Kâmil Su, "Ana Olacağım", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 7 (1938), s. 10; Mualla İhsan Bora, "Kar Fırtınası", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 24 (1940), s. 5.

çevrilen yazıda duanın yıldızlara ve gökteki kandillere yapılması söz konusu edilmektedir.[599] Bazı dergilerde okuyuculardan dua talep edilmektedir: "Muhterem kariler! Dua ediniz! Bir daha böyle görünür görünmez kazaya uğramayalım!"[600] Dergilerde günlük dilde kullanılan dua içerikli ifadelere rastlanmaktadır.[601]

Dergilerde ahiret inancı ile alakalı yazılar da bulunmaktadır. Salon Dergisi'nde, ölümden sonra hayatla alakalı bir yazı dizisi bulunmaktadır. Fakat bu yazı dizisinin yazarının yabancı bir yazar olup, ahiretin varlığını ruh çağırma ve medyunlarla ispat etmesi dikkat çekmektedir.[602] Kıyametle alakalı malumat verilerek[603] okuyucular bu konuda bilgilendirilmeye çalışılmaktadır. Cennet ve cehennem kavramlarına yer verilerek[604] Hz. Âdem'in cennetten çıkarılma meselesine birçok yerde temas edilmektedir.[605]

Kader inancı konusunda dergilerde teslimiyetçi bir tavra vurgu yapıldığı görülmektedir. Belaların Allah'tan geldiği belirtilerek deprem gibi facialarda kaderin rolü olduğu ifade edilmektedir.[606] Musibet karşısında *"Allah'tan gelene ne denir oğlum, kimi kime şekva edeyim"*[607] gibi ifadelerle kadere teslimiyet dile getirilmektedir. Bir hikâyede çocuğu vefat eden bir annenin sözlerine şu şekilde yer verilmektedir: *"Onu bana Allah vermişti. Allah geri aldı."*[608]

---

[598] Mualla İhsan Bora, "Bir İlk Mektep Hocası", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 18 (1939), s. 10; "Kızıma Mektuplar", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 47 (1941), s. 5; Mualla İhsan Bora, "Ölüme çare Arayan Adam", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 36 (1941), s. 8-9.
[599] A. J. Cronin, çev.: Saime Pulat, "Yıldız Duası", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 45 (1941), s. 8.
[600] "Kazaya Uğradık", **Hanımlar Âlemi**, S.10 (1929), s. 5; "Küçük Gülümsemeler!..", **Salon**, S. 4 (1934), s. 3.
[601] Ragıp Şevki, "Damlacık", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 50 (1942), s. 15; "Şen Fıkralar", **Salon**, S. 2 (1934), s. 9.
[602] Konuyla alakalı olarak bkz. Shaw Desmond, "Ölümden Sonra Hayat", **Salon**, S. 1 (1934), s. 5; Shaw Desmond, "Ölülerle Nasıl Konuştum?", **Salon**, S. 2 (1934), s. 7; Shaw Desmond, "Öldükten sonra Hayat Dünyada Hayaletler Var mıdır?", **Salon**, S. 4 (1934), s. 7; Kazım Sevinç, "Küherçile", **Salon**, S. 4 (1934), s. 8-9.
[603] "Sualler ve Cevaplar", **Aile Dostu**, S. 4 (1931), s. 30.
[604] Mükerrem Kâmil Su, "Yuva Saadeti", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 6 (1938), s. 9.
[605] Muzaffer Sezer, "Aile saadetinin Sırrı", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 5 (1938), s. 6; "Şen Fıkralar", **Salon**, S. 2 (1934), s. 9; Suat Derviş, "Sevince", **Cumhuriyet Kadını,** S. 1 (1934), s. 5; Çapkın, "Aşk ve Kadın", **Hanımlar Âlemi,** S.2 (1929), s. 5.
[606] Muazzez Tahsin Berkand, "Yurttaki Felaket Karşısında", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 5 (1938), s. 17.
[607] Kemal Zeki Gençosman, "Erzincan'dan Röportaj", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 24 (1940), s. 4.
[608] Claude Farrere, "Annelerin En Büyüğü", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 16 (1939), s. 8.

Dergilerde, keramet[609], sırat köprüsü[610] gibi dini terimler kullanılmakta, sadaka verilmesine[611] de dikkat çekilmektedir.

Dergilerde dini değerler olarak sunulan tesettür, çok eşlilik, oruç, ramazan gibi meselelerin eleştirisi mahiyetinde birtakım yazıların mevcut olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bunlar manevi esaret şeklinde ifade edilerek, Cumhuriyet rejiminin getirdiği yeniliklerle inkılapların insanları maddi esaretten kurtardığı gibi manevi esaretten de kurtardığı dile getirilmektedir.[612]

Dergilerde, dinin kadının toplumsal konumuna zarar verdiği yönünde ifadeler yer almaktadır: *"Din, şüphesiz her telakkiyi olduğu gibi kadın telakkisini de kolay kolay sarsamadı. Fakat her geçen asır Türk kadınını esaretin sonsuzluğuna biraz daha sürüklüyordu. Kadını üstün tutan ve değer veren, Türk ruhuna kök salmış bu görüşün; din tesiriyle kolayca ortadan kalkmadığını görmek için tarihe kısa bir göz atmak kâfidir."*[613] Eski Türklerden birçok örnek verilerek o zamanda kadınların hür oldukları ancak İslamiyet'in bu durumu olumsuz anlamda değiştirdiği ifade edilmektedir.[614]

Dergilerde; imam nikâhı ve çok eşlilik İslam dinine hamledilerek eleştirilmektedir. İmam nikâhı hakkında "Yaşı henüz elliyi aşmış, fakat fikri tazeliğini muhafaza eden münevver bir kadın" olan bir annenin kızına yaptığı açıklama şöyledir:

"Cumhuriyetten evvel memlekette medeni nikâh yoktu. Bir imam kadın ile erkeği karşısına alır, iki kelime bir dua ile onları karı koca ilan ederdi. Hâlbuki cemiyet içinde bir imamın ne rolü olabilir, bu bir hükmî kuvvet midir? Bunu o zaman düşünmemişler. Cumhuriyet memlekette birçok yeni şeylerle yeni kanunlarla beraber medeni nikâhı da getirdi. Ancak devletin bir kolu olan evlenme dairesi bu mesut harekete rehberlik vazifesini görebiliyor. Fakat buna rağmen Anadolu'da cahil halkın büyük kısmı medeni nikâha yaklaşamadı, evlenme işini yine imamda, hocada bırakmayı

[609] "Kerameti mi varmış", **Salon**, S. 1 (1934), s. 2.
[610] "Bir Annenin Sergüzeşti", **Aile Dostu**, S. 12 (1932), s. 19.
[611] "Güzel Kadın", **Aile Dostu**, s.16-17; "Aşk ve Kadın", **Hanımlar Âlemi,** S.2 (1929), s. 4.
[612] Gayyur Bleda, "Üç On Beş", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 10 (1938), s. 2.
[613] Cevdet Demiray, "Türk Kadını ve Kırılan Esaret Zinciri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 25-26 (1940), s. 10.
[614] Rebia Şakir, "Türk Kadını ve Atatürk", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 12 (1939), s. 21. Ayrıca Bkz. Muzaffer Sezer, "Aile Hayatında İdeal Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 12 (1939), s. 8-9; Hüseyin Namık Orkun, "Tarihte Türk kadını", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 10 (1938), s. 28.

muvafık buldu. Seneler bu kötü zihniyeti süpürüp götürüyor amma, yine de eksik olmuyor."[615]

Çok evlilik eleştirilirken şu tarz ifadelerin kullanıldığı görülmektedir:

"*O zavallı kadınlar yegâne kendilerine mal edindikleri sıcak yuvalarını aile ocaklarını bile kocalar istediği takdirde başka yabancı kadınlarla paylaştırırlar hatta onların hizmetlerini bile zorla gördürürlerdi. Şeriat yalnız erkeğe her hakkı vermişti o her istediğini yapar yapabilirdi, hatta üçe kadar da alır evlenebilirdi. Bir eve gelin gelmek kendi arzusuyla olmadığı gibi o evden çıkmak veya çıkmamakta kendi ihtiyarında değildi. Biçare kadınlar birer meta ve bu evlere satılmış birer eşya gibi girerler ve icabında birer paçavra gibi dışarı atılabilirlerdi."*[616]

Eski Türk törelerinde çok eşliliğin olmadığı ifade edilerek İslam dininin kadını aşağı konuma düşürdüğü belirtilmektedir:

"Müteaddit karı almayı meşru sayan ve kadının hayattaki mevkiini erkekten aşağı bir seviyede tutan dini- hukuki mevzuatın iptidailiğine ve geriliğine rağmen eski Türk cemiyetinde izdivaç müessesi ve aile yuvası çok sağlam bir temele isnat etmiştir."[617]

Evlilik konusunda din farklılığına dikkat edilmesi gerektiği[618] ve kocanın din bahsinde kayıtsız olmaması gerektiği[619] vurgulanan hususlar arasındadır.

Tesettür meselesi kapsamında dergilerde en çok tenkit edilen hususun örtü ve peçe olduğu görülmektedir: *"Doğu Havva'sını İslam'ın sardığı örtülerden sıyırarak karşımıza bütün aydınlığı ile hür kadın olarak çıkacağından eminiz."*[620] Tesettürlü hanımların fotoğraflarına yer verilerek bunların geleneksel kıyafet olduğu

[615] Rebia Şakir, "İmam Nikâhı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 37 (1941), s. 14.
[616] Latif Necdet, "Doğduğumda Kadın Cumhuriyette Kadın", **Cumhuriyet Kadını,** S. 1 (1934), s. 3-4, 16.
[617] Yaşar Nabi, "Aile Yuvasının Sağlamlığı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 19.
[618] **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 39 (1941), s. 13.
[619] "Niçin Bedbahtım?", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 41 (1941), s. 13.
[620] Zeynep Menemenci, "Kaldeli Kadının Medeni ve Siyasi Hakları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 4 (1938), s. 9.

söylenmektedir.[621] Feracenin büyükanne elbisesi olduğu,[622] kadınların pantolon giyinmesinin engellemesinin onun hürriyetinin engellenmesi anlamına geldiği[623] gibi ifadelerle kadın giyiminin değişmesi hedeflenmekte, bu hedef doğrultusunda eski kıyafetlere göre giyinip hareket edenler için "geri kafalı" denilmektedir. Bu bağlamda insanın kalbinin temiz olması, kalbinde kötülük olamamasının kişiye yeterli olduğu ifade edilmektedir.[624]

Başörtüsü, peçe ve kafesin eski zamanda kadının hayatını ne ölçüde zorlaştırdığı şöyle izah edilmektedir:

"*Yine o zaman genç mektepli kızlar aynı veçhile kafesler arkasında hapsolmaya mahkûm, sırtlarında boğazdan topuğa kadar kara birer önlük, başlarında çok kalın başörtüler, akşamları ışıklar yandıktan sonra perdeleri açıp pencere önünde oturanlar derhal müdüriyete… Kazara başörtüsü başından biraz kaydımı haydi inzibat meclisine… Mesela sokakta açık peçe ile görülmüş haydi şiddetli tekdir ve tevbihler… Daha buna benzer birçok köhne ve asrı hazırla telifi mümkün olmayan şekiller, vaziyetler…*"

Bu durumun Cumhuriyet'le düzeldiği müjdeli bir dille anlatılmaktadır:

"Vaktaki o yaratıcı ve kurtarıcı, daha o çok yüksek mencinin irşat ve yılmaz teşebbüsü ile aziz Cumhuriyetimize kavuşunca… Oh… Elhamdülillah dünya ve hayat varmış diyerek geniş bir nefes alarak derhal kafesleri attık, peçeleri kaldırdık. Bütün o boğucu ve sıkıcı mahrumiyetleri birer birer atmaya, öldürmeye başladık. Artık bugün peçe ve kafes… Şark kadının muzlim ve dar hayatını gömdüğü mezarın soğuk iki taşı olmuştur."[625]

Dini değerler kapsamında Ramazan'ın eski devirlerde kaldığının artık değişen dünyada günlük hayatta yerinin olmadığının vurgulanması ilginçtir:

---

[621] "Hatay Anavatana Kavuştu", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 19 (1939), s. 15.
[622] **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 29.
[623] Suat Derviş, "Sevince", **Cumhuriyet Kadını,** S. 1 (1934), s. 5.
[624] Mükerrem Su, "Yalan Cemiyetin Varlığında Bir Virüstür", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 11 (1938), s. 12.
[625] Latif Necdet, "Doğduğumda Kadın Cumhuriyette Kadın", **Cumhuriyet Kadını,** S.1 (1934), s. 3-4, 16.

"Dört odalı apartmanımızda 30 kişilik iftar verebilir miyiz? Günde sekiz on saat çalışmak mecburiyeti karşısında sabaha kadar yatar ve ondan sonra da aç ve sersem akşamı bekleyebilir miyiz? Hayır… O halde ramazan da hayatımız, adetlerimiz ve ahlakımız gibi asrileşecek, medenileşecek ve değişecektir. Bu günkü medeniyetin prensipleri karar yemek, içmek, muntazam zamanlarda yatıp kalkmak ve mesai saatlerimizden bir saniye kaybetmemektir."[626]

İnkılaplarla birlikte din bağının yerine millet bağının oluştuğu söylenerek[627], bunun neticesi olarak dini bayramlar yerine milli bayramların öne çıkarılması istenmektedir: *"O halde, eski bayramları kalplerimizin, ruhlarımızın müze ittihaz ettiğimiz kısımlarında kıymetli antika birer eşya gibi saklayıp, ara sıra onların tozunu silkerek zevkle ve hasretle temaşa edelim… Hiçbir vakit ümmet devrinden çıkıp, millet devrine girmemize, fikren yükselerek tam asri bir insan oluşumuza içimizde teessüf edecek yoktur zannederim."*[628]

Dini değerlere ters düşen içki ve faiz konusunda, dergilerde birçok reklama yer verilerek bunlara özendirildiği görülmektedir. Hikâye ve fıkra içeriklerinde bu konulara temas edilmektedir.[629] Piyango reklamları ile okuyucular bilet almaya teşvik edilmektedir.[630]

Sonuç olarak dergilerde günlük yaşamda kullanılan dinî ifadeler dışında dine dair söylem ve uygulamaların genel olarak eleştirildiği görülmektedir.

---

[626] "Ramazan", **Aile Dostu**, S. 1 (1931) s. 2.
[627] Muzaffer Sezer, "Evlenmede Milliyet Meselesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 15 (1939), s. 7.
[628] **Aile Dostu**, S. 7 (1931), s. 2.
[629] **Aylık Aile Dergisi,** S. 1 (1938), s.35; Edgar Rice Burroughs, "Venüs Korsanları", **Salon**, S. 1 (1934), s. 4; **Cumhuriyet Kadını**, S. 2 (1934), s. 17; "Şen Fıkralar", **Aile Dostu**, S. 10 (1932), s. 14.
[630] **Okul Kızı,** S. 1 (1937), s. 17.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte yönetimde olduğu kadar toplumsal ve kültürel hayatta da değişim meydana gelmiştir. Osmanlı'nın son döneminde batı istikametinde başlayan değerlerdeki dönüşümün yeni yönetim ile birlikte hız kazandığı görülmektedir. Dönüşümün hız kazanmasında birçok alanda yapılan inkılaplar etkili olmuştur. Değerlerin dönüşümünde en önemli rol kadına biçilmiş, onun ailedeki konumundan yararlanılmaya çalışılmıştır.

Modernleşmenin kadınlar üzerinden olması, toplumun ilerlemesi için atılan bir adım olarak görüldüğünden kadınlara verilen haklar devletin ilerlemesinin sembolü olmaktadır. Batılılaşma bağlamında kadınlardan beklenen davranışların görünür hale gelmesi için kullanılan araçlardan biri de kadın dergileridir. İnkılapların hayata geçirilmesinde dergilerdeki yazı, resim ve karikatürlerin araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu amaçla dergilerde adab-ı muaşeret kuralları ayrıntılı bir şeklide yer almıştır.

Vazifelerin haklardan öncelikli görüldüğü bir vatandaşlık anlayışının getirisi olarak kadınlardan annelik ve eşlik vazifelerini en güzel şekilde yapmaları istenmiştir. Kadınlara yönelik inkılapların kadınların çabasıyla olmaması, inkılapları yapan kadro arasında kadınların bulunmaması bu düşünceyi teyit eder niteliktedir.

Cumhuriyet'in kurucu idaresinin açıkça modernleşmeyi Batılılaşma ile mümkün gördükleri bir zamanda kadınlardan beklentinin çok fazla olduğu görülmektedir. Batılılaşmak için laikleşmenin ön görülmesi ile birlikte kıyafet ve giyim tarzında da değişikliğe gidilmiştir. Bunun tezahürü olarak dergilerde peçe ve çarşaf aleyhindeki yazılara sıklıkla rastlanmaktadır. Bilhassa peçe aleyhinde yazılarda peçenin "yüzü olduğu kadar kalbi ve ahlakı" kapatan fena bir şey olması gibi ağır ifadeler kullanıldığı görülmektedir.

Çalışmamızda öncelikle inkılapların kadın dergilerine nasıl yansıdığı üzerinde durulmuştur. Cumhuriyet'in yeni kadınının nasıl olması gerektiği dönemin dergilerinde

her boyutu ile üzerinde durulan bir konudur. Öncellikle bu kadın eski kadına benzemeyen, münevver kadın ismiyle tanımlanan bir kadındır. Münevver kadın, inkılapların yapılma amacına uygun hareket eden, Batı medeniyetine uyum sağlamış, okuyarak cehaletten kendini kurtarmış kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Münevver kadın; hürriyetine kavuşmuş, çalışkan, kanaatkâr, vicdanlı, şefkat ve merhamet sahibi, cesaretli, bakımlı, vücudunun intizamına dikkat eden, vaktini boşa geçirmeyen, erkekle yan yana yürüyebilen, Batı modasını takip etmekle birlikte çok açık kıyafet giymeyen, milli kimliğini kaybetmemiş, inkılaplar sayesinde kendini gerçekleştiren kadın olarak gösterilmektedir. Aynı zamanda bu kadın bilgili, görgülü bir ev kadınıdır. Münevver kadın evini, eşini, çocuğunu her şeyden önce düşünür ve ailesi için yaşar. Çalışma hayatında oldukça başarılı olan fakat aynı zamanda ailesi ve çocuklarına karşı sorumluluklarını muntazam yapan bir kadın profili oluşturulmuştur. Bu bağlamda Cumhuriyet kadını fazlasıyla fedakâr bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet yöneticilerinin "süper kadın" beklentisinin yansımasını dergilerdeki hikâyelerde görmek mümkündür.

Kadından çalışsa bile ev kadını vasfını koruması istenmektedir. Ev kadınlığı milli bir vazife olarak tanımlanmıştır. Çalışma ve ev kadınlığı karşılaştırıldığında ev kadınlığının birinci sırada olması gerektiği mesajı açık bir şeklide verilmiştir. Kadının Batı tipi moda ve eğlencelere uyum sağlaması beklenmiş fakat bunun ölçülü olması, kadının evini ihmal etmesine sebebiyet vermeyecek tarzda olması gerektiği birçok yazıda dile getirilmiştir. Bu noktada kadınlardan erkeklerden farklı olarak bazı hareket ve davranışlardan uzak durması istenerek ayrımcı bir dil kullanıldığı görülmektedir.

Cumhuriyet kadını, her anlamda mükemmel bir kadın olarak tasvir edilmektedir. Bu tasvirler o dönem kadınının üzerine birçok sorumluluk yüklendiğini göstermektedir. Ülkenin toplumsal olarak iyi bir mevkie gelmesi, kadının her konumdaki sorumluklarını yerine getirmesiyle eş değer görülmektedir.

Erken Cumhuriyet devrinde güzelliğin Türk kadınının kimliğinin bir parçası olduğundan hareketle güzelleşmeye teşvik edildiği görülmektedir. Dergilerdeki moda vurgusu ve güzellik yarışmaları bu anlayışın ürünü olarak düşünülebilir.

1929, 1931, 1934 yıllarında çıkan kadın dergilerindeki kadın kimliğinin modaya tutkun, paraya düşkün, anne rolüyle öne çıkmayan, değerlerin değişmesine bağlı olarak arada kalmış bir kadın oluşturmaktadır. Fakat 1938 yılında çıkan Ana Dergisi'nde, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren istenen kadının özelliklerine vurgu yapıldığı görülmekle birlikte diğer dergilerde kaybolmaya yüz tutan değerleri tekrar hayata kavuşturmanın da hedeflendiği anlaşılmaktadır. Olması istenen kadın aslında anne olan kadındır. Vatana faydalı olunmak, iyi işler yapmak isteniyorsa çocuk doğurup o çocuğun terbiyesi için emek sarf edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Tamamen Batı tipi bir kadın değil, kendi değerlerine uygun olarak Batı'ya uyum sağlayan bir kadın tipinin arzulandığı görülmektedir. Böylece milli ve manevi değerlerinden tamamen kopmak yerine, ilme önem veren, istenen ölçüde kültürüne sahip çıkan bir kadın tipi oluşturulmak istenmektedir.

İstenilen Cumhuriyet kadınını yetiştirmek için Kız Enstitüleri'nin açıldığı görülmektedir. Batı medeniyeti ile birlikte milli kimliği bir arada yaşatmanın ideali olarak görülen bu okullar devletin evi ve aileyi değiştirmesine yönelik bir adım olarak düşünülebilir. Dergilerdeki yazılardan bu okulların müfredatlarının bu amaca yönelik hazırlandığı anlaşılmaktadır. Kız Enstitüleri'nin dönemin gözde okulları arasına girmiş olduğu görülmektedir. Buradan yetişen kızlardan öncelikle iyi bir eş iyi bir anne olmaları beklenmektedir. Yurdun kızlarının burada öğreneceği bilgilerle geleceğin beklenen ideal kadını olacakları ön görülmektedir.

Dergilerdeki yazılarda ailenin sağlam olması milletin sağlam olmasıyla eş değer görüldüğünden aileye ehemmiyet verilmektedir. Ailede en çok annenin vazifelerine dikkat çekilerek annenin bugün ile yarın arasındaki yegâne vasıta olduğu vurgulanmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadın dergilerinde kadınların eğitim görmesinin onları çalışma hayatına hazırlamak için değil, eğitimli bir anne olmaları için önemsendiği anlaşılmaktadır. Cumhuriyet'in yeni ideolojisini benimseyip, bunu gelecek kuşaklara aktarma vazifesini temsil eden annenin bu vazifesinin çalışma hayatına katılmaktan daha mühim olduğu sıklıkla ifade edilmiştir. Evde çocuğuna bakan bir kadın olmaya özendirildiği, dönemin önde gelen kadınları ile yapılan röportajlarda dile

getirilmiştir. Bu bağlamda çocuk terbiyesi üzerinde durulmuştur. Eski terbiye ile yeni terbiyenin farkına değinilerek, münevver annelerden çocuklarına yeni terbiye usullerine uygun terbiye vermesi istenmiştir. Çocuklar, yeni bir ulus devlet inşasında geleceğin vatandaşları olarak görüldüğünden bu noktada onların terbiyesine önem verildiği anlaşılmaktadır. Mürebbiye tutulmasına sıcak bakılmayarak tutanlar eleştirilmiştir. Münevver bir annenin çocuğunu mürebbiye eline vermeyeceği açıkça belirtilmiştir.

Cumhuriyet'in erken dönem dergilerinde evliliğe bakış farklılık göstermektedir. 1938'e kadar çıkan bazı kadın dergilerinde evlilik dışı ilişki gündeme getirilmiş ve olumsuz bir durum olarak görülmemiştir. 1938 yılında çıkan Ana Dergisi'nde ise evlilik dışı ilişkinin normal karşılanmadığı evliliğe yapılan vurgudan anlaşılmaktadır. Evlilik birliğinin önemi, resmi nikâhın gerekliliği bu dergide öne çıkan hususlardandır. Evlilikte erkeklerin aldatmasına kadınların müsamahakâr bakması gerektiği ifade edilmekte; kadından kocasını memnun edecek davranışlar göstermesi beklenmektedir. Zaman zaman beklenilen bu davranışların ayrıntılı bir şeklide tasvir edilip teşvik edildiğini görmek mümkündür. Kadının kocasına hizmet edip onu memnun etmesi üzerine evliliğin temellendirildiği anlaşılmaktadır. Eski dönemden kalma, modernleşmiş toplumlarda olmayan aile reisinin erkek olması anlayışı devam etmektedir. Evliliğin ehemmiyetli görülmesinden dolayı boşanma hoş karşılanmayarak boşanmanın ailenin felaketi olduğu ifade edilmiştir. Boşanmış erkek ve kadına toplumda sıcak bakılmayacağı ifade edilmiş fakat bu konuda daha ziyade kadına yüklenilmiştir. Boşanmanın toplumsal olarak olumsuz bir durum olduğu ve tasvip edilmediği ağır ifadeler kullanılarak belirtilmiştir. Kadınlardan boşanmamak için bütün yollara başvurması beklenmektedir. Tüm çarelere başvurduktan sonra bile yine de boşanması hoş karşılanmamakta, kadından kaderine razı olması istenmektedir. Boşanmak, kadının Cumhuriyet inkılapları sayesinde kazanmış olduğu haklardan biri olarak gösterilmekle beraber, cemiyetin tarihsel hafızasındaki olumsuz manasını korumaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

İnkılapların ahlaki değerler üzerindeki etkisi dergilerdeki yazılarda karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz dergilerin bazılarında olumlu ahlaki değerlere vurgu yapılırken bazılarında ise ahlaki değerleri olumsuz etkileyebilecek durumlara

rastlanmaktadır. Olumlu ahlaki değerlerden iktisatlı olmak, israf etmemek, yardımsever ve hayırsever olmak örnek gösterilebilir. Hanımlar Âlemi (1929) ve Aile Dostu (1931) dergilerinde ahlaki değerlerin düşmanı sayılabilecek gayrimeşru hayat ve kadın peşinde koşma türünden olumsuz örnekler yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bilhassa Hanımlar Âlemi'nde müstehcen sayılabilecek resimlerin bulunması ahlakı olumsuz yönden etkileyebilecek bir durum olarak değerlendirilmiştir.

Dergilerde dini değerlere de vurgu yapıldığı görülmektedir. Günlük hayatta çokça kullanılan "Elhamdülillah", "Allah korusun", "Allah'a ısmarladık" gibi lafızlara yazılarda sıkça rastlanmıştır. Fakat bu kullanımın örfi olduğu anlaşılmaktadır. Yer yer dergilerdeki yazılarda yaratma işinin tabiata dayandırıldığı görülmektedir. Buna rağmen ahiret, cennet cehennem, kader, kıyamet gibi dinî meselelere de temas edildiği görülmektedir. Dinin toplumsal göstergelerine birtakım eleştiriler getirilmektedir. Bu bağlamda tesettür, oruç, çok eşlilik geçmiş zamanda kalmış uygulamalar olarak görülmektedir. Dinin çok eşliliğe bakışı eleştirildiği halde, fiziksel olarak yetersizliği bulunduğu için çocuk doğuramayan kadının kocasının ikinci bir eşle evlenmesine sıcak bakıldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin. "Toplumsal Değişme ve Türk Kadını", **Türk Toplumunda Kadın**. Der. Nermin Abadan-Unat. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1982: 1-32.

Acun, Fatma. "Görsel Verilerde Kadın İmajı (1923-1960)", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**. S. 16, 2007, 91-112.

Adıvar, Halide Edip. **Türkiye'de Şark, Garb ve Amerikan Tesirleri**. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1956.

Afetinan, Ayşe**. Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988.

_____ **Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983.

_____**Tarih boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1982.

_____ **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi.** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.

Ağaoğlu, Süreyya. **Bir Ömür Böyle Geçti**. İstanbul: İshak Basımevi, 1975.

Aksoy, Lemi**. Yaşayan İnkılap.** Ankara: Cumhuriyet Matbaası, 1946.

Akpolat- Davut, Yıldız. "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir Kadın- Magazin Dergisi: Süs". **Tarih ve Toplum**, c. XXVI, S. 152 1996, s. 40.

Akşit, Elif Ekin. **Kızların Sessizliği Kız Enstitülerinin Uzun Tarihi.** İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Aktay, Yasin. **Türk Dinin Sosyolojik İmkânı**, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

Aliye, Fatma. **İslam Kadınları**. İstanbul: İnkılâp Yayınları, 2009.

Alp, Tekin**. Kemalizm**. İstanbul: Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, 1936.

Altan, Mehmet**. Kent Dindarlığı**. İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

Altındal, Meral. **Osmanlıda Kadın**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1994.

Altıparmak, Yılmaz**. İslamiyet Açısından Atatürk ve İnkılaplar**, İstanbul: Timaş Yayınları, 1993.

Arat, Necla**. Kadın Sorunu**. İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1980.

_____ **Susmayan Yazılar**. İstanbul: Say Yayınları, 1997.

Arat, Yeşim. "1980'ler Türkiye'sinde Kadın Hareketi". **Toplum ve Bilim**. S. 53, 1991, s. 8.

Arat, Zehra F. "Kemalizm ve Türk Kadını". Ed. Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu. **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler.** İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998. 51-70.

Arık, K. F. "Medeni Kanun ve Yapılan Bazı Tenkitler", **SBFD**, C. XVIII, S. 1 (1963): 193-213.

Arslan**,** Ahmet**. "**Türk Laikliği ve Geleceği Üzerine Bazı Düşünceler", **Liberal Düşünce**. C. 1, S. 1, 1996, s.

Arun, Fuad. **Muallim Refik Kırış Hayatı ve Eserleri 1868-1945**. Ankara: Başnur Matbaası, 1968.

Atatürk, Mustafa Kemal. **Atatürk'ün Başlıca Nutukları 1920-1938.** Der. Herbert Melzig. İstanbul: Ülkü Matbaası, 1942.

Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri 1925. Der. Mustafa Selim İmece. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri. C. II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959.

Ataay, Aytekin. "Neden İsviçre Medeni Kanunu?", **Medeni Kanun 50. yıl Sempozyumu: I. Tebliğler**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü, 1978: 59.

_____ **Devrimler Açısından Medeni Kanun**. İstanbul: Baha Matbaası, 1960.

Atay, Falih Rıfkı. **Niçin Kurtulmamak?**. İstanbul: Varlık Yayınevi, 1953.

Ayan, Dursun. "Cumhuriyet Dönemi Anadolu'da Bazı Evlilik Görünümleri ve Resmi Nikâh", **Dinlerde Nikâh Milletlerarası Tartışmalı İlmi Toplantı**, İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı, 2012.

Ayiter, Nuşin. "Atatürk ve Kadın Hakları", **Türk Dili**, S. 353 (1981): 765.

Balcı, Merve ve Mervenur Tuzak. "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Nezihe Muhiddin Özelinde Türk Kadınlarının Siyasi Hakları İçin Mücadelesi", **Marmara Üniversitesi Kadın ve Cinsiyet Araştırmaları Merkezi Dergisi**. S. 1 (2017).

Banguoğlu, Tahsin. **Kendimize Geleceğiz**. İstanbul: Derya Dağıtım Yayınları, 1984.

Başar, Hamdi**. Atatürk'le Üç Ay ve 1930'dan Sonra Türkiye**. İstanbul: Tan Matbaası, 1945.

Başgil, Ali Fuat. **Din ve Laiklik**. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2016.

Başgöz, İlhan ve Howard E. Wilson. **Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk**. Ankara: Dost Yayınları, 1968.

Batır, Betül. "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Mustafa Şekip Tunç'un Bilim ve Aydın Tanımı", **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi.** S. 11 (2009): 75.

Baykan, Ayşegül ve Belma Ötüş- Baskett. **Nezihe Muhittin ve Türk Kadını 1931**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

Bayrak, M. Orhan. Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831-1993). İstanbul: Küll Yayınları, 1994.

Bayram, Sibel. "Tarih Boyunca Kadın ve Türk Edebiyatında Değişen Kadın İmgesi". **Köprü.** S. 113 (2011): 114-115.

Belge, Murat**. Tarihten Güncelliğe.** İstanbul: Alan Yayıncılık, 1986.

Berkes, Niyazi. **Türkiye'de Çağdaşlaşma**. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1973.

_____ **Teokrasi ve Laiklik**. İstanbul: Adam yayıncılık. 1984.

Berksoy, Funda. "Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde modernlik/gelenek karşıtlığı ve Taksim Meydanı (1935) isimli resimdeki oryantalist Kurgu". **Tarih ve Toplum**, S. 12 (252), 2011, s. 98.

Berktay, Fatmagül. "Cumhuriyet'in 75 yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak". Ed. Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu. **75 yılda Kadınlar ve Erkekler.** İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

_____ **Tarihin Cinsiyeti**. İstanbul: Metis Yayınları, 2003.

Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin Irkçı Çehresi: 1925-1939. İstanbul: Metis Yayınları, 2005.

Bischoff, Norbert Von. **Ankara: Türkiye'deki Yeni Oluşun Bir İzahı.** Çev. Burhan Belge. Ankara: Ulus Basımevi, 1936.

Bourdieu, Pierre**. Outline of a Theory of Practice**. Cambridge, Cambridge Universty Press, 1977. Aktaran: Kandiyoti, Deniz. "Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar". Sibel bozdoğan ve Reşat Kasaba (Ed.). **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, Çev. Nurettin Elhüseyni, , İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998. 99-117.

Büyükdüvenci, Sabri. "Cumhuriyet Dönemi Eğitiminde Felsefesizliğin Etkileri", **Türk Yurdu.** C. 10, S. 38 (1990): 27-29.

Caporal, Bernard. **Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını (1919-1970)**. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1982.

CHP Program ve Tüzüğü, 1947.

Çakır, Serpil. **Osmanlı Kadın Hareketi**. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.

Cevdet, Abdullah. **Mükemmel ve Resimli Adab-ı Muaşeret Rehberi.** İstanbul: Kitap ve Kâğıt Pazarı, 1927.

Cevizci, Ahmet**. Felsefe Sözlüğü**. Ankara: Ekin Yayınları, 1996.

Cumhuriyet'in Güzellik Müsabakası Esaslar ve Şartlar, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1929.

Çapa, Mesut. "Giyim Kuşamda Medeni Kıyafetlerin Benimsenmesi ve Trabzon Örneği", **Toplumsal Tarih**, S. 30 (1996): 22-28.

Çerman, Osman Nuri. **Kemalizm Reformuna Göre Dinimiz de Esaslar ve Seçilmiş Yazılar**. İstanbul: Vakit Matbaası, 1959.

_____ **Modern Türkiye İçin Din'de Reform.** İstanbul; Tan Matbaası, 1958.

Daver, Bülent**. Türkiye Cumhuriyet'inde Laiklik**. Ankara: AÜ SBF Yayınları, 1955.

Devrimci Cumhuriyet'in Eğitim Politikaları, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1998.

Dilmaç, Bülent. "İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Marmara Üniversitesi SBE. 1999.

Doğaner, Yasemin. "Toplumsal Alanda Yapılan Atatürk İnkılapları ve Etkileri", Ed. Mehmet Zencirkıran**. Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**. İstanbul: NOVA Basın Yayın, 2006. 203-235.

Doğramacı, Emel**. Türkiye'de Kadın Hakları**, 1982.

Dönmez, Şerafettin. **Atatürk'ün Çağdaş Toplum ve Din Anlayışı**. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2002.

Durakbaşa, Ayşe. "Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve 'Münevver Erkekler". Ed. Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu. **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

_____ "Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin oluşumu", **Tarih ve Toplum**. C.9, S. 51 (1988): 39-43.

Eldem, Ethem. **Doğuyu Tüketmek**. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2007.

Er, Hamit. "İstanbul Darülfünunu İlahiyat Fakültesi, Mecmuası, Yazar ve Hocaları", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE, 1992.

Ercan, Ayşe. "Mihrab Mecmuasının Türk Basın Tarihindeki Yeri ve Önemi", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, 1990.

Ercan Çağlayan, "Kemalizm'in "Medeniyet Fabrikası": Kız Enstitüleri", **Tarih ve Gelecek Dergisi**. C. 4, S. 3 (2018): 8-35.

Erişirgil, Mehmet Emin. **Neden Filozof Yok?**. Ankara: Ankara Maarif Yayınevi, 1957.

_____"İstikbalde Kadın", **Hayat**. S. 92 (1928): 1-2.

Eroğlu, Hamza**. Türk İnkılap Tarihi.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1982.

Feyzioğlu, Turhan. "Atatürk ve Kadın Hakları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**. C. 2, S. 6 (1986): 585-601.

Gök, Fatma. "Türkiye Cumhuriyet'inin Erken Dönemlerinde Kız Enstitüleri", **Çokkültürlü Toplumlarda Eğitim Türkiye ve İsveç'ten Örnekler**. Der. Marıe Carlson- Annıka Rabo ve Fatma Gök, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

Göle, Nilüfer. “Modernleşme Bağlamında İslami kimlik Arayışı”. Ed. Sibel bozdoğan ve Reşat Kasaba. **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, Çev. Nurettin Elhüseyni, , İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998. 70-81.

_____ “Islam as Ideology”, **Modest Claims: Dialogues and Essays on Tolerance and Tradition** içinde, Der. Adam B. Seligman. Unıversity of Notre Dame Press, Notre Dame, IN, 2004. Aktaran: Kuru, Ahmet T. **Pasif ve Dışlayıcı Laiklik ABD, Fransa ve Türkiye**. Çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

Güngör, Erol. **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1992.

Güventürk, Korgeneral Faruk. **29 Yıl Sonra Atatürk İnkılaplarına Bakış**. İstanbul: Ak Yayınları, 1968.

Hanioğlu, M. Şükrü. “Kemalizm’in tarihi Kökeni”, **Türkiye’de Demokrasi, İslam ve Laiklik**, Der. Ahmet T. Kuru, Alfred Stepan. Çev. Hande Tatoğlu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

Hoş, Hüsniye. “Türk Kadını ve Cumhuriyet Dönemi Kadın Hakları”, **Yüksek Lisans Tezi.** İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2001.

https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/ (Erişim Tarihi: 14.07.2019.)

https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44605360 (Erişim Tarihi: 15.04.2019)

Irmak, Sadi. **Türkiye Cumhuriyet’inin Ellinci Yılı Münasebetiyle Atatürk Devrimlerinin Karakteri.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1974.

_____ **Devrim Tarihi**. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1967.

Işın, Ekrem. “Yeni İnsan Yeni Hayat”, Ed. Ekrem Işın. **Cumhuriyet: Yeni insan Yeni Hayat**. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2013.

"İnkılap", **Türkçe Sözlük**. Türk Dil Kurumu, 2011.

İrepoğlu, Gül. **Zeki Faik İzer**, İstanbul: YKY, 2005.

İlyasoğlu, Aynur ve Deniz İnsel. "Kadın Dergilerinin Evrimi", **Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1984).** İstanbul: Gelişim Yayınları, 1984.

Jäschke, Gotthard. **Yeni Türkiye'de İslamlık**. Çev. Hayrullah Örs. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1972.

Kabacalı, Alpay. **Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Matbaa, Basın ve Yayın.** İstanbul: Literatür Yayınları, 2000.

Kandiyoti, Deniz. "Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar". Ed. Sibel bozdoğan ve Reşat Kasaba. **Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, Çev. Nurettin Elhüseyni, , İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998. 99-117.

_____"Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case", **Feminist Studies**, S. 2 (1987): 317-339. Aktaran: Kadıoğlu, Ayşe. "Cinselliğin İnkârı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları", Ed. Ayşe Berktay Hacımirzaoğlu. **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998. 89-100.

_____ "Kadın, İslam ve Devlet: Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım", **Toplum ve Bilim**. S. 53 (1991): 21-39.

Kaplan, İsmail. **Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi ve Siyasal Toplumlaşma Üzerindeki Etkisi**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

Kaplan, Leyla. "Türk Bedai'iyini Koruma Derneği ve Cumhuriyet Döneminde Türk Güzelliğini Geliştirme Çabaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C. XVII, S. 49 (2001): 159-170.

Kara, İsmail. "Cumhuriyet Dönemi Dinî yayıncılığın Arka Planı ve Diyanet işleri Başkanlığı Yayınları", **Türkiye I. Dini Yayınlar Kongresi**. Ankara: DİB Yayınları. (31 Ekim- 02 Kasım 2003): 23-30.

_____**Cumhuriyet Türkiye'sinde Bir Mesele Olarak İslam 1**. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

_____ **Şeyhefendi'nin Rüyasındaki Türkiye**. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.

Karaalioğlu, Seyit Kemal**.** "Dergi", **Türkçe ve Edebiyat Sözlüğü**. İstanbul: Okat Yayınevi, 1962.

Karataş, Turan**.** "Dergi", **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**. Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.

Kasaba, Reşat. "Eski ve Yeni Arasında Kemalizm ve Modernizm", Ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba. **Türkiye'de Modernleşme Ve Ulusal Kimlik**. Çev. Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998. 12-28.

Kaynar, Hakan. "Yeni Rejimin Gündelik Hayatı", Ed. Ekrem Işın. **Cumhuriyet: Yeni İnsan Yeni Hayat.** İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 2013.

"Kemalizm", **Türkçe Sözlük**. Türk Dil Kurumu, 2011.

Kılıç, Recep. "Küreselleşme ve Değer İlişkisinde Dinin Yeri". **Felsefe Dünyası**. S. 41, 2005, ss. 84.

Kırca, Süheyla. "Kadın Dergileri: Popüler ve Politik Söylemin Buluştuğu Yer", **Kurgu**. S. 17 (2000): 147.

Kirman, Mehmet Ali. **Din Sosyolojisi Sözlüğü**. Adana: Karahan Kitapevi, 2016.

Koçali, Filiz. "Kadın Dergileri, Film Şeridi Gibi...", **Popüler Tarih**. S. 2 (2000): 50.

Köksal, Duygu. "Yeni Adam ve Yeni Kadın: 1930'lar ve 40'larda Kadın, Cinsiyet ve Ulus", T**oplumsal Tarih**. S. 51 (1998): 31-35.

Kurtoğlu, Zerrin. "Devlet Aklı ve Toplumsal Muhayyile Arasında Din ve Siyaset", Ed. Tanıl Bora, Murat Gültekingil. **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Dönemler ve Zihniyetler**, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 9, 2009.

Kuru, Ahmet T. ve Alfred Stepan, "Bir 'İdeal Tip' ve Skala Olarak Laiklik: Türkiye, Fransa ve Senegal Karşılaştırması", **Türkiye'de Demokrasi, İslam ve Laiklik,** Der. Ahmet T. Kuru ve Alfred Stepan. Çev. Hande Tatoğlu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013: 91- 114.

Kuru, Ahmet T. **Pasif ve Dışlayıcı Laiklik ABD, Fransa ve Türkiye**. Çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

Kürkçüoğlu, Feza. "30 ve 40'lı Yılların Güzellik Müsabakaları Peyami Safa'nın Görücülük Usulü", **Popüler Tarih**. S. 4 (2000): 47.

Levent Köker, "Sol Çağdaşlaşma Adına Kemalizmi Hep Olumladı", Röportaj: Levent Cinemre ve Ruşen Çakır**. Sol Kemalizme Bakıyor**. İstanbul: Metis Yayınları, 1991. 27-46.

Maksudyan, Nazan. "Erken Cumhuriyet Devrinde Kadın İntiharları". **Toplumsal Tarih**, S. 188, 2009, ss. 64.

Mardin, Şerif**. Din ve İdeoloji**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.

Mazıcı, Nurşen. "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", **Türk İnkılap Enstitüsü Dergisi**. S. 18 (1996): 131-154.

Mehmedoğlu, Ali Ulvi. "Gençlik, Değerler ve Din", Yurdagül Mehmedoğlu ve Ali Ulvi Mehmedoğlu (Ed.), **Küreselleşme Ahlak ve Değerler** içinde (251-319), İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006.

Navaro-Yaşın, Yael. "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Evişinin Rasyonelleşmesi", **Toplum ve Bilim**. S. 84 (2000): 52.

Neslihan Nur Çelik, Resimli Çocuk Kitaplarında Atatürk ve Cumhuriyet Değerlerinin İncelenmesi (1950-1997). **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü, 2016.

Odabaş, Sevim. "Cumhuriyet Döneminin Gizli Konuşmaları (1936-1937)", **Toplum ve Bilim**. S. 130 (2014): 87-109.

Okay, M. Orhan**. Edebiyat ve Kültür Dünyamızdan Makaleler, Denemeler, Sohbetler**. Ankara: Akçağ Yayınları, 1991.

Ongun, Cemil Sena. **Yeni Kadın**, İstanbul: Vakit Gazete Matbaa Kütüphane, 1936.

Ortaylı, İlber. **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**. İstanbul: Hil Yayınları, 1983.

Öcal, Mustafa. **Cumhuriyet Döneminde Din eğitimi ve Dini Hayat I**. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2008.

Öndin, Nilüfer. **Cumhuriyet'in Kültür Politikası ve Sanat 1923-1950**. İstanbul: İnsancıl Yayınları, 2003.

Öner, Necati**. Felsefe Yolunda Düşünceler**. İstanbul: MEB Yayınları, 1995.

Özek, Çetin**. Devlet ve Din**. İstanbul: Ada Yayınları.

Özel, Işık. "1930'ların İstanbul Basınında Kadın", **Toplumsal Tarih**, S. 31 (1996): 30-38.

Özer, İlbeyi**. Avrupa Yolunda Batılaşma ya da Batılılaşma: İstanbul'da Sosyal Değişimler**. İstanbul: Truva Yayınları, 2005.

Özkul, Osman. "20. Yüzyıl'dan 21. Yüzyıl'a geçişte Kadın Rolündeki Değişimler ve Bu Sürecin Muhafazakâr Kadınlar Üzerindeki Etkileri", **Köprü**. S. 113 (2011): 31-35.

Özlük, Nuran. **Siyasetten Edebiyata Türk Basınında Dergiler (1883-1957).** İstanbul: Başlık Yayın Grubu, 2011.

Özsoy, Ömer. "Dini Muhtevalı Dergiciliğin İmkân ve Problemleri (Bilimsel-Akademik Dinî Dergiciliğin Sorunları Üzerine)", **Türkiye I. Dinî Yayınlar Kongresi**. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 31 Ekim- 02 Kasım 2003: 281-288.

Özsunay, Ergun. "Türkiye'de Yabancı Hukukun Benimsenmesi Hareketi İçinde Türk Medeni Kanunun Anlam ve Önemi", **Medeni Kanun 50. yıl Sempozyumu: I. Tebliğler**. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Enstitüsü, 1978: 413.

Öztamur, Pınar. "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Güzellik Yarışmaları ve Feminen Kadın Kimliğinin Kuruluşu", **Toplumsal Tarih**. C. 17, S. 99 (2002): 46-53.

Öztürk, Said, "Osmanlı Toplumunda Çok Eşlilik", **Toplum ve Bilim**. S. 17 (2001): 14.

Parla, Taha. **Türkiye'de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları: Kemalist Tek Parti İdeolojisi ve CHP'nin Altı Oku.** Cilt 3, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.

Peltre, Christine. **Osmanlıdan Cumhuriyet'e Kadınlar**. Çev. Gülüş Arsoy. İstanbul: YKY, 2015.

Saktanber, Ayşe. "Kemalist Kadın Hakları Söylemi". **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm**, C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Sarısaman, Sadık. "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Kadın kıyafeti Meselesi", **Atatürk Yolu**, C. 6, S. 21 (1998): 103.

Schwarz, Andreas B. **Medeni Hukuka Giriş**. Çev. Hıfzı Veldet. İstanbul: Üniversite Kitapevi, 1942.

Sırman, Nükhet. "Kadınların Milliyeti", Ed. Tanıl Bora. **Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Milliyetçilik**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Soydan, Aynur. "Kadın Kimliğinin Oluşması Çerçevesinde Mesleki Teknik Eğitim (Cumhuriyet İdeolojisinin Kuruluş Sürecinde Kız Enstitüleri -1923- 1940-)", **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**. S. 1 (2002): 269-287.

Tansu, Yunus Emre. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Batıcı Düşünce Çerçevesinde Dr. Abdullah Cevdet Ve İctihad Dergisi". **Tarih ve Gelecek Dergisi.** Cilt 4, S. 1. 2018: 118.

Tekeli, Şirin. "Kadın", **Cumhuriyet Dönemi Kadın Ansiklopedisi**. C. 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.

_____"Tek Parti Döneminde Kadın Hareketi de Bastırıldı", Röportaj: Levent Cinemre ve Ruşen Çakır. **Sol Kemalizme Bakıyor**. İstanbul: Metis Yayınları, 1991. 103-118.

_____"Siyasal İktidar Karşısında Kadın". **Toplum ve Bilim**. S. 3 (1977): 69-107.

Tekeli, Şirin ve Meryem Koray, **Devlet-Kadın-Siyaset**, İstanbul: Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, 1991.

Timuçin, Afşar. "Değer Nedir?". **Felsefe Dünyası**. S. 41, 2005, s. 11.

Toprak, Binnaz. "Türkiye'de Dinin Denetim İşlevi". E. Kalaycıoğlu-A. Y. Sarıbay (Ed.). **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi.** İstanbul: Beta Yayınları, 1986.

Toprak, Zafer. "Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası", **Tarih ve Toplum**. C.9, S. 51 (1988): 30-31.

_____"Sabiha (Zekeriya) Sertel ve Türk Feminizmi" , **Toplumsal Tarih**. S. 51 (1998): 7-14.

Tuncer, Hamdi Can. "Kılıçzade Hakkı'nın Tesettüre İlan-ı Harbi", **Toplumsal Tarih**, C. 11, S. 66 (1999): 34-36.

Tunç, Mustafa Şekip. "Aksiyon", **Ağaç.** S. 3 (1936): 10-12.

Tunçay, Mete**. Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**. Ankara: Yurt Yayınları, 1981.

Turgut, Mustafa (Ed.). **Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması**, Ankara: T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010.

Tüfekçioğlu, Hayati. "Cumhuriyet İdeolojisi ve Türk Basını(1 Aralık 1928-31 Aralık 1929)", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE, 1988.

Türker, Hasan. **Türk devrimi ve Basın (1922-1925)**, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2000.

Uyar, Hakkı. "Çarşaf, Peçe ve kafes Üzerine Bazı Notlar", **Toplumsal Tarih**, S. 33 (1996): 6-11.

Uzun, Mustafa, "Mecmua", **DİA**. C. 28, s. 265-268.

Ülken, Hilmi Ziya. **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**. C. 1. İstanbul: Ülken Yayınları, 1979.

Ülkümen, Lütfi. **Atatürk İlkeleri ve İslam.** Erzurum: Manevi Kalkınma Derneği Yayınları, 1974.

Ünver, Cennet. "Images and Perceptions of Fascism Among the Mainstream Kemalist Elite in Turkey 1931-1943", **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü, 2001. Aktaran: Maksudyan, Nazan. **Türklüğü Ölçmek: Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin Irkçı Çehresi: 1925-1939**, İstanbul: Metis Yayınları, 2005.

Yalçın Aydeniz, Tuğba. "Bir Cumhuriyet Dergisi: Asar-ı Nisvan'ın Kadın, Aile ve Mahremiyete Bakışı", **Din Gelenek ve Ahlak Bağlamında Mahremiyet Algıları Sempozyumu**. Ordu: Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 27-29 Mart 2015: 157-173.

Yaraman, Ayşegül**. Resmi Tarihten Kadın Tarihine**. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2001.

Yazıcıoğlu, Hulusi. **Bir Din Politikası Laiklik**. İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 1993.

Yeşil, Kamil. "Anlatılarda Hoca Tipleri". **Toplum ve Bilim.** S. 17. 2001: 47.

Yurdusev, A. Nuri. "Laiklik ve Demokrasi: Biri Diğerinin Vazgeçilmez Şartı Mı?", **Liberal Düşünce**. S.2, 1996, s. 138-144.

_____"Laiklik ve Modern Uluslararası Sistem", **Liberal Düşünce**, S. 1, 1996, s. 77-84.

Yurdsever Ateş, Nevin (hzl.). **Kadın Yolu/ Türk Kadın Yolu 1925-1927**. İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayınları, 2009.

Zafer, Ayşenur Bilge. "Cumhuriyet ile Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı ve Kadının Durumu", **U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.** S. 24 (2013): 121-134.

Zihnioğlu, Yaprak. **Kadınsız İnkılap**, İstanbul: Metis Yayınları, 2003.

İncelenen Kadın Dergilerindeki Makaleler

A., R. G. "İsmet Paşa Kız Enstitüsünde 1 Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 2 (1938), s. 20-22.

Acun, Niyazi. "Ana Ol", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s. 6-7.

_____ "Ankara Kız Lisesinde Bir Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.4, s. 21-23.

_____ "Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 8-9.

_____ "Japon Kadınları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 5 (1938), s.23-25.

_____ "Prof. Dr. Tevfik Remzi Türk Anası için Diyor ki:", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 15 (1939), s.1-2.

_____ "Yarının Annelerini Hazırlayan Türk Maarif Cemiyet Lisesinde Bir Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 18-19.

Alpaslan, Güzide. "Türk Medeni Kanunu'nda Ananın çocuğa karşı olan vazifeleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3 (1938), s. 13-14.

Ana Aylık Aile Dergisi, S. 1 (1938), s. 13.

Ana Aylık Aile Dergisi, S. 14 (1939), s. 5.

Ana Aylık Aile Dergisi, S. 39 (1941), s.13.

Aile Dostu, S. 1 (1931), s. 13, 32.

Aile Dostu, S. 4 (1931), s. 8, 14.

Aile Dostu, S.5 (1931), s. 17.

Aile Dostu, S.11 (1931), s. 1-2, 16.

Aile Dostu, S. 11 (1932), s. 21, 25

"Aile Oyunları: Tombala", **Aile Dostu**, S. 2 (1931), s. 7.

Altınçağ, Kazım Sevinç. "Muaşeret Adabı Takdimler ve Bazı Şaşırtıcı Vaziyetler", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 11 (1938), s. 28-29.

Argın, R. G. "Yarının Anaları Arasında: Selçuk Kız Enstitüsünde 1 Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.5 (1938), s. 20-21.

Argun, Mübeccel H. "Kızlarımız Beden Terbiyesine Niçin Lakayt Kalıyorlar?", **Okul Kızı,** S. 1 (1937), s.8.

Arman, Benal. "Çocuk Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 4 (1938), s. 5.

_____"Çocuk Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 6 (1938), s. 7.

_____"Çocuk Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 20.

Asaf, Konsolitçi. “Güzellik Müsabakası”, **Hanımlar Âlemi**, S.2 (1929), s. 6.

_____“Hamit Refik’e Nazire”, **Hanımlar Âlemi**, s. 3 (1929), s. 3.

“Asrımızın Eğlenceleri”, **Aile Dostu**, S. 3 (1931), s. 21.

Atakartal, Nakiye. “Bugünkü Türk Kızı Ne Düşünüyor?”, **Okul Kızı**, S.1 (1937), s. 3.

“Ayağa Gelen Kısmet”, **Hanımlar Âlemi**, S. 2 (1929), s.7.

Aytuna, Hasip. “Anneler ve Babalar Yetiştirmek”, **Ana Aylık Aile Dergisi**, S.13 (1939), s. 3-5.

Aziz, Hayrettin. “Hangisi Haklı”, **Cumhuriyet Kadını**, S.2 (1934), s. 6.

“Bahara Aşka ve İzdivaca Dair”, **Aile Dostu**, S. 2(1931), s. 2.

“Beğenilen Kadın”, **Cumhuriyet Kadını,** S. 1 (1934), s. 7-8.

Ballance, Stanley M. “Canavarlar Evi ve Sahibi Demir Adam”, **Salon**, S. 3 (1934), s. 3.

Bektan, Hadiye. “Bayan Necibe Kızılay’la Bir Saat”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 21 (1939), s. 26-27.

_____“Beğenmek ve Beğenilmek”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s. 27.

_____“Kadın Muharrirler Arasında: Cahid Uçuk’la Bir Saat”, **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 20 (1939), s. 18-19.

Berkand, Muazzez Tahsin. “Hodbinlik Fazilet Değildir”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 9 (1938), s. 6-7.

_____“Yurttaki Felaket Karşısında”, **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 5 (1938), s. 17.

“Bir Annenin Sergüzeşti”, **Aile Dostu**, S. 12 (1932), s. 19.

“Bir Tokat Ve Bir Ev…”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 21 (1939), s. 12.

Bleda, Gayyur “Boşanma Bir Lekedir”, **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 8 (1938), s. 4.

_____"Üç On Beş", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 10 (1938), s. 1-2.

Bull, Dr. E. D. "Hayatın Muamması", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 47 (1941), s. 6-7.

"Büyük Annelerimiz", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 47 (1941), s. 3, 15.?

"Büyükannenin Gözyaşları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 20.

"Büyük Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.2 (1938), s .4.

Bora, Mualla İhsan. "Bir İlk Mektep Hocası", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 18 (1939), s. 10-11.

_____"Kar Fırtınası", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 24 (1940), s. 5.

_____"Ölüme çare Arayan Adam", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 36 (1941), s. 8-9.

_____"Paşanın Karısı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.19 (1939), s. 6-7.

Cahit, Cemil. "Bütün kadınları tanımak ister misiniz? Bacaklarına Bakarak Huylarını Anlamak ve Onların suyuna giderek Muhabbetlerini Kazanmak Mümkündür", **Hanımlar Âlemi**, S. 1 (1929), s. 4.

_____"Bütün kadınları tanımak ister misiniz? Bacaklarına Bakarak Huylarını Anlamak ve Onların suyuna giderek Muhabbetlerini Kazanmak Mümkündür", **Hanımlar Âlemi,** S. 4 (1929), s. 2.

_____"Nasıl Kadın Avlıyorlar?", **Hanımlar Âlemi**, S. 5 (1929), s. 2.

Carnochan, F. G. "Afrika'da Vahşilerin Evlenmeleri", **Salon**, S. 4 (1934), s. 11.

Candar, Avni. "Köyde ve Köylü Ana…", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 24 (1940), s. 14.

Cronin, J. "Yıldız Duası", **Ana Aylık Aile Dergisi.** Çev. Saime Pulat**.** S. 45 (1941), s. 8-9, 14.

Çapkın, "Aşk ve Kadın", **Hanımlar Âlemi,** S.2 (1929), s. 5.

_____ "Tekerlemeler", **Hanımlar Âlemi**, S.5 (1929), s. 11.

"Cumhuriyet Kadını", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 6-7.

"Çocuğunuzu Kendiniz Emziriniz", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 7.

"Çocuklarına Düşkün Analar", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 37 (1941), s. 6.

"Çocukta İçtimai Terbiye", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 38 (1941), s. 7.

"Daima Tedbirli ve Müteyakkız Olmalıyız", **Aile Dostu**, S. 5 (1931), s. 10.

"Dedikodular Başladı", **Hanımlar Âlemi**, S. 14 (1929), s.11.

Demirağ, Dr. Bahtiyar. "Ana ve Çocuk", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 6.

_____"Emziren Ana", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 49 (1942), s. 10, 14.

Demiray, Cevdet. "Türk Kadını ve Kırılan Esaret Zinciri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 25 (1940), s. 10, 22.

Demirci, Atiye. "Vatanı Kadın Yaşatır!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 43 (1941), s. 16.

Derviş, Suat. "Kadın Kalalım", **Cumhuriyet Kadını**, S. 2 (1934), s. 2-3.

_____"Sevince", **Cumhuriyet Kadını,** S. 1 (1934), s. 5.

Desmond, Shaw. "Ölülerle Nasıl Konuştum?", **Salon**, S. 2 (1934), s. 7.

_____"Öldükten sonra Hayat Dünyada Hayaletler Var mıdır?", **Salon**, S. 4 (1934), s. 7.

Devrimeri, Fikret. "Garp kızları ve onların takip ettikleri çalışma tarzları", **Okul Kızı,** S. 1 (1937), s. 13.

Doğaner, Orhan "**T**ürk Medeni Kanunu'na Göre Evlilik Birliğinde Kadının Hak ve Vazifeleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 13 (1939), s.23-24.

Duru, Kazım Nami. "Ailede Annenin Yeri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 4 (1938), s. 7.

_____"Çocuğu Bilelim", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 25-26 (1940), s. 3, 21.

"Dünyanın İlk Genç Kızı", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 45 (1941), s. 11.

"Dün Olmayan Yeni Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 8-9.

E., R. İ. "Bir Ev Nasıl Hiçten Yıkılıverir?", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 18 (1939), s. 15.

_____"Yaşamak İçin Yemek Lazımdır", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 19 (1939), s. 16-17.

Egeli, M. H. "Bir Genç Kız Modeli", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 20 (1939), s. 16.

_____ "Bunu İmzalar mısınız?", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 23 (1939), s. 3.

_____ "Harp Baharı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 27-28 (1940), s.3, 21.

_____ "Kocam Beni Güzel Diye Aldı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 12-13.

_____ "Tatlı Yükler", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 2-3.

Eriş, Nevzat. "Kendinize Benzeyiniz", **Okul Kızı**, S.1 (1937), s.5.

"Ev Kadını Neler Bilmeli?", **Aile Dostu**, S. 7 (1931), s. 8.

"Evlenmek İsteyen Hanımlara ve Beylere", **Hanımlar Âlemi,** S. 1 (1929), s.7.

"Evli Kadına Nasihatler", **Aile Dostu**, S. 7 (1931), s.26.

"Ev ve Mobilya: Rahatlık, Kolaylık ve Ucuzluk", **Aile Dostu**, S. 3 (1931), s. 9.

Farrere, Claude. "Annelerin En Büyüğü", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 16 (1939), s. 7-8.

"Fıkralar Latifeler", **Aile Dostu**, S. 1 (1931), s.12, 13.

"Fikir ve Düşünceler", **Aile Dostu**, S. 5 (1931), s. 12.

Gençosman, Kemal Z. "Bir Çam Ağacı ile Konuştum…", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.24 (1940), s.12-13.

_____"Erzincan'dan Röportaj", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 24 (1940), s. 4.

Gorki, Maksim. "Ana", **Ana Aylık Aile Dergisi.** Çev. N. Yalaza. S. 8 (1938), s. 27.

Gökalp, R. "Yarının Anaları Arasında: İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsünde Bir Saat", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.3 (1938), s. 20.

"Güzel Kadın", **Aile Dostu**, s.16-17; "Aşk ve Kadın", **Hanımlar Âlemi,** S.2 (1929), s. 4.

"Güzel Olmak Sanatı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 29 (1940), s. 8.

"Hakiki hayattan hikâyeler: Halı Kralının Kızının İzdivacı", **Aile Dostu**, S. 12 (1932), s. 13.

"Hanım Efendiler", **Cumhuriyet Kadını**, S.2 (1934), s.16.

Hanımlar Âlemi, S. 1 (1929), s. 2.

Hanımlar Âlemi, S. 4 (1929), s.6, 10, 14.

Hanımlar Âlemi, S. 5 (1929), s. 5-6.

Hanımlar Âlemi, S. 6 (1929), s. 7.

Hanımlar Âlemi, S. 7 (1929), s. 6-7.

Hanımlar Âlemi, S. 8 (1929), s. 9.

Hanımlar Âlemi, S. 12 (1929), s. 1.

"Harp ve Ana", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 49 (1942), s. 2, 34.

"Her Günlük Meseleler", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 10 (1938), s. 23.

Hüseyin, Hamit. "Bir Sansarın Muzipliği", **Hanımlar Âlemi,** S. 10 (1929), s. 10.

İskit, Server. “Gençler Gecikmeyeniz!”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 1 (1938), s. 7.

“İş Kadınından evvel Ev Kadını”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 4 (1938), s. 4.

İrtan, “Yuvama Dönüyorum”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 27-28 (1940), s. 19, 22.

“Kadına Yakışan ve yakışmayan Hareketler”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 36 (1941), s. 5.

“Kadına Dair”, **Hanımlar Âlemi**, S.12 (1929), s.4.

Kadını, Cumhuriyet. “Cumhuriyet Kadını Neden Çıkıyor?”, **Cumhuriyet Kadını,** S.1 (1934), s. 2.

“Kadınlarımız Ve Sosyete”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.3 (1938), s. 4.

Kanad, Halil Fikret. “Terbiyede Ailenin Rolü ve Aile Terbiyesinin başlıca Esasları”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 12 (1939), s. 5.

Karaca, Rahmi. “Hırsızın Çaldığı Şey”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 50 (1942), s. 10.

“Kazaya Uğradık”, **Hanımlar Âlemi**, s.10 (1929), s.5;

Kemal, Neyyir. “Hareketin Gizli Sebepleri”, **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 29 (1940), s. 5.

Keaton, Buster. “Sinemada En Heyecanlı Dakikam”, **Salon**, S. 3 (1934), s. 8.

Kenneli, Ruth Epperson. “Rusyada Bolşeviklerin Evlenmeleri”, **Salon**, S. 4 (1934), s. 2.

“Kerameti mi varmış”, **Salon**, S. 1 (1934), s. 2.

“Kır ve deniz Muhabbeti”, **Aile Dostu**, S. 10 (1932), s. 1.

Kızılay, Necibe. “Benim oğlum”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.19 (1939), s. 13.

“Kızıma Mektuplar”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 47 (1941), s. 5.

Konuk, Dr. Sadi. “Nüfus İşimiz”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s. 1-3.

"Köy Kadınına", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 1 (1938), s. 13.

Kutay, Cemal. "Ev Kadınlığını Bir Halk Endüstrisi Haline Getirelim", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.23 (1939), s. 4.

"Küçük Gülümsemeler", **Salon**, S. 3 (1934), s. 13.

"Küçük Gülümsemeler!..", **Salon**, S. 4 (1934), s. 3.

Leyla, "Hanım mektupları", **Hanımlar Âlemi**, S.11 (1929), s. 9-10.

"Limon Kabuğu Likörü", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 23 (1939), s. 21.

Maurois, Andre. "Sevmek Sanatı", **Ana Aylık Aile Dergisi.** Çev. Yaşar Nabi. S. 29 (1940), s. 4.

Mektupçusu, Şehir. "Şehir Mektubu", **Hanımlar Âlemi**, S. 13 (1929), s. 3.

Menemenci, Zeynep. "İlk Mısırlıların Feminizmi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3(1938), s. 24-25.

"Meşhur Yıldızlar Saçlarını Nasıl Tanzim Ediyor?", **Salon**, S. 1 (1934), s. 10.

"Milli Şef ve Kızı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 3.

Molnar, Frans. "Liliom", **Salon**. Çev. İbrahim Hoyi. S. 1 (1934), s. 15.

"Muaşeret", **Aile Dostu**, S. 1 (1931), s. 10.

"Muaşeret", **Aile Dostu**, S. 2 (1931), s. 28-29.

"Muaşeret", **Aile Dostu**, S. 3 (1931), s. 10.

Mutver, Şemsi. "Çocuklar Ne için yalan Söyler?", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 16 (1939), s.11.

Münif, Mefharet. "Eski Terbiye ile yeni Terbiye Arasında Bir Mukayese", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 5-6.

Nabi, Yaşar. “Aile Yuvasının Sağlamlığı”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 18 (1939), s. 19.

_____ “Kadının İçtimai Rolü”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 20 (1939), s. 3.

_____ “Saadetimizin Bir Düşmanı: Hodbinlik”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s. 29-21.

Nayman, Esma. “Çocuklarımız ve Terbiyeleri”, **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 1 (1938), s.5.

Necdet, Latif. “Doğduğumda Kadın Cumhuriyette Kadın”, **Cumhuriyet Kadını,** S.1 (1934), s. 3-4, 16.

Necip, Kadri. “Edirne Kız Sanat Enstitüsünde 1 Saat”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 15 (1939), s. 8-9.

Necip, Kadri. “Kadıköy Kız Sanat Enstitüsünde 1 Saat”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s.8-9.

Neşide, Fatma. “Evlilik Bekârlık”, **Hanımlar Âlemi**, S. 3 (1929), s. 2.

Neşide, Fatma. “Silah Kullanmayacaklar”, **Hanımlar Âlemi**, S. 15 (1929), s. 9.

Norman, Hâkim Nurhan. “Türk Kadının Adli Hakları Evlenmede Kadının Mevkii”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 16 (1939), s. 1-2.

”Nüfus Davamızda Ailenin Rolü Ana ve Baba”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 16 (1939), s. 3-6.

“Okuyucularımız Arasında Üvey Evlat”, **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 18 (1939), s.31.

Orkun, Hüseyin Namık. “Tarihte Türk kadını”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 10 (1938), s. 28-30

Ortaç, Emine. “Aile ve Kadın”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.3 (1938), s. 26-27.

_____ "Hakikat Sevgisi ve Yalanın Çocuk Ruhunda İlk Tezahürleri nelerdir?"**, Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 11 (1938), s. 18-19.

_____"Mektebin Terbiyede Büyük Rolü ve Evle Müşterek Çalışmalar", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 8 (1938), s. 8-9.

_____"Terbiyeden Ne anlarız? **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.13 (1939), s. 15.

_____"Terbiyeden Ne anlarız ve Gayesi Nedir?", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 5 (1938), s. 14-15.

Ortağı, Dert. "Annelerin bir dert kaynağı: YETİŞMİŞ KIZ", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 14 (1939), s.15, 28.

Ortağı, Dert. "Genç Anneye Tavsiyeler", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 12 (1939), s. 6.

"Ölümden Sonra Hayat", **Salon**, S. 1 (1934), s. 5.

Oruz, İffet Halim. "Ana Öğütleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 35 (1940), s. 11.

_____"Ana Öğütleri", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 36 (1941), s. 12.

Öniz, Huriye. "Çocuk ve Ana Kucağı", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 6 (1938), s. 5-6.

"Öpüşmenin Tehlikeleri", **Aile Dostu**, S. 12 (1932), s. 5.

Örs, Türkan. "Analık Nedir?", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.13 (1939), s. 2.

Öymen, F. "Çocuk terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 1 (1938), s. 18-19.

Öymen, Fakihe. "Mektep Çağındaki Çocuk Terbiyesinde Mektep ve Ailenin Rolü", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 2 (1938), s. 14-15.

Peltek, Oğuz. "Sosyal Yardım Davası ve Türk Kadını", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 44 (1941), s. 6-7.

Post, Emili. "Etiket", **Salon**, S. 4 (1934), s. 6.

"Ramon Novarro Nasıl Yıldız Oldu?", **Aile Dostu**, S. 5 (1931), s. 3.

"Reçeller Likörler", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 19 (1939), s. 30.

Refik, Halit. "Pek Nefis bir Şarkı", **Hanımlar Âlemi**, s. 3 (1929), s. 3.

Sabit, Ekrem. "Genç Kızlar Neleri Okur Neleri Okumazlar", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 35 (1940), s.3.

Safa, Peyami. "Atatürk ve Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 11 (1938), s. 4.

Salon, S. 2 (1934), s. 1.

"Salon Oyunlarından Poker", **Salon**, S. 1 (1934), s. 12.

Saygıl, S. "Aile, En Büyük Milli Ekonomi Müessesesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.23 (1939), s. 5.

Sertel, Sabiha Zekeriya. "Dedikodu", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 12 (1939), s. 2.

Sevinç, Kazım. "Küherçile", **Salon**, S. 4 (1934), s. 8-9.

Sezer, Muzaffer. "Aile Hayatında İdeal Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.12 (1939), s. 8-9.

_____"Aile Saadetinin Sırrı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.5 (1938), s. 6-7.

_____"Aile Terbiyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 8 (1938), s.11.

_____ "Cumhuriyet Devrinde Türk Kadını", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.11 (1938), s.19.

_____ "Erkek Gözüyle Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S.13 (1939), s. 7.

_____ "Evlenmede Milliyet Meselesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 15 (1939), s. 7.

"Sıkıntılı Günler", **Aile Dostu**, S. 11 (1932), s. 21.

Sırrı, Selim. "Kadınların Hakkı", **Aile Dostu**, S. 1 (1931), s. 7.

"Sinema: Emil Yanings", **Aile Dostu,** S.4 (1931), s. 6.

"Sinema: Klark Gable", **Aile Dostu**, S. 10 (1932), s. 4.

Stekel, Wilhelm. "Bir Anneye Mektuplar", **Ana Aylık Aile Dergisi**. Çev. Naci Somerson. S. 20. (1939), s. 2.

"Sualler ve Cevaplar", **Aile Dostu**, S. 2 (1931), s. 25.

"Sualler ve Cevaplar", **Aile Dostu**, S. 4 (1931), s. 30.

"Sualler- Cevaplar", **Aile Dostu**, S. 6 (1931), s. 29-30.

"Sualler ve Cevaplar", **Aile Dostu**, S. 11 (1932), s. 31.

Su, Mükerrem Kâmil. "Ana Olacağım", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 7 (1938), s. 10-11.

_____"Bir Kadın Hikâyesi", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 38 (1941), s. 4.

_____ "Bir Sanatkâr Türk Kızı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 20 (1939), s. 30.

_____ "Düğüm", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 11 (1938), s. 23-25.

_____ "Düşünce Ayrılığı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 1 (1938), s. 20-21.

_____ "Gezgin teyze Yeğeni Çiğdem ile Konuşuyor!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 37 (1941), s. 13.

_____ "Gezgin Teyze Yeğeni Çiğdemle Konuşuyor!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 41 (1941), s. 5.

_____"Hata", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 4-5.

_____ "Kalpleri Bağlayan Gece", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 24 (1940), s. 6-7.

_____ "Kazancım sendin!", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.5 (1938), s. 8-10.

_____ "Mürebbiye Elinde Çocuk", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 30-31 (1940), s. 15.

_____ "Yalan Cemiyetin Varlığında Bir Virüstür", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 11 (1938), s. 12.

_____ "Yuva Saadeti", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 6 (1938), s. 9-10.

Şakir, Rebia. "Boşanma Faciaları", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 44 (1941), s. 3.

_____ "Çalışan Kadın ve Analık", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 38 (1941), s. 3, 15.

_____ "Eski Adetler, Nasıl Gelin Olurlardı?", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 35 (1940), s. 6-7.

_____ "İkinci Çocuk", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 39 (1941), s. 3.

_____ "İmam Nikâhı", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 37 (1941), s. 14.

_____ "Kadınların Ezeli Silahları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 2 (1938), s. 24.

_____ "Madam Pompadour", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 47 (1941), s. 10.

_____ "Okumuş Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 35 (1940), s. 4.

_____ "Sahte Kadın", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 48 (1941), s. 11.

_____ "Sağlam Nesil", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 41 (1941), s. 10.

_____ "Türk Kadını ve Atatürk", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S.12 (1939), s. 21-23.

"Şen Fıkralar", **Salon**, S. 2 (1934), s. 9.

Şevki, Ragıp. "Çocuk…" **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 19 (1939), s. 10.

_____ "Damlacık", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 50 (1942), s. 15.

_____ "Harem Faciaları", **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 22 (1939), s. 22.

_____ "Leylek Fırtınası", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S.2 (1938), s.12-13.

Talu, Ercüment Ekrem. "Çocuk Ruhu", **Ana Aylık Aile Dergisi**, S. 25-26 (1940), s. 8.

Tanalp, “Hataylı Anaya! Bayramın Kutlu Olsun!”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 7 (1938), s. 4.

“Tarihte Meşhur Kadınlar”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 1 (1938), s. 28-30.

“Tatmin Edilmeyen Kadın”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 6 (1938), s. 4.

Trakyalı, “İyi Bakılan Çocuk mutlaka yaşar”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 3 (1938), s. 17.

_____“Köylü Sayfası”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 2 (1938), s. 17.

_____“Köylülerimiz Sıkılganlığı Bırakmalıdırlar!”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 4 (1938), s. 17.

“Tuhaf Fakat Doğru”, **Salon**, S. 2 (1934), s. 2.

“Türk Kızı Her Yerde”, Ana Aylık Aile Dergisi, S. 40 (1941), s. 7.

“Türk Kadını Vatan Vazifesinde”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 41 (1941), s. 11.

Uçuk, Cahit. “Aşkın Uyanışı”, **Ana Aylık Aile Dergisi**, S.14 (1939), s. 26-28.

Umay, Fuat. “Amerika’da Kadınların İçtimai Sahadaki Rolleri”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 2 (1938), s. 8-9.

“Yaz Günleri”, **Ana Aylık Aile Dergisi,** S. 29 (1940), s.3.

“Yıldızlarla Bir Gün”, **Salon**, S. 2 (1934), s. 10.